

IOŚ-PIB

Instytut Ochrony Środowiska
Państwowy Instytut Badawczy

LASY SPOŁECZNE

**Analiza pierwszego etapu pilotażu
wyznaczania lasów społecznych
w jedenastu aglomeracjach**

Zidentyfikowane problemy i bariery oraz
rekomendacje dla dalszych etapów

Grudzień 2025 r.

Izabela Zygmunt

Małgorzata Bidłasik

Małgorzata Hajto

Natalia Horak

Bożena Kornatowska

Paweł Pawlaczyk

Izabela Potapowicz

Agnieszka Sobol

Sfinansowano ze środków
**NARODOWEGO FUNDUSZU
OCHRONY ŚRODOWISKA
i GOSPODARKI WODNEJ**

Niniejszy materiał został sfinansowany ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Za jego treść odpowiada wyłącznie Instytut Ochrony Środowiska – Państwowy Instytut Badawczy.

Spis treści

Wykaz skrótów i akronimów	6
Streszczenie	7
Kalendarium	9
1. Cel i zakres opracowania	11
2. Kontekst procesu wyznaczania lasów społecznych.....	12
2.1 Okoliczności poprzedzające pilotaż wyznaczania lasów społecznych	12
2.2 Znaczenie usług ekosystemowych przy wyznaczaniu lasów społecznych	13
2.3 Ogólnopolska Narada o Lasach (ONoL).....	14
3. Charakterystyka pilotażu wyznaczania lasów społecznych w 2024 r.	16
3.1 Formalne rozpoczęcie procesu pilotażu	16
3.2 Cel pilotażu.....	16
3.3 Podstawy wyznaczania lasów społecznych w pilotażu	16
3.4 Lokalizacje pilotażu	19
3.5 Powołanie lokalnych zespołów ds. lasów społecznych.....	19
3.6 Organizacja prac lokalnych zespołów ds. lasów społecznych.....	20
3.7 Ramy czasowe i harmonogram realizacji pilotażu w 2024 r.	21
3.8 Przebieg i efekty procesu w poszczególnych aglomeracjach.....	21
3.9 Działania MKiŚ po zakończeniu pierwszego etapu pilotażu	23
4. Analiza barier i problemów zidentyfikowanych w procesie wyznaczania lasów społecznych.....	24
4.1 Dyskurs i ramy pojęciowe procesu	24
Pojęcia dotyczące lasów społecznych i ich definicje.....	24
Sposoby rozumienia społecznych funkcji lasu	26
Argumenty i różnica stanowisk.....	26
4.2 Pilotaż jako proces partycypacyjny	28
Sposób włączania interesariuszy lasów społecznych w proces ich wyznaczania	28
Charakter procesu.....	29
Role poszczególnych uczestników	30
Ramy czasowe pilotażu.....	31
Dostępność materiałów	31
Podejmowanie decyzji	32
4.3 Ramy formalno-prawne procesu wyznaczania lasów społecznych	32
Tryb i forma wdrożenia rezultatów pilotażu.....	32
Kryteria wyznaczania lasów społecznych.....	33

Potencjalne sposoby gospodarowania w lasach społecznych	34
Tymczasowe zabezpieczenie społecznych wartości lasów	34
5. Wnioski z analizy i rekomendacje.....	36
Brak wypracowanego katalogu pojęć i definicji dotyczących lasów społecznych oraz różnice w rozumieniu społecznych funkcji lasu	36
Niedoskonałości procesu partycypacyjnego.....	37
Brak ram formalno-prawnych procesu wyznaczania lasów społecznych.....	38
Rekomendacje	40
Partycypacja społeczna i transparentność.....	41
Zabezpieczenie wyznaczonych lasów społecznych.....	42
Załącznik 1. Metody wykorzystane przy opracowaniu Raportu.....	43
1. Metody.....	43
2. Analiza treści dokumentów	43
3. Analiza treści wypowiedzi uczestników webinarów	44
4. Metoda ankietowa.....	44
5. Prezentacja wyników	45
Załącznik 2. Usługi ekosystemowe w debacie o lasach społecznych	46
Załącznik 3. Przebieg i ustalenia pierwszej części pilotażu w poszczególnych aglomeracjach	52
Bielsko-Biała.....	52
Bydgoszcz i Toruń	53
Gdańsk, Sopot, Gdynia.....	55
Katowice	57
Kielce.....	59
Kraków	60
Łódź	63
Poznań	65
Szczecin.....	67
Warszawa	69
Wrocław	71

Załącznik 4. Różnice pomiędzy Zarządzeniem nr 58 a ustaleniami ONoL dotyczące kryteriów wyznaczania lasów społecznych i sposobów gospodarowania w nich	76
Kryteria wyznaczania lasów społecznych	76
Możliwe zmiany w sposobie gospodarowania	77
Załącznik 5. Słownik pojęć stosowanych w procesie wyznaczania lasów społecznych.....	83
Metoda opracowania słownika pojęć.....	83
Słownik pojęć.....	84
Załącznik 6. Wyniki badania ankietowego na temat partycypacji w pierwszym etapie pilotażu.....	91
Załącznik 7. Propozycje rozwiązań zgłoszone przez uczestników procesu	94
Materiały źródłowe wykorzystane w raporcie	98
1. Orzecznictwo i akty normatywne	98
2. Dokumenty rządowe i programowe	98
3. Korespondencja MKiŚ – DGLP (dot. asów społecznych)	99
4. Materiały Lasów Państwowych dot. lasów społecznych	99
5. Raporty z procesu wyznaczania lasów społecznych:	99
6. Opracowania naukowe i eksperckie	100
7. Źródła społeczne i pomocnicze online	100

Wykaz skrótów i akronimów

Skrót	Znaczenie
BULIGL	Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej
DGLP	Dyrekcja Generalna Lasów Państwowych
IBL	Instytut Badawczy Leśnictwa
IOŚ-PIB	Instytut Ochrony Środowiska – Państwowy Instytut Badawczy
Lokalne zespoły ds. lasów społecznych	Zespoły powołane decyzjami Regionalnych Dyrektorów Lasów Państwowych właściwych dla lokalizacji pilotażu w miastach: Bielsko-Biała, Katowice, Kraków, Łódź, Poznań, Szczecin, Bydgoszcz i Toruń, Wrocław, Gdańsk, Sopot i Gdynia, Kielce oraz Warszawa
MKIŚ	Ministerstwo Klimatu i Środowiska
NFOŚiGW	Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
PGL LP	Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe
PUL	Plan Urządzenia Lasu
RDLP	Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych
RDOŚ	Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska
WiR ONoL	Dokument „Wzmocnienie ochrony lasów cennych przyrodniczo i ważnych społecznie. Wytyczne i rekomendacje Ogólnopolskiej Narady o Lasach” Warszawa 2024 https://www.gov.pl/web/klimat/wytyczne-i-rekomendacje-onol
WOLWS ONoL	Dokument "Wzmocnienie ochrony lasów ważnych społecznie wokół miast w oparciu o wybrane rekomendacje i wytyczne Ogólnopolskiej Narady o Lasach", przekazany Dyrekcji Generalnej Lasów Państwowych do stosowania w procesie wyznaczania lasów społecznych pismem MKIŚ z dnia 29 sierpnia 2024 r. https://www.gov.pl/web/klimat/wytyczne-i-rekomendacje-dot-lasow-spoecznych-wokol-aglomeracji
Zespoły lokalnej współpracy	Zespoły powoływane przez nadleśniczych w ramach prac nad opracowaniem planów urządzenie lasu, zgodnie z Zarządzeniem nr 58 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 5 lipca 2022 r.
ZUL	Zakład Usług Leśnych

Streszczenie

W 2024 r. Ministerstwo Klimatu i Środowiska zainicjowało pilotażowy proces wyznaczania lasów społecznych wokół jedenastu aglomeracji w Polsce: Bielska-Białej, Bydgoszczy wraz z Toruniem, Łodzi, Katowic, Kielc, Krakowa, Poznania, Szczecina, Trójmiasta, Warszawy, Wrocławia. Celem tego procesu było opracowanie szczegółowych propozycji dotyczących ustanowienia lasów o wiodącej funkcji społecznej z udziałem lokalnych zespołów ds. lasów społecznych.

Założonego celu pilotażu nie udało się w pełni zrealizować w pierwotnie wyznaczonych ramach czasowych, dlatego Ministerstwo zaplanowało jego kontynuację, w tym zaprojektowanie partycypacyjnego procesu ustalania zasad gospodarowania w lasach społecznych w drugim etapie pilotażu.

Niniejszy raport przedstawia wnioski z dotychczasowych doświadczeń, w tym wynik analizy barier i problemów, które utrudniły osiągnięcie celów pilotażu. Zawiera także zestaw rekomendacji, których wdrożenie jest kluczowe dla powodzenia dalszych prac zmierzających do stworzenia lasów społecznych wokół jedenastu aglomeracji.

Analizie poddano dokumentację prac lokalnych zespołów we wszystkich aglomeracjach, w których prowadzony był pilotaż, uwagi przedstawione podczas dwóch edycji wysłuchania publicznego, zorganizowanego przez IOŚ-PIB we wrześniu 2025 r. oraz wyniki badania ankietowego dotyczącego zasad partycypacji, przeprowadzonego wśród uczestniczek i uczestników wymienionego wysłuchania.

W wyniku analizy zidentyfikowano trzy główne obszary wymagające poprawy:

Katalog kluczowych pojęć i definicji dotyczących lasów społecznych

Uczestnicy drugiego etapu pilotażu powinni bazować na wspólnych, jednolitych ramach pojęciowych. Niezbędne jest opracowanie słownika kluczowych pojęć związanych z lasami społecznymi, tak aby zapewnić wspólne rozumienie pojęć przez zainteresowane strony. Definicje muszą zostać wypracowane na podstawie współczesnej wiedzy o przyrodzie, społeczeństwie i gospodarce.

Sposób zaprojektowania i przeprowadzenia pilotażu jako procesu partycypacyjnego

Pilotaż wyznaczania lasów społecznych wymaga precyzyjnego zdefiniowania ról poszczególnych uczestników, w tym decydentów. Należy również zapewnić przejrzyste i jasno określone reguły podejmowania decyzji. Rozwiązania wymagają zauważone problemy z przepływem informacji pomiędzy uczestnikami procesu, a także kwestie obiektywizmu i bezstronności facylitatorów. Reprezentatywność procesu pilotażu zyskałaby dzięki dokładniejszemu mapowaniu i analizie interesariuszy. Proces powinien mieć otwarty charakter, co można zapewnić tworząc możliwość składania propozycji i uwag w trybie konsultacji otwartych dla wszystkich zainteresowanych. Samorządy powinny mieć w dalszym procesie pełną reprezentację odpowiadającą wyznaczonym zasięgom lasów społecznych. Doceniona powinna zostać ich rola jako reprezentantów mieszkańców i zarządców gruntów gminnych, w tym w otoczenia lasów społecznych. Skład lokalnych zespołów opracowujących propozycje lasów społecznych powinien być ustalany z zachowaniem zasad transparentności.

Dalsze prace w ramach pilotażu nie powinny być prowadzone pod presją czasu, choć ramy czasowe powinny być dookreślone. Pośpiech w dotychczasowych pracach był uzasadniany pilnością wypracowania rozwiązania, które pozwoliłoby zatrzymać nieakceptowane społecznie działania w

lasach. Ten cel powinien jednak zostać zrealizowany innymi środkami, przede wszystkim poprzez skuteczne zabezpieczenie ważnych społecznie funkcji wyznaczonych lasów społecznych.

Ramy formalno-prawne procesu wyznaczania lasów społecznych

Dalsze prace w ramach pilotażu wymagają stworzenia ram formalno-prawnych. Powinno im towarzyszyć opracowanie i przyjęcie prawnej definicji lasów społecznych oraz podstaw prawnych ich ustanawiania. Będzie to wymagało czasu, dlatego doraźnie powinna zostać uzgodniona robocza definicja na potrzeby kontynuacji pilotażu. Potrzebne są także ramy formalne dla wdrażania koncepcji lasów społecznych w Polsce. Obecnie istniejące narzędzia formalne i prawne są bowiem niewystarczające do tworzenia lasów społecznych w sposób zgodny z ustaleniami przyjętymi w ramach Ogólnopolskiej Narady o Lasach (ONoL). Dotyczy to m.in. wewnętrznych uregulowań Lasów Państwowych. Niezwykle ważne dla powodzenia procesu pilotażu jest również skuteczne tymczasowe zabezpieczenie wyznaczonych lasów społecznych przed degradacją ich społecznie ważnych funkcji. Ustalony i jasno zakomunikowany musi być oczekiwany rezultat drugiego etapu pilotażu oraz sposób dochodzenia do niego. Dookreślony musi zostać zakres udziału społeczeństwa w podejmowaniu decyzji, w tym sprecyzowana forma i tryb wdrażania ustaleń pilotażu.

Mimo iż pierwszy etap pilotażu nie osiągnął wszystkich zamierzonych celów, dał możliwość lepszego zrozumienia uwarunkowań procesu wyznaczania lasów społecznych oraz oczekiwań i stanowisk jego interesariuszy. Na tej podstawie sformułowano szesnaście rekomendacji z myślą o kontynuacji pilotażu w 2026 r. i dalszych etapach tworzenia lasów społecznych.

W załącznikach do raportu przedstawiono m.in. metodę pracy, opisy przebiegu procesu w poszczególnych aglomeracjach, podsumowanie wyników badania ankietowego nt. zasad partycypacji oraz glosariusz.

Kalendarium

2 III 2023	Wyrok TSUE w sprawie możliwości zaskarżania PUL przez społeczeństwo
22 IV 2024	I edycja Ogólnopolskiej Narady o Lasach
26 IV 2024	Polecenie MKiŚ do DGLP stworzenie propozycji obszarów lasów społecznych wokół 9 aglomeracji
13 VI 2024	Polecenie MKiŚ do DGLP wydłużenie terminu realizacji do 31 X 2024 w zamian za opracowanie także propozycji zmian w gospodarce leśnej na wyznaczonych obszarach
11 VII 2024	Polecenie MKiŚ do DGLP dodanie do listy wymaganych członków lokalnych zespołów wskazanych przez MKiŚ wojewodów oraz posłów lub senatorów Pismo MKiŚ do DGLP przekazanie listy przedstawicieli NGOs wskazanych przez MKiŚ prośba o przekazanie pełnego składu lokalnych zespołów do 15 VII 2024
15 VII 2024	Pismo MKiŚ do DGLP przekazanie listy wojewodów i posłów/senatorów wskazanych przez MKiŚ Pismo DGLP do MKiŚ informacja o zasięgnięciu pomocy facylitatorów jako inicjatywa własna LP wyznaczenie terminu 10 VIII 2024 na ostateczne powołanie zespołów przedstawienie wstępnego harmonogramu, dla którego utrzymania konieczne jest uzyskanie (wówczas wciąż konsultowanych społecznie) wytycznych ONoL od MKiŚ
16 VII 2024	Pismo MKiŚ do DGLP przekazanie mapy lasów spornych Fundacji Lasy i Obywatele
13 VIII 2024	Początek prac lokalnych zespołów zapoczątkowanie procesu w pierwszej z aglomeracji (Poznań)
19 VIII 2024	Polecenie MKiŚ do DGLP dołączenie do procesu 2 aglomeracji: Bielsko-Biała i Kielce wyznaczenie dla nich osobnego terminu realizacji: 29 XI 2024
30 VIII 2024	Zarządzenie nr 109 DGLP powołanie lokalnych zespołów dla 9 aglomeracji, wraz z określeniem celu i oczekiwanych wyników prac termin przekazania raportu: 28 X 2024
9 IX 2024	Pismo MKiŚ do DGLP przekazanie "Ramowego regulaminu prac lokalnego zespołu ds. lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół 9 aglomeracji"

10 IX 2024	Pismo MKiŚ do DGLP przekazanie dokumentu "Wzmocnienie ochrony lasów ważnych społecznie wokół miast w oparciu o wybrane rekomendacje i wytyczne Ogólnopolskiej Narady o Lasach"
16 IX 2024	Pismo MKiŚ do wojewodów i posłów/senatorów przekazanie dokumentu "Wzmocnienie ochrony lasów ważnych społecznie wokół miast w oparciu o wybrane rekomendacje i wytyczne Ogólnopolskiej Narady o Lasach"
25 IX 2024	Pismo MKiŚ do DGLP przekazanie opublikowanego 18 IX 2024 opracowania "Raport techniczny: Mapowanie potencjału i wartości rekreacyjnej lasów w Polsce" dr hab. M. Giergicznego
30 IX 2024	Polecenie MKiŚ do DGLP wydłużenie terminu realizacji dla aglomeracji Wrocławia ze względu na sytuację powodziową do 29 XI 2024
27-28 XI 2024	II edycja Ogólnopolskiej Narady o Lasach
29 XI 2024	Koniec prac lokalnych zespołów zakończenie prac w ostatnich aglomeracjach
31 XII 2024	Zatwierdzenie przez MKiŚ wytycznych i rekomendacji ONoL dokumentu pn. "Wzmocnienie ochrony lasów cennych przyrodniczo i ważnych społecznie. Wytyczne i rekomendacje Ogólnopolskiej Narady o Lasach"
17 VI 2025	Pismo MKiŚ do DGLP zobowiązanie LP do tymczasowego zabezpieczenia lasów o szczególnym znaczeniu dla społeczeństwa
2 VII 2025	Publikacja rozstrzygnięć MKiŚ dot. zasięgu lasów społecznych wokół 11 aglomeracji w ramach kontynuacji pilotażu

1. Cel i zakres opracowania

Raport omawia dotychczasowe doświadczenia pilotażowego procesu wyznaczania lasów społecznych¹. Proces ten miał miejsce w 2024 r., a jego zamierzeniem było pilotażowe wdrożenie w jedenastu aglomeracjach w Polsce ustaleń Ogólnopolskiej Rady o Lasach dotyczących wyznaczania lasów społecznych. W niniejszym raporcie proces ten jest określany jako „pierwszy etap pilotażu”. Zakończył się on w listopadzie 2024 r. przekazaniem do MKiŚ raportów z prac lokalnych zespołów ds. lasów społecznych wokół aglomeracji: Bielsko-Białej, Bydgoszczy wraz z Toruniem, Łodzi, Katowic, Kielc, Krakowa, Poznania, Szczecina, Trójmiasta, Warszawy, Wrocławia. Na kolejnych etapach zostanie przeprowadzony partycypacyjny proces ustalania zasad gospodarowania w lasach społecznych wokół wymienionych jedenastu aglomeracji biorących udział w pilotażu.

Proces pilotażu został zainicjowany poleceniem wydanym Dyrektorowi Generalnemu Lasów Państwowych przez Ministra Klimatu i Środowiska w dniu 26 kwietnia 2024 r., dotyczącym wypracowania propozycji zasięgów i sposobów gospodarowania w lasach społecznych przy jedenastu (pierwotnie dziewięciu) aglomeracjach. Zasadniczym elementem procesu było powołanie lokalnych zespołów ds. lasów społecznych, które pracowały w okresie od września do listopada 2024 r.

Pilotaż w 2024 r. nie osiągnął zakładanych rezultatów.

We Wrocławiu uzgodniono zasięg obszarów lasów społecznych oraz obszary wyłączeń. W aglomeracjach warszawskiej, kieleckiej i bielskiej oraz w odniesieniu do lasów wokół Katowic osiągnięto zgodę co do zasięgu lasów społecznych, ale nie wypracowano porozumienia dotyczącego gospodarowania w nich. W Trójmieście zgodzono się roboczo co do zasięgu lasów objętych dyskusją, z zastrzeżeniem, że obszar lasów społecznych powinien być powiększony w drodze kolejnych uzgodnień. W aglomeracjach wokół Bydgoszczy i Torunia, Krakowa, Łodzi, Poznania i Szczecina nie osiągnięto całościowego porozumienia co do obszaru lasów społecznych.

Po zakończeniu pierwszego etapu pilotażu MKiŚ określił granice proponowanych lasów społecznych w dniu 2 lipca 2025 r. Ponadto zobowiązano Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych do tymczasowego zabezpieczenia lasów o szczególnym znaczeniu dla społeczeństwa, zidentyfikowanych w ramach pilotażu (pismo Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 17 czerwca 2025 r.).

Celem raportu jest sformułowanie wniosków z dotychczasowych doświadczeń wyznaczania lasów społecznych oraz przedstawienie zidentyfikowanych barier i problemów, które ujawniły się podczas wyznaczania tych lasów w pierwszym etapie pilotażu. Raport ma na celu także sformułowanie rekomendacji dotyczących partycypacyjnego ustalania zasad gospodarowania w lasach społecznych w drugim etapie pilotażu.

Raport został przygotowany przez Instytut Ochrony Środowiska – Państwowy Instytut Badawczy w ramach projektu, którego celem jest wsparcie Ministerstwa Klimatu i Środowiska. Celem prac IOŚ-PIB

¹ Pojęcie lasów społecznych nie posiada jak dotąd oficjalnej definicji. Zarówno w trakcie ONoL, jak i podczas pierwszego etapu pilotażu, było używane zamiennie z kilkoma innymi terminami takimi jak lasy ważne społecznie, obszary o szczególnych funkcjach społecznych, lasy aglomeracyjne, lasy o zwiększonej funkcji społecznej. Przebieg pierwszego etapu pilotażu wskazywał, że pojęcia te były stosowane wymienne i traktowane jak synonimy. W raporcie stosujemy pojęcie „lasów społecznych”, które obecnie posługuje się MKiŚ, również traktując je jako synonim pozostałych pojęć pojawiających się w ramach procesu. Do kwestii uporządkowania terminologii odnosimy się w Załączniku 5.

jest zaprojektowanie i przeprowadzenie partycypacyjnego procesu ustalania zasad gospodarowania w lasach społecznych.

Podsumowanie dotychczasowych doświadczeń z procesu pilotażowego wyznaczania lasów społecznych jest pierwszym zadaniem w powyższym projekcie. Niniejszy raport został opracowany na podstawie dokumentacji z procesu pilotażu wyznaczania lasów społecznych w jedenastu aglomeracjach oraz na podstawie wypowiedzi uczestników procesu i innych interesariuszy podczas webinarium, zorganizowanego przez IOŚ-PIB w dniach 23 i 29 września 2025 r. Metody wykorzystane w przygotowaniu raportu przedstawiono w Załączniku 1.

Zakres raportu nie obejmuje analizy sposobu prowadzenia gospodarki leśnej na obszarach lasów społecznych uzgodnionych w wyniku procesu w ciągu roku, jaki minął od zakończenia pierwszego etapu pilotażu. Z tego względu raport nie zawiera również oceny stopnia, w jakim został spełniony postulat dotyczący tymczasowego zabezpieczenia cennych lasów społecznych oraz czy zaszła realna zmiana, jeśli chodzi o wzmocnienie ochrony lasów o wiodącej funkcji społecznej zgodnie z pierwszym punktem polecenia MKiŚ dla DGLP z dnia 26 kwietnia 2024 r.

Wnioski i rekomendacje zawarte w raporcie zweryfikowane w wyniku konsultacji społecznych będą podstawą opracowania metod i narzędzi ustalania zasad gospodarowania w lasach społecznych, a także określenia reguły angażowania interesariuszy w ten proces i ich ról w drugim etapie pilotażu.

2. Kontekst procesu wyznaczania lasów społecznych

2.1 Okoliczności poprzedzające pilotaż wyznaczania lasów społecznych

W latach poprzedzających pilotaż wyznaczania lasów społecznych w Polsce narastał społeczny sprzeciw wobec sposobu prowadzenia gospodarki leśnej przez Lasy Państwowe. W ostatnich latach zaczął się formować ruch społeczny, łączący początkowo odizolowane miejscowe protesty przeciwko rozległym pracom zrębowym w lasach ważnych dla lokalnych społeczności. Ruch ten domagał się zwiększenia społecznej kontroli nad sposobem, w jaki Lasy Państwowe zarządzają wspólnym dobrem – lasami należącymi do Skarbu Państwa – i większego uwzględnienia w gospodarce leśnej oczekiwań społecznych oraz wzmocnienia pozaprodukcyjnych funkcji lasów, takich jak ochrona przyrody, regulacja klimatu, retencja wody czy walory zdrowotne i rekreacyjne.

W marcu 2023 roku, w następstwie skargi Komisji Europejskiej Trybunał Sprawiedliwości UE uznał, że zgodnie z unijnymi przepisami obywatele powinni mieć możliwość występowania do sądów o zbadanie legalności planów urządzenia lasu pod względem merytorycznym i formalnym, a zatwierdzenie planów bez takiej możliwości narusza dyrektywę siedliskową i Konwencję z Aarhus².

W 2022 r., gdy przed Trybunałem Sprawiedliwości UE toczyło się postępowanie w sprawie zaskarżenia planów urządzenia lasu, Dyrektor Generalny Lasów Państwowych wydał Zarządzenie nr 58 w sprawie wprowadzenia *"Wytycznych do zagospodarowania lasów o zwiększonej funkcji społecznej na gruntach w zarządzie Lasów Państwowych"*³. Dokument ten był podjętą przez Lasy

2

<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=270827&pageIndex=0&doclang=PL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=4563034>. Wyrok nie został jeszcze przez Polskę wykonany.

³ <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzienniki-resortowe/wprowadzenie-wytycznych-do-zagospodarowania-lasow-o-zwiekszonej-38496470>

Państwowe próbą uspołecznienia zarządzania lasami: w Zarządzeniu nr 58 jest mowa o organizowaniu wspólnych przedsięwzięć z lokalnymi interesariuszami, działaniach edukacyjnych i medialnych, zagospodarowaniu rekreacyjnym lasu i utrzymaniu bezpieczeństwa. Zarządzenie zawiera także zapisy dotyczące dialogu z interesariuszami przy tworzeniu planów urządzenia lasu i prowadzeniu gospodarki leśnej, wychodzące poza ramy obligatoryjnych konsultacji społecznych. Jako forum dla tego dialogu proponuje powoływanie tzw. Zespołów Lokalnej Współpracy. Zgodnie z zapisami Zarządzenia „Zespoły Lokalnej Współpracy powinny składać się z grup interesariuszy specyficznych dla danego nadleśnictwa. Zaproszenia do współpracy należy kierować do osób i organizacji lokalnych zaangażowanych w problematykę leśną: składających uwagi i pytania do nadleśnictwa, publikujących opracowania dotyczące lokalnych lasów, aktywnych w mediach społecznościowych. Rozwiązania wypracowane w trakcie trwania dialogu społecznego prowadzonego w trakcie realizacji planu urządzenia lasu mogą i powinny być wykorzystywane przy tworzeniu nowego projektu planu urządzenia lasu.” Po uruchomieniu pilotażu wyznaczania lasów społecznych w 2024 r. Lasy Państwowe traktowały zapisy Zarządzenia nr 58 (rozwinęte i uszczegółowione w nowej Instrukcji Urządzania Lasu z 2023 r.⁴), jako formalną podstawę działań w ramach pilotażu wyznaczania lasów społecznych.

W międzyczasie z inicjatywy fundacji „Lasy i Obywatele” powstała ogólnopolska mapa lokalnych protestów przeciwko sposobowi prowadzenia gospodarki leśnej, na której ujawniono ponad 400 lokalnych inicjatyw obywatelskich w obronie społecznych funkcji lasu. Opracowana na jej podstawie tzw. „mapa lasów spornych” pokazuje 122 najlepiej udokumentowane spory o lasy na terenie całego kraju. W opisie mapy przedstawione są również dwa postulaty skierowane do Ministerstwa Klimatu i Środowiska: jeden dotyczący systematycznego zbierania przez MKiŚ informacji o sporach o lasy oraz drugi, w którym autorzy mapy domagają się objęcia wszystkich lasów, których dotyczą udokumentowane spory, moratorium na wycinki w okresie od 1 stycznia 2025 r.⁵

Skala społecznego zainteresowania i zaangażowania w kwestie lasów sprawiła, że ochrona lasów stała się ważnym tematem politycznym. Umowa „Koalicji 15 października” w ustaleniach programowych⁶ zawiera zobowiązanie, że: „20% najcenniejszych obszarów leśnych zostanie wyłączone z wycinki”, oraz że zostanie ustanowiony „społeczny nadzór nad lasami”. Krokiem w stronę realizacji tego zobowiązania było wprowadzenie przez Ministra Klimatu i Środowiska w styczniu 2024 r. moratorium na wycinki w dziesięciu lokalizacjach w Polsce. Były wśród nich dwa miejsca, które później znalazły się w pilotażu, tj. lasy wokół Wrocławia oraz lasy trójmiejskie⁷, przy czym zasięg moratorium nie pokrywał się z obszarem wyznaczonych w pilotażu lasów społecznych i był od nich wielokrotnie mniejszy.

2.2 Znaczenie usług ekosystemowych przy wyznaczaniu lasów społecznych

W trakcie realizacji pilotażu kwestie usług ekosystemowych lasów były wielokrotnie i bardzo wyraźnie podnoszone przez uczestników procesu, zarówno w kontekście ich znaczenia dla mieszkańców, jak i dla polityk publicznych. Dyskusje te odwoływały się do istniejącego już dorobku badawczego, który

⁴ https://www.lasy.gov.pl/pl/publikacje/copy_of_gospodarka-lesna/urzadzanie/iul/instrukcja-urzadzania-lasu-2024/instrukcja-urzadzania-lasu-czesc-i.pdf/view

⁵ Pismo Mikołaja Dorożały, Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Klimatu i Środowiska, do Witolda Kossa, Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych, z dnia 16 lipca 2027 r. (DLŁ-WGL.8100.39.2024.ŁP) Mapa jest dostępna pod adresem: <https://mapy.lasyiobywatele.pl/lasy-sporne-2024-XLFHSDKQS.html>

⁶ <https://www.gov.pl/web/premier/koalicja-15padziernika-program>

⁷ Ministerstwo Klimatu i Środowiska: Pierwszy krok rządu w kierunku ochrony cennych lasów, 8 stycznia 2024 r., <https://www.gov.pl/web/klimat/pierwszy-krok-rzadu-w-kierunku-ochrony-cennych-lasow>

wskazywał na konieczność szerszego ujmowania roli lasów niż tylko poprzez produkcję surowca drzewnego.

W latach poprzedzających pilotaż powstawały opracowania naukowe na temat usług ekosystemowych lasów, w których podejmowano próby wyceny wartości pozarynkowych usług ekosystemowych lasów, takich jak oczyszczanie wody i powietrza, ochrona gleb, łagodzenie klimatu, znaczenie lasów dla nauki i kultury, ich wartość duchowa i wartość jako dziedzictwa dla przyszłych pokoleń. Badania prowadzone nad ekonomiczną wyceną polskich lasów konsekwentnie pokazywały, że nierynkowe usługi ekosystemowe mogą być co najmniej tak samo, a często znacznie bardziej wartościowe niż produkcja surowców drzewnych. Opublikowane w ostatnich latach prace na ten temat⁸, wspólnie uzasadniają tezę, że jeśli uwzględnić pełne spektrum usług ekosystemowych, zwłaszcza usług regulacyjnych i kulturowych, to ich łączna wartość może być znacznie wyższa niż zysk z produkcji drewna i innych surowców, a lekceważenie tych wartości prowadzi do systemowego niedoszacowania roli lasów w gospodarce i polityce rozwoju.

Opracowanie naukowe dotyczące potencjału i wartości rekreacyjnej lasów w Polsce było jednym z dokumentów wskazanych przez Ministerstwo jako materiał wspomagający wyznaczanie lasów społecznych do wykorzystania w pracach lokalnych zespołów⁹.

Dodatkowe informacje na temat kontekstu usług ekosystemowych w wyznaczaniu lasów społecznych przedstawiono w Załączniku 2.

2.3 Ogólnopolska Narada o Lasach (ONoL)

Krokiem w stronę realizacji politycznego zobowiązania do wzmocnienia ochrony lasów była Ogólnopolska Narada o Lasach. Był to proces deliberacyjny, którego celem było wypracowanie wytycznych i rekomendacji dotyczących transformacji modelu gospodarki leśnej. W szczególności zamierzeniem ONoL było opracowanie wytycznych i rekomendacji dotyczących wzmocnienia ochrony lasów cennych przyrodniczo i ważnych społecznie przy zapewnieniu odpowiedniej ilości drewna dla przemysłu¹⁰.

ONoL była pomyślana jako ogólnokrajowa debata o polityce leśnej państwa i kierunkach jej transformacji. Plenarna sesja ONoL odbyła się 22 i 23 kwietnia 2024 r. Opublikowany przy tej okazji harmonogram dalszych prac zakładał opracowanie ostatecznej wersji wytycznych i rekomendacji do końca sierpnia 2024 r. i – na tej podstawie – wyznaczenie lasów ważnych społecznie wokół dziewięciu największych aglomeracji do końca października 2024 r. Lasy cenne przyrodniczo miały zostać wyznaczone do końca listopada 2024 r.¹¹ W okresie od kwietnia do czerwca 2024 r. prowadzona była dyskusja w grupach roboczych zajmujących się różnymi aspektami potrzebnych zmian w leśnictwie (tzw. „stoliki ONoL”).

Ostatecznie prace nad dokumentem zatytułowanym: „Wzmocnienie ochrony lasów cennych przyrodniczo i ważnych społecznie. Wytyczne i rekomendacje Ogólnopolskiej Narady o Lasach” były

⁸ Szersze omówienie prac naukowych nt. usług ekosystemowych lasów przedstawiono w Załączniku 2.

⁹ Dokument pt. „Raport techniczny: Mapowanie potencjału i wartości rekreacyjnej lasów w Polsce”, autorstwa prof. Marka Giergicznego i Borysa Drausa, został przekazany Dyrekcji Generalnej LP przez Mikołaja Dorożalę, Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Klimatu i Środowiska, pismem z dnia 25 września 2024 r.; <https://lasyspoleczne.lasy.gov.pl/documents/50189049/50238161/Pismo+MKi%C5%9A+2024.09.25+rekomendacja+opracowanie+M.+Giergicznego/405dc734-c8b7-271b-0feb-883679e8029f>

¹⁰ Ministerstwo Klimatu i Środowiska: Ogólnopolska Narada o Lasach, <https://www.gov.pl/web/klimat/ogolnopolska-narada-o-lasach>

¹¹ Ministerstwo Klimatu i Środowiska: Harmonogram ONoL 2024, <https://www.gov.pl/attachment/ddb807c5-75d2-44ca-ad32-241b223c64f5>

prowadzone w MKiŚ. Były one inspirowane wynikami prac przy „stolikach” ONoL i częściowo je wykorzystywały, ale miały charakter ekspercki, w tym uwzględniały rozpatrzenie uwag z konsultacji społecznych oraz dyskusję z Lasami Państwowymi. Prace te zakończyły się pod koniec roku, a sam dokument został zatwierdzony przez MKiŚ 31 grudnia 2024 r.¹²

W wymienionym wyżej dokumencie podsumowującym przedstawiono ONoL jako element kontynuacji wcześniejszego procesu, w którym podejmowano temat zmian w polityce leśnej, tj. prac prowadzonych przez Instytut Badawczy Leśnictwa (IBL) w latach 2012-2015 pod kierownictwem prof. Rykowskiego, w ramach których opracowano założenia do opracowania Narodowego Programu Leśnego¹³. W dniach 27-28 listopada 2024 w Chęcinach zorganizowano dyskusję panelową określaną jako druga sesja plenarna ONoL, a Lasy Państwowe zaprezentowały swoją koncepcję wzmocnienia ochrony lasów¹⁴.

Ustalenia ONoL były zatem punktem wyjścia i konceptualną ramą dla procesu pilotażu wyznaczania lasów społecznych. W dokumencie zatytułowanym "Wzmocnienie ochrony lasów ważnych społecznie wokół miast w oparciu o wybrane rekomendacje i wytyczne Ogólnopolskiej Narady o Lasach" (dalej: WOLWS ONoL) jest mowa o konieczności podjęcia pilnych działań dla zachowania lasów wobec narastających zagrożeń wynikających ze zmiany klimatu, utraty różnorodności biologicznej i pogarszającego się stanu leśnych siedlisk przyrodniczych. W tym kontekście celem działań powinno być: *„zapewnienie trwałej ochrony najcenniejszych ekosystemów leśnych, jak i postulowane: „uspołecznienie” zarządzania lasami, co jest m.in. koniecznością wdrożenia wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE) o zaskarżaniu planów urządzania lasów (PUL), jak też odpowiedzenia na zainteresowanie społeczeństwa”*. Według zapisów dokumentu cel ten ma zostać zrealizowany poprzez: *„kompleksową transformację obecnego modelu gospodarki leśnej na obszarach cennych przyrodniczo i ważnych społecznie. Gospodarka leśna na tych terenach zostanie ukierunkowana na pełnienie funkcji ochronnych i społecznych.”*¹⁵

¹² Ministerstwo Klimatu i Środowiska, Wytyczne i rekomendacje ONoL, <https://www.gov.pl/web/klimat/wytyczne-i-rekomendacje-onol>

¹³ <https://www.ibles.pl/narodowy-program-lesny/o-projekcie/>

¹⁴ Lasy Państwowe mają pomysł jak chronić 20 procent najcenniejszych przyrodniczo lasów w Polsce <https://www.lagsy.gov.pl/pl/informacje/aktualnosci/lasy-panstwowe-maja-pomysl-jak-chronic-20-procent-najcenniejszych-przyrodniczo-lasow-w-polsce>

¹⁵ Wzmocnienie ochrony lasów ważnych społecznie wokół miast w oparciu o wybrane rekomendacje i wytyczne Ogólnopolskiej Narady o Lasach (WOLWS ONoL) s. 5 <https://lasyspoleczne.lasy.gov.pl/documents/50189049/50238161/Wytyczne+i+rekomendacje+ONoL+-+lasy+spo%C5%82eczne/5b5a1fd3-a32a-a78e-cbdc-a0790814af53>

3. Charakterystyka pilotażu wyznaczania lasów społecznych w 2024 r.

3.1 Formalne rozpoczęcie procesu pilotażu

Pilotaż wyznaczania lasów społecznych został formalnie zapoczątkowany pismem Ministra Klimatu i Środowiska Pauliny Hennig-Kloski do Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 26 kwietnia 2024 r. W piśmie tym Pani Minister powołała się na zapisy Ustawy o lasach, w myśl których minister właściwy ds. środowiska sprawuje nadzór nad lasami państwowymi i gospodarką leśną, i poleciła Dyrektorowi Generalnemu LP wzmocnienie ochrony lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół dziewięciu aglomeracji. Poleciła ponadto opracowanie szczegółowych propozycji obszarów lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół tych ośrodków miejskich z udziałem lokalnych zespołów ds. lasów społecznych. W myśl polecenia Lasy Państwowe miały także zapewnić obsługę prac zespołów. Zostały również zobowiązane do tego, by nie intensyfikować pozyskania drewna na terenie proponowanych lasów o wiodącej funkcji społecznej do czasu przyjęcia nowych zasad zarządzania tymi obszarami.

3.2 Cel pilotażu

Celem procesu pilotażowego wyznaczania lasów społecznych było opracowanie szczegółowych propozycji dotyczących ustanowienia lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół dziewięciu ośrodków miejskich, z udziałem lokalnych zespołów ds. lasów społecznych¹⁶. Cel ten został doprecyzowany w ramowym regulaminie prac lokalnych zespołów, opracowanym przez Ministerstwo Klimatu i Środowiska. Zapisano w nim, że zadaniem lokalnych zespołów jest opracowanie szczegółowych propozycji przestrzennego zasięgu lasów społecznych oraz zasad prowadzenia gospodarki leśnej na tych obszarach. Rezultatem pierwszego etapu pilotażu miały być raporty dla Ministerstwa Klimatu i Środowiska, przedstawiające wypracowane propozycje. O formie i trybie wdrożenia wniosków i postulatów zawartych w propozycjach miało zdecydować Ministerstwo¹⁷.

Proces miał w założeniu być pilotażem szerszego wyznaczania lasów społecznych w całej Polsce, przewidzianego w WiR ONoL.

3.3 Podstawy wyznaczania lasów społecznych w pilotażu

Podstawą prac w ramach pilotażu wyznaczania lasów społecznych był dokument opracowany przez MKiŚ z wykorzystaniem wybranych ustaleń Ogólnopolskiej Narady o Lasach, zatytułowany „Wzmocnienie ochrony lasów ważnych społecznie wokół miast w oparciu o wybrane rekomendacje i wytyczne Ogólnopolskiej Narady o Lasach”¹⁸ (WOLWS ONoL), który w dniu 10 września 2024 r. został przekazany przez Ministerstwo Dyrektorowi Generalnemu Lasów Państwowych z prośbą o

¹⁶ Polecenie Ministra Klimatu i Środowiska Pauliny Hennig-Kloski z dnia 26 kwietnia 2024, DLŁ-WGL.0335.22.2024

¹⁷ Zgodnie z par. 4 ust. 3 ramowego regulaminu prac zespołów, Ministerstwo Klimatu i Środowiska miało *“podjąć decyzje, które wnioski i postulaty, w jakiej formie oraz jakim trybem będą podlegały wdrożeniu”*.
<https://lasyspoleczne.lasy.gov.pl/documents/50189049/50238161/Ramowy+regulamin+pracy+zespo%C5%82%C3%B3w/0b9be476-bd43-6a7a-10b2-e43ef266b3d0>

¹⁸ <https://lasyspoleczne.lasy.gov.pl/documents/50189049/50238161/Wytyczne+i+rekomendacje+ONoL+-+lasy+spo%C5%82eczne/5b5a1fd3-a32a-a78e-cbdc-a0790814af53>

uwzględnienie go w pracach lokalnych zespołów.¹⁹ Zgodnie z pismem dokument ten powinien być traktowany: „*jak wiążące akty wewnętrzne w administracji leśnej*”.

Sformułowane w ramach ONoL siedem kryteriów wyznaczania lasów o szczególnych funkcjach społecznych stanowiło merytoryczny fundament prac w ramach pilotażu.

Kryteria wyboru obszarów o szczególnych funkcjach społecznych według ustaleń ONoL

S1. Lasy kluczowe dla tożsamości kulturowej lokalnych społeczności

Np. przyrodniczo, kulturowo, edukacyjnie, historycznie, religijnie

Podstawą zastosowania kryterium jest głos zainteresowanej społeczności (wyrażany w różnych formach), odwołujący się do wymienionych aspektów tożsamości kulturowej. Wymóg nie powinien być interpretowany wg granic administracyjnych, tj. należy mieć świadomość, że las ważny dla społeczności może być położony w innej gminie.

S2. Lasy intensywnie użytkowane rekreacyjnie lub turystycznie

Kryterium należy interpretować z uwzględnieniem różnych form rekreacji i turystyki. Intensywność użytkowania rekreacyjnego lub turystycznego może mieć wymiar ilościowy (liczba ludzi) lub jakościowy (unikatowe możliwości aktywności).

S3. Tereny leśne w sąsiedztwie ośrodków wypoczynkowych, hoteli, sanatoriów, spa, campingów

„Sąsiedztwo” należy interpretować jako przeciętny zasięg spacerów gości tych obiektów.

S4. Lasy położone w sąsiedztwie zwartej zabudowy, w szczególności wokół dużych ośrodków miejskich

Kompleksy leśne (i inne powiązane ekosystemy półnaturalne i naturalne) wokół miasta, niezależnie od granic administracyjnych dzielących las (np. zielone pierścienie miast, w skład których wchodzi wszystkie obszary, na których sąsiadujące miasto determinuje procesy społeczne i urbanizacyjne, jako że jedną z funkcji pierścienia jest ich kontrolowanie).

S5. Lasy uzdrowiskowe lub użytkowane w celach zdrowotnych

Strefy uzdrowiskowe A, B (zgodnie z ustawą o lecznictwie uzdrowiskowym) i C (wg uchwał gmin) oraz lasy użytkowane w celach zdrowotnych lub kuracyjnych.

S6. Obszary cenne z punktu widzenia usług ekosystemów dla lokalnej społeczności

Zgłoszone przez lokalne społeczności, np. ze względu na ochronę przed hałasem i/lub zanieczyszczeniami, filtrowanie powietrza, estetykę krajobrazu²¹, charakter dominanty przestrzennej, mikroklimat, zapobieganie skutkom ekstremalnych zjawisk pogodowych (np. osuwiska, powodzie).

S7. Obszary istotne dla zaopatrzenia w wodę lokalną społeczność

Strefy ochrony bezpośredniej i pośredniej ujęć wody w rozumieniu ustawy Prawo wodne, a jeśli nie są wyznaczone – obszary alimentacji faktycznie istniejących ujęć wody, rozumiane analogicznie do zasad wyznaczania stref ochrony. Nie dotyczy poboru wód niezgodnie z prawem.

¹⁹ Pismo Mikołaja Dorożały, Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Klimatu i Środowiska, do Witolda Kossa, Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych, z dnia 10 września 2024 r.

Dorobek ONoL był także punktem odniesienia dla prowadzonych podczas pilotażu dyskusji na temat sposobów gospodarowania w lasach społecznych. W pilotażu posługiwano się sformułowanymi w ramach ONoL propozycjami trzech schematów gospodarowania w lasach społecznych, polegających na modyfikacjach, ograniczeniach i wyłączeniu gospodarki leśnej:

Schematy gospodarowania zdefiniowane w ramach ONoL:

- wyłączenie z użytkowania (z pozyskania drewna). Kryterium definiujące: gospodarka leśna zakłada brak pozyskania drewna, pozostawianie drzew aż do naturalnej śmierci i ich rozkładu,
- ograniczenia użytkowania (pozyskania drewna). Kryterium definiujące: gospodarka leśna zakłada, że większość (min. 50%) dojrzałego drzewostanu nie jest pozyskiwana; pozostaje aż do naturalnej śmierci drzew i ich rozkładu,
- modyfikacje gospodarki leśnej. Kryterium definiujące: gospodarka leśna zakłada, że większość dojrzałego drzewostanu jest pozyskiwana, ale w sposób ograniczający negatywny wpływ na wartości przyrodnicze i społeczne.

Wybór konkretnego sposobu gospodarowania oraz szczegółowy sposób jego wdrażania zgodnie z ustaleniami ONoL miały być pozostawione: *„do indywidualnego określenia, w tym z uwzględnieniem potrzeb zainteresowanej społeczności zgłaszanych w ramach konsultacji społecznych oraz nakładających się potrzeb ochrony walorów przyrodniczych”*, proponując dla każdego sposobu szereg konkretnych rozwiązań.

Wkładem ONoL w pilotaż wyznaczania lasów społecznych było też zastosowanie do tego procesu „Siedmiu zasad konsultacji społecznych”,²⁰ jako podstawy uczestnictwa społeczeństwa w wyznaczaniu lasów społecznych.

Siedem zasad konsultacji społecznych

- dobra wiara. Konsultacje prowadzone są w duchu dialogu obywatelskiego. Strony słuchają się nawzajem, wykazując wolę zrozumienia odmiennych racji.
- powszechność. Każdy zainteresowany tematem powinien móc dowiedzieć się o konsultacjach i wyrazić w nich swój pogląd.
- przejrzystość. Informacje o celu, regułach, przebiegu i wyniku konsultacji muszą być powszechnie dostępne. Jasne musi być, kto reprezentuje jaki pogląd.
- responsywność. Każdemu, kto zgłosi opinię, należy się merytoryczna odpowiedź w rozsądnym terminie, co nie wyklucza odpowiedzi zbiorczych.
- koordynacja. Konsultacje powinny mieć gospodarza odpowiedzialnego za konsultacje, tak politycznie, jak i organizacyjnie. Powinny one być odpowiednio umocowane w strukturze administracji.
- przewidywalność. Konsultacje powinny być prowadzone od początku procesu. Powinny być prowadzone w zaplanowany sposób i w oparciu o czytelne reguły.

²⁰ WOLWS OnoL s. 12 i następne.

- poszanowanie interesu ogólnego. Choć poszczególni uczestnicy konsultacji mają prawo przedstawiać swój partykularny interes, to ostateczne decyzje podejmowane w wyniku przeprowadzonych konsultacji powinny reprezentować interes publiczny i dobro ogólne.

3.4 Lokalizacje pilotażu

Pierwotnie pilotażem objęte zostały lasy społeczne wokół dziewięciu aglomeracji: Warszawy, Krakowa, Trójmiasta, Wrocławia, Łodzi, Poznania, Katowic, Bydgoszczy wraz z Toruniem oraz Szczecina²¹. Następnie lista miast została rozszerzona o Bielsko-Białą i Kielce²². Przedmiotem dyskusji miały być lasy w nadleśnictwach Lasów Państwowych położonych w granicach miast lub z nimi graniczących. Ostatecznie pilotaż dotyczył następujących:

Bielsko-Biała	Nadleśnictwo Bielsko
Bydgoszcz/Toruń	Nadleśnictwa Bydgoszcz, Solec Kujawski, Dobrzejewice, Cierpiszewo, Gniewkowo, Toruń, Żołędowo
Gdańsk/Sopot/Gdynia	Nadleśnictwo Gdańsk
Katowice	Nadleśnictwa Katowice, Siewierz, Chrzanów, Kobiór
Kielce	Nadleśnictwo Kielce
Kraków	Nadleśnictwa Myślenice, Miechów, Krzeszowice i Niepołomice
Łódź	Nadleśnictwa Brzeziny, Grotniki, Kolumna
Poznań	Nadleśnictwa Babki, Konstantynowo i Łopuchówko
Szczecin	Nadleśnictwa Gryfino, Kliniska, Trzebież
Warszawa	Nadleśnictwa Jabłonna, Drewnica, Celestynów, Chojnów
Wrocław	Nadleśnictwa Oleśnica Śląska, Oława, Miękinia i Oborniki Śląskie

3.5 Powołanie lokalnych zespołów ds. lasów społecznych

W piśmie inicjującym proces z 26 kwietnia 2024 r. Pani Minister poleciła Dyrektorowi Generalnemu Lasów Państwowych powołanie lokalnych zespołów ds. lasów społecznych i zapewnienie ich obsługi. Zgodnie z treścią pisma, zespoły te miały składać się z przedstawicieli: MKiŚ, Lasów Państwowych na szczeblu Dyrekcji Generalnej (DGLP), Dyrekcji Regionalnych (RDLP) i właściwych nadleśnictw oraz Biura Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej (BULiGL) i Instytutu Badawczego Leśnictwa. W ich skład miały też wchodzić samorządy na szczeblu gminnym, powiatowym i wojewódzkim, właściwe dla planowanych lokalizacji lasów społecznych. Rozumiano przez to jednostki samorządu terytorialnego, których terytorium obejmowała pierwsza, wyjściowa propozycja zasięgu lasów społecznych. W lokalnych zespołach znaleźli się także przedstawiciele organizacji społecznych wybranych przez Ministerstwo spośród umotywowanych zgłoszeń i wskazanych do zaproszenia do zespołu.

²¹ Polecenie Ministra Klimatu i Środowiska Pauliny Hennig-Kloski z dnia 26 kwietnia 2024, DLŁ-WGL.0335.22.2024

²² Polecenie Minister Klimatu i Środowiska Pauliny Hennig-Kloski z dnia 18 sierpnia 2024 r., wydane Dyrektorowi Generalnemu Lasów Państwowych DLŁ-WGL.0335.22.2024

Zgodnie z poleceniem Ministra Klimatu i Środowiska przedstawiciele organizacji społecznych mieli stanowić 20 proc. składu każdego lokalnego zespołu i mieć w nim co najmniej 12 reprezentantów²³.

W skład zespołów weszli także przedstawiciele Regionalnych Dyrekcji Ochrony Środowiska (RDOŚ), oraz przedstawiciele Zakładów Usług Leśnych i przemysłowych nabywców drewna²⁴.

We wrześniu 2024 r. do składu zespołów dołączono trzech wskazanych przez Ministra ekspertów w zakresie ochrony przyrody²⁵. Zespoły były formalnie powoływane przez Regionalnych Dyrektorów Lasów Państwowych w drodze decyzji.

Na początku sierpnia 2024 r. Ministerstwo powiadomiło DGLP oraz właściwych dyrektorów RDLP i wojewodów, że gospodarzami spotkań powinni być wojewodowie²⁶. Decyzja ta była odpowiedzią na zgłaszane do Ministerstwa uwagi, że Lasy Państwowe są jedną ze stron procesu i powinny być traktowane na równi z pozostałymi interesariuszami. W związku z dużym oczekiwaniem transparentności i rzetelności całego procesu, podjęto decyzję, by spotkania lokalnych zespołów ds. lasów społecznych odbywały się na neutralnym gruncie, tj. w urzędach wojewódzkich lub innych miejscach niebędących siedzibami RDLP.

Zespoły liczyły od 35 do 54 członków. Wyjątkiem był zespół warszawski, w skład którego weszło 89 osób, z czego ponad połowę stanowili przedstawiciele samorządów lokalnych. W pozostałych lokalizacjach reprezentacja strony samorządowej była o wiele mniej liczna. Strona społeczna była reprezentowana przez przedstawicieli organizacji społecznych i ekologicznych zaangażowanych w ochronę lasów. W niektórych przypadkach obok organizacji ekologicznych w pracach zespołów uczestniczyli przedstawiciele innych organizacji działających lokalnie, związku harcerskiego, leśnych związków zawodowych i stowarzyszenia branżowego leśników a także kół łowieckich. Składy zespołów są upublicznione na stronie Lasów Państwowych²⁷.

3.6 Organizacja prac lokalnych zespołów ds. lasów społecznych

Zgodnie z poleceniem z 26 kwietnia 2024 r. Ministra Klimatu i Środowiska, Dyrekcja Generalna Lasów Państwowych zapewniała obsługę prac lokalnych zespołów.

Merytoryczne koordynowanie spotkań, odpowiedzialność za udostępnienie materiałów do dyskusji, opracowanie dokumentacji kartograficznej oraz przygotowanie raportów z prac poszczególnych zespołów zostały powierzone Regionalnym Dyrekcjom Lasów Państwowych. Ponadto RDLP finansowały spotkania lokalnych zespołów ds. lasów społecznych oraz pracę facilitatorów.

Zespoły odbyły od trzech do pięciu spotkań. Pierwsze spotkanie było zazwyczaj poświęcone głównie kwestiom informacyjnym i proceduralnym, takim jak ustalenie regulaminu prac i trybu podejmowania decyzji. Na kolejnych spotkaniach strony prezentowały i uzasadniały swoje propozycje dotyczące zasięgu lasów społecznych oraz sposobów gospodarowania w poszczególnych wydzieleniach. Po ostatnim spotkaniu organizatorzy procesu sporządzali raport podsumowujący ustalenia wraz z załącznikami obejmującymi dokumentację całego procesu. Wszystkie raporty wraz z załącznikami i inną dokumentacją procesu są dostępne na stronie internetowej Lasów Państwowych²⁸.

²³ Polecenie Pauliny Hennig-Kloski, Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 13.06.2024 r. (DLŁ-WGL.0335.22.2024)

²⁴ Polecenie Pauliny Hennig-Kloski, Ministra Klimatu i Środowiska, z dnia 11 lipca 2024 r. DLŁ-WGL.0335.22.2024

²⁵ Pismo Mikołaja Dorożały, Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Klimatu i Środowiska, do Witolda Kossa, Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych, z dnia 18 września 2024 r.

²⁶ Pismo DLŁ-WNO.064.44.2024.BW z dnia 06.08.2024 r.

²⁷ <https://lasyspoleczne.lasy.gov.pl/>

²⁸ <https://lasyspoleczne.lasy.gov.pl/>

3.7 Ramy czasowe i harmonogram realizacji pilotażu w 2024 r.

Wyznaczony w poleceniu z 26 kwietnia 2024 r. termin na zrealizowanie ujętych w nim zadań wynosił pierwotnie dwa miesiące. W połowie czerwca został jednak wydłużony do 31 października 2024 r.²⁹ Spotkania odbywały się w okresie od 12 września 2024 r. do 21 listopada 2024 r., przy czym w większości aglomeracji prace zakończono z końcem października. W listopadzie odbywało się tylko ostatnie, czwarte spotkanie zespołu aglomeracji kieleckiej oraz trzecie, czwarte i piąte spotkanie zespołu aglomeracji wrocławskiej, dla którego termin zakończenia prac został wydłużony do 29 listopada 2024, ze względu na wprowadzenie stanu klęski żywiołowej na obszarze części woj. dolnośląskiego³⁰.

3.8 Przebieg i efekty procesu w poszczególnych aglomeracjach

Cel pilotażu, tj. uzgodnienie propozycji zasięgu lasów społecznych i sposobów gospodarowania w nich, nie został osiągnięty. Najbardziej zbliżono się do niego w przypadku aglomeracji wrocławskiej, gdzie uzgodniono zasięg lasów społecznych oraz zasięg lasów poddanych wyłączeniu z gospodarowania, deklarując przy tym wolę stworzenia forum przyszłych roboczych dyskusji na temat szczegółowych ograniczeń i modyfikacji. W pozostałych aglomeracjach strony porozumiały się co do zasięgu lasów społecznych albo zbliżyły do takiego porozumienia. g

Podsumowanie ustaleń w poszczególnych aglomeracjach

Aglomeracja	Ustalenia dotyczące zasięgu obszarów lasów społecznych	Ustalenia dotyczące sposobów gospodarowania w lasach społecznych
Bielsko-Biała	Porozumiano się co do zasięgu lasów społecznych.	Nie osiągnięto porozumienia w sprawie sposobów gospodarowania. Strony prezentowały rozbieżne stanowiska. Dla strony społecznej istotna była funkcja wodochronna lasów i z tego powodu postulowała ona objęcie wyłączeniami obszaru dużo szerszego niż propozycja LP w tym zakresie.
Bydgoszcz i Toruń	Osiągnięto porozumienie w sprawie zasięgu lasów społecznych. Po zakończeniu prac zostały zgłoszone dodatkowe propozycje.	Nie uzgodniono w całości zasad gospodarowania. W toku pilotażu strony porozumiały się co do sposobów gospodarowania w niektórych omawianych obszarach.
Gdańsk, Gdynia i Sopot	Uzgodniono, że przedmiotem prac w ramach pilotażu będzie obszar Nadleśnictwa Gdańsk. Zgodzono się również, że w przyszłości lasy w Nadleśnictwie Kolbudy również	Nie osiągnięto porozumienia w sprawie sposobów zagospodarowania. Efektem prac są cztery odrębne scenariusze.

²⁹ Polecenie Minister Klimatu Pauliny Hennig-Kloski z dnia 13 czerwca 2024.

³⁰ Polecenie Minister Klimatu i Środowiska Pauliny Hennig-Kloski z dn. 30 września 2024 r., DLŁ-WGL.0335.22.2024

	powinny stać się przedmiotem ustaleń w celu nadania im statusu lasów społecznych.	
Katowice	Zgodność w zakresie wyznaczenia zasięgu lasów społecznych była różna w poszczególnych nadleśnictwach. W przypadku Katowic Zespół doszedł do porozumienia. Ustalono także, że w przyszłości proces musi być kontynuowany w pozostałych miastach konurbacji.	Jak wskazano w raporcie końcowym Zespół nie doszedł do ustaleń w zakresie gospodarowania z uwagi na brak dostatecznego czasu.
Kielce	Osiągnięto porozumienie w sprawie ustanowienia lasów społecznych w pięciu kompleksach leśnych wokół Kielc	Nie osiągnięto porozumienia w sprawie sposobów gospodarowania.
Kraków	Nie ustalono propozycji zasięgu lasów społecznych, co do której wszyscy członkowie zespołu ds. lasów społecznych zgodziliby się. Propozycja przekazana do MKiŚ obejmuje obszary w zasięgu 20 km od centrum Krakowa (propozycja jednej z lokalnej organizacji społecznej) obejmujące propozycję LP, Gminy Zabierzów, Gminy Niepołomice oraz fragment propozycji organizacji społecznych.	Propozycja przekazana do MKiŚ wskazuje sposoby gospodarowania zgodnie z wskazaniem LP. Dla dodatkowych obszarów lasów społecznych z propozycji organizacji społecznych wskazano schemat modyfikacji gospodarki leśnej.
Łódź	Nie uzgodniono wspólnej wersji zasięgu, w raporcie końcowym przedstawiono kilka odrębnych propozycji.	Nie uzgodniono zasad gospodarowania na obszarach potencjalnych lasów społecznych.
Poznań	Nie uzgodniono ostatecznego obszaru lasów społecznych.	Nie osiągnięto porozumienia co do sposobów gospodarowania we wszystkich omawianych obszarach.
Szczecin	Nie osiągnięto porozumienia. Zebrano propozycje, jednak zabrakło czasu na ich uzgodnienie.	Uczestnicy nie osiągnęli porozumienia. Wyrazili swoje stanowiska, które nie były mocno rozbieżne.
Warszawa	Porozumiano się co do zasięgu lasów społecznych w Nadleśnictwach Jabłonna i Celestynów. W Nadleśnictwach Drewnica i Chojnów nie osiągnięto porozumienia.	Nie osiągnięto porozumienia w sprawie sposobów gospodarowania. Strony przedstawiły swoje propozycje, różniące się przede wszystkim pod względem zakresu stosowania wyłączeń z pozyskania drewna.

Wrocław	Uzgodniono wspólną propozycję zasięgu lasów społecznych (bez zdań odrębnych).	Uzgodniono wspólną propozycję wyłączeń z pozyskania drewna (z podaniem powierzchni i lokalizacji).
---------	---	--

W dziesięciu aglomeracjach nie osiągnięto konsensu co do sposobów gospodarowania w lasach społecznych. Propozycje Lasów Państwowych w tym zakresie zakładały wdrażanie w lasach społecznych przede wszystkim modyfikacji gospodarki leśnej, tj. kontynuację pozyskania drewna na dotychczas zakładanym poziomie, ale metodami chroniącymi leśny krajobraz i możliwości rekreacyjnego korzystania z lasu. Organizacje społeczne, w niektórych przypadkach wspierane przez stronę samorządową, oczekiwały w dużo większym stopniu wyłączeń i ograniczeń pozyskania drewna. Z wyjątkiem Wrocławia, raporty końcowe dla poszczególnych aglomeracji przedstawiają zatem propozycje sposobów gospodarowania przedstawione przez strony i są „protokołami rozbieżności” istniejących pomiędzy stronami w momencie zamknięcia procesu. Szczegółowy opis przebiegu procesu w poszczególnych aglomeracjach przedstawia Załącznik 3.

3.9 Działania MKiŚ po zakończeniu pierwszego etapu pilotażu

Wobec nieosiągnięcia pierwotnie zakładanych celów uznano, że proces z 2024 r. należy traktować tylko jako pierwszy etap pilotażu. W celu kontynuacji pilotażu podjęto następujące decyzje:

- Decyzja o kontynuowaniu prac do osiągnięcia porozumienia. W listopadzie 2024 r. podczas drugiego plenarnego spotkania Ogólnopolskiej Narady o Lasach Ministerstwo Klimatu i Środowiska zapowiedziało, że prace lokalnych zespołów, zmierzające do uzgodnienia kompromisowych propozycji gospodarowania w lasach społecznych, będą kontynuowane³¹.
- Polecenie zabezpieczenia lasów. W dniu 17 czerwca 2025 r. Ministerstwo wystosowało do Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych pismo, w którym zobowiązało go do tymczasowego zabezpieczenia lasów o szczególnym znaczeniu dla społeczeństwa poprzez podjęcie działań przewidzianych w Zarządzeniu nr 58 i innych wewnętrznych uregulowaniach Lasów Państwowych³².
- Ogłoszenie zasięgów lasów społecznych. W kwietniu 2025 r. Ministerstwo jeszcze raz skonsultowało propozycje zasięgów z Lasami Państwowymi, a następnie na podstawie własnych analiz oraz dodatkowych uwag Ministerstwa Obrony Narodowej określiło zasięgi lasów społecznych dla jedenastu aglomeracji, dążąc do zachowania jednolitego podejścia, w tym wytyczenia lasów społecznych z zachowaniem zbliżonego wskaźnika mieszkańców przypadającej na hektar lasu. Mapy zasięgów lasów społecznych zostały ogłoszone 2 lipca 2025 r.³³

³¹ <https://www.gov.pl/web/klimat/ii-ogolnopolska-narada-o-lasach>

³² Pismo Mikołaja Dorożały, Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Klimatu i Środowiska, do Witolda Kossa, Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych, z dnia 17 czerwca 2025 r. <https://www.gov.pl/attachment/cc0800ea-50f4-4f44-a63d-54a48e49f010>

³³ Ministerstwo Klimatu i Środowiska: Mapy poszczególnych lasów społecznych, <https://www.gov.pl/web/klimat/lasyspoleczne-mapy>

4. Analiza barier i problemów zidentyfikowanych w procesie wyznaczania lasów społecznych

Celem prac nad niniejszym raportem było zidentyfikowanie barier, które miały decydujący wpływ na rezultat procesu oraz przesądziły o jego wyniku. Bariery zdefiniowano jako czynniki utrudniające lub uniemożliwiające osiągnięcie celu pilotażu. Skutkiem barier były określone problemy. Są one rozumiane jako sytuacje, w których występuje rozbieżność między stanem oczekiwanym w kontekście osiągania celów pilotażu a stanem, który wystąpił. Analizą objęto istotne aspekty pilotażu mające wpływ na przebieg procesu, w tym: uczestników, przebieg dyskusji i wypracowane wyniki (zob. Rozdział 3). Analizowany był także dyskurs, w tym argumenty podnoszone przez uczestników, rozumienie pojęć i pola sporu. Pilotaż został również przeanalizowany pod kątem stosowania przyjętych siedmiu zasad konsultacji. Wreszcie, analizie poddano ramy prawne i organizacyjne procesu oraz wyrażane przez uczestników oczekiwania co do przyszłego procesu i propozycje rozwiązań.

4.1 Dyskurs i ramy pojęciowe procesu

Pojęcia dotyczące lasów społecznych i ich definicje

Pojęcie lasów społecznych nie ma ustalonej definicji w polskim prawie. Na potrzeby pilotażu także nie ustalono definicji dla tego terminu. W trakcie pilotażu były stosowane różne terminy, które traktowano wymiennie, choć ich zakresy znaczeniowe nie są identyczne.

Lasy o zwiększonej funkcji społecznej to pojęcie pochodzące z wewnętrznych regulacji Lasów Państwowych, a konkretnie Zarządzenia nr 58 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych, przyjętego w 2022 r. Termin ten oznacza las intensywnie używany w celach rekreacyjnych lub zdrowotnych bądź ważny krajobrazowo, w którym z tego powodu wprowadza się modyfikacje gospodarki leśnej chroniące krajobraz leśny i ułatwiające rekreacyjne korzystanie, pozostając w ramach ustawowej zasady wielofunkcyjności lasów, opartej na równorzędnym traktowaniu funkcji ekonomicznej, ekologicznej i społecznej. Lasy o zwiększonej funkcji społecznej mogą być wyznaczane we wszystkich nadleśnictwach w Polsce. Tworzeniu ich służą powoływane na podstawie tego samego Zarządzenia tzw. *Zespoły Lokalnej Współpracy*. W ramach tych zespołów nadleśnictwa mają prowadzić z lokalną społecznością dialog nt. planowanych zmian w planach urządzenia lasu. Zarządzenie nr 58 określa trzy kryteria wyznaczania lasów o zwiększonej funkcji społecznej. Zawiera także wytyczne dotyczące modyfikacji sposobu prowadzenia gospodarki leśnej w takich lasach.

Lasy o szczególnych walorach społecznych lub *lasy o szczególnych funkcjach społecznych* to pojęcie pochodzące z dyskusji w ramach Ogólnopolskiej Narady o Lasach. Ich istotą jest to, że lasy takie miały być wyznaczane w wielu miejscach w Polsce. W tym ujęciu lasy społeczne definiowane są jako te, które spełniają kryteria ONoL³⁴. Sposoby gospodarowania w tych lasach określone są na podstawie zidentyfikowanych szczegółowo funkcji społecznych, jakie pełni dany las, z uwzględnieniem funkcji przyrodniczych.³⁵

Lasy o wiodącej funkcji społecznej wokół miast to pojęcie pochodzące z wydanego w kwietniu 2024 r. polecenia Minister Klimatu i Środowiska inicjującego proces pilotażu. Dotyczy ono większych obszarów lasów wokół dużych miast. Żargonowo określane też jako „*lasy wokół aglomeracji*”, „*lasy*

³⁴ „Wzmocnienie ochrony lasów cennych przyrodniczo i ważnych społecznie. Wytyczne i rekomendacje ONoL” rozdz. II

³⁵ „Wzmocnienie ochrony lasów cennych przyrodniczo i ważnych społecznie. Wytyczne i rekomendacje ONoL”, rozdz. IV.3.1.

aglomeracyjne”, „*pilotaż wokół miast*”. W ramach tego procesu Regionalni Dyrektorzy LP powołali tzw. Lokalne Zespoły do Spraw Lasów o Wiodącej Funkcji Społecznej, których zadaniem było wypracowanie propozycji zasięgów lasów społecznych wokół aglomeracji i sposobów gospodarowania w nich.

Proces pilotażu pierwotnie był oddzielny od procesu Ogólnopolskiej Narady o Lasach, ale w czerwcu 2024 r. decyzją Pani Minister formalnie włączono dokument wykorzystujący niektóre wytyczne ONoL (WOLSW ONoL) do materiałów, na których bazował pilotaż³⁶. W rezultacie wypracowane w ramach ONoL siedem kryteriów wyznaczania lasów społecznych i trzy potencjalne schematy gospodarowania zostały w pilotażu powiązane z pojęciem „lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół miast” i były traktowane jako punkt odniesienia w dyskusjach.

Poza powyższymi terminami pojawiało się również określenia jak lasy ważne społecznie wokół miast, czy lasy cenne z punktu widzenia społecznego.

Ponadto pojęcie *lasu* było definiowane na różne sposoby. LP posługują się ustawową definicją lasu, kładącą nacisk na jego gospodarcze funkcje. W tym ujęciu las jest przedmiotem gospodarki leśnej i jest przez nią kształtowany, od niej także zależy trwałość i istnienie lasu.

Tymczasem strona społeczna przystępowała do procesu postrzegając las przede wszystkim jako naturalny ekosystem, który wykształca się samoistnie i nie potrzebuje gospodarki leśnej by istnieć, a jego integralnym elementem są naturalne procesy, w tym również zamieranie drzew i samorzutne odnawianie się lasu. Kluczową cechą tego ujęcia lasu jest ciągła warstwa drzew, a wycinanie drzew jest ingerencją w naturalne procesy.

To zderzenie sposobów myślenia o lesie uwidoczniło się w pracach lokalnych zespołów, gdzie argumentom dotyczącym konieczności prowadzenia zabiegów gospodarczych w lasach z powodu ryzyka zamierania drzewostanów przeciwstawiano pogląd mówiący, że las jako ekosystem jest w stanie istnieć niezależnie od starań człowieka oraz samoistnie osiągnąć i wykształcić pożądane cechy takie jak stabilność, zróżnicowana struktura wiekowa i gatunkowa, dobry stan zdrowotny i dopasowanie do lokalnego siedliska.

Różnice interpretacyjne dotyczyły także wpisanej do Ustawy o lasach koncepcji trwale zróżnicowanej wielofunkcyjnej gospodarki leśnej. W interpretacji Lasów Państwowych wskazuje się na konieczność realizowania w każdym lesie wszystkich funkcji, w tym funkcji produkcyjnej, co wyklucza zastosowanie wyłączeń zdefiniowanych w ramach ONoL jako modelu gospodarowania w lasach społecznych. Z kolei strona społeczna uważała, że wielofunkcyjna gospodarka leśna nie wyklucza zastosowania przestrzennego podziału lasu według dominujących funkcji.

Niejasne były także definicje związane z „miejskością” lasów społecznych. Różne interpretacje terminów odnosiły się do pojęć: miasto, aglomeracja – prowadziło to do nieścisłości co do zasięgu lasów społecznych. Jedyne dookreślenie w tym zakresie znaleźć można w Zarządzeniu 58, w którym stwierdzono: „Celowym jest używanie sformułowania „las o zwiększonej funkcji społecznej”, a nie „las miejskie”, gdyż definicja tego drugiego pojęcia jest identyfikowana z lasami komunalnymi.”

³⁶ Pismo Mikołaja Dorożały, Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Klimatu i Środowiska do Witolda Kossa, Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych, z dnia 29 sierpnia 2024 r.
<https://lasyspoleczne.lasy.gov.pl/documents/50189049/50238161/Pismo+MKi%C5%9A+2024.09.10+przekazanie+materia%C5%82%C3%B3w+ONoL/3785fe38-2b50-f771-6251-c5e293d2271e>

Treść wytycznych (WOLWS ONoL) dostępna jest pod adresem:
<https://lasyspoleczne.lasy.gov.pl/documents/50189049/50238161/Wytyczne+i+rekomendacje+ONoL+-+lasyspo%C5%82eczne/5b5a1fd3-a32a-a78e-cbdc-a0790814af53>

Sposoby rozumienia społecznych funkcji lasu

Dyskusje w ramach procesu ujawniły także różne sposoby rozumienia pojęcia „społecznych funkcji lasu”. W wypowiedziach przedstawicieli Lasów Państwowych społeczne funkcje lasu obejmowały przede wszystkim funkcję rekreacyjną, uzupełnioną o funkcję zdrowotną i turystyczną, co było spójne z zapisami Zarządzenia nr 58. W tym znaczeniu lasem o zwiększonej funkcji społecznej jest las intensywnie użytkowany rekreacyjnie. W kontekście Ogólnopolskiej Narady o Lasach funkcje społeczne rozumiano szerzej jako obejmujące również znaczenie lasu dla lokalnej tożsamości i kultury, a także funkcje ochronne i regulacyjne, takie jak ochrona przed hałasem, regulacja mikroklimatu, zapobieganie powodziom i osuwiskom, zaopatrzenie lokalnej ludności w wodę, zapobieganie rozlewaniu się miast. Funkcje rekreacyjne, turystyczne i zdrowotne w ONoL były ujęte szerzej niż w Zarządzeniu nr 58.

Przebieg dyskusji pokazał, że w wielu przypadkach lokalne społeczności do funkcji społecznych zaliczały również ochronę różnorodności biologicznej i zachowanie przyrodniczych wartości lasu, wskazując, że obcowanie z dziką przyrodą jest naturalną ludzką potrzebą, którą las społeczny powinien zaspokajać. Co ciekawe, zdarzały się również przypadki, w których proponowano wyznaczenie lasu społecznego na obszarze, na którym funkcje rekreacyjne, turystyczne i zdrowotne były z góry wykluczone, a społeczne znaczenie lasu wynikało z innych czynników, np. funkcji klimatycznych i regulacyjnych. Tak było w przypadku lasów rembertowsko-okuniewskich sąsiadujących z Warszawą, których większa część jest w użytkowaniu wojskowym i jest formalnie zamknięta dla odwiedzających.

W stosowaniu pojęcia „las społeczny” przez stronę społeczną był także wyraźnie zauważalny element społecznego zarządu nad takim lasem, a nie tylko fakt wypełniania przez taki las ważnych dla społeczeństwa funkcji. Wskazuje to na potrzebę ujęcia w przyszłej definicji lasu społecznego nie tylko kwestii społecznych funkcji lasu, ale także roli społeczeństwa w zarządzaniu takim lasem.

Warto zauważyć, że różnice w pojmowaniu „społecznych funkcji lasu” i ich priorytetyzacji ujawniały się również pomiędzy poszczególnymi lokalnymi zespołami. W przypadku Warszawy i Trójmiasta bardzo duży nacisk kładziono na wyznaczanie lasów społecznych z myślą o ochronie wartości przyrodniczych. W Bydgoszczy i Toruniu z akceptacją odniesiono się do wyznaczania lasów społecznych w lasach użytkowanych gospodarczo. W przypadku Bielska-Białej i w Krakowie jako jedną z kluczowych funkcji społecznych lasu postrzegano funkcję regulacyjną polegającą na wodochronności.

Argumenty i różnica stanowisk

Celem pilotażu było, poza określeniem propozycji zasięgów lasów społecznych, także określenie sposobów gospodarowania w nich. Wskazane w ramach ONoL schematy wyłączeń, ograniczeń i modyfikacji nie są gotowymi formułami do bezpośredniego zastosowania w terenie. Mają ramowy charakter i są zestawami propozycji, z których należy dopiero stworzyć formułę gospodarowania w danym lesie, bazując na dokładnych mapach i wizjach terenowych oraz pogłębionych dyskusjach, aby uwzględnić jego specyficzne uwarunkowania i oczekiwania interesariuszy w danym przypadku. Wobec braku czasu na wykonanie tej pracy, schematy gospodarowania były odbierane przez uczestników jako niedookreślone, a przez to ryzykowne i trudne do zaakceptowania. W wielu przypadkach podjęto próby doprecyzowania ich, przerwane wraz z zakończeniem pierwszego etapu pilotażu. W uwagach przekazanych podczas wrześniowych webinarów wskazywano, że niedookreślony charakter schematów gospodarowania był jednym z czynników utrudniających osiągnięcie porozumienia.

W pilotażu ujawniły się też różne podejścia do kwestii tego, czy poszczególne schematy gospodarowania powinny być obligatoryjnie przypisywane lasom spełniającym określone kryteria.

W ramach procesu pilotażu strony w swojej argumentacji posługiwały się odmiennymi dyskursami dotyczącymi bezpieczeństwa, skutków ekonomicznych czy stanowiska nauki.

Wszystkie strony pilotażu zgadzały się, że zapewnienie bezpieczeństwa w kontekście lasów społecznych jest niezwykle ważne. Jednak kwestia „bezpieczeństwa” była podnoszona na poparcie różnych, niekiedy przeciwstawnych stanowisk. Bezpieczeństwo było argumentem za wyłączeniem lasów z użytkowania (np. w przypadku lasów wodochronnych), albo za kontynuacją gospodarki leśnej, traktowanej jako remedium na ryzyko wypadków z udziałem zamierających drzew. Ponadto uwidoczniły się dwa podejścia do bezpieczeństwa: z jednej strony wskazywano na bezpieczeństwo fizyczne, związane z usuwaniem zagrożeń w lasach udostępnionych społeczeństwu, a z drugiej podkreślano, że różnorodność biologiczna i zdrowe ekosystemy są gwarantem bezpieczeństwa ekologicznego. Konsekwencją tych dwóch podejść było różne rozumienie co do zasadności stosowania zabiegów gospodarki leśnej (w tym cięć sanitarnych, usuwania martwego drewna, przebudowy drzewostanów).

Zagadnienie bezpieczeństwa ludzi w lesie wiąże się również z problemem prawnej odpowiedzialności nadleśniczych za to bezpieczeństwo. Obecne zapisy Ustawy o lasach oraz interpretacja sądów wskazują, że oprócz odpowiedzialności cywilnej zarządca lasu może być pociągnięty również do odpowiedzialności karnej za narażenie człowieka na utratę zdrowia i życia. Perspektywa potencjalnej odpowiedzialności cywilnej i karnej tworzy presję na zarządców lasów. Mimo różnych stanowisk co do sposobów i zakresu zapewnienia bezpieczeństwa w lesie, strony zgadzały się co do tego, że kwestia odpowiedzialności nadleśniczych za bezpieczeństwo osób przebywających w lesie wymaga nowego uregulowania.

W pilotażu podnoszono kwestię skutków ekonomicznych ustanowienia lasów społecznych, ujmując ją z dwóch odmiennych perspektyw. Z jednej strony zwracano uwagę na potrzebę utrzymywania ciągłości dostaw drewna jako elementu bezpieczeństwa ekonomicznego i surowcowego, gwarancji zachowania miejsc pracy w przemyśle drzewnym oraz dostępu do opał dla lokalnych mieszkańców. Ponoszone było również finansowanie działalności Lasów Państwowych, które utrzymują się z własnych przychodów, a zyski przeznaczają m.in. na inwestycje, gospodarkę leśną, ochronę przyrody, edukację, a także na pokrywanie kosztów planowania urządzeniowego, w tym (docelowo) kosztów zmian w tym planowaniu wynikających z tworzenia lasów społecznych.

Lasy Państwowe oraz przedsiębiorcy związani z leśnictwem oczekiwali wyjaśnienia, w jaki sposób będą zrekompensowane ubytki przychodów wynikające z wyznaczenia lasów społecznych oraz oczekiwali kompleksowej oceny skutków ekonomicznych wyznaczenia lasów społecznych w ramach procesu pilotażu.

Potrzeba wyjaśnienia kwestii ekonomicznych wybrzmiała także ze strony samorządów, z uwagi na istniejące obawy, że będą musiały we własnym zakresie ponosić koszty związane z infrastrukturą, obsługą ruchu mieszkańców aglomeracji korzystających z lasów społecznych lub dostosowaniem planów zagospodarowania przestrzennego do nowych uwarunkowań.

Strona społeczna podkreślała ekonomiczną wartość pozaprodukcyjnych usług ekosystemowych lasu, powołując się na wyniki badań naukowych w tym zakresie³⁷.

Ekonomiczne skutki wyznaczania lasów społecznych manifestują się różnie w różnych miejscach i są mierzone w różnych, trudno porównywalnych wartościach (przychody nadleśnictw z produkcji drewna vs wartość pozaprodukcyjnych ekosystemowych usług lasu dla lokalnej społeczności), dlatego niektórzy uczestnicy zwracali uwagę, że ta kwestia powinna być rozwiązana na poziomie całego

³⁷ Giergiczny, M., Draus, B. (2024). Raport techniczny: Mapowanie potencjału i wartości rekreacyjnej lasów w Polsce. Zespół MKiŚ ds. lasów społecznych, wersja z 18.09.2024, materiał wewnętrzny MKiŚ.

przedsiębiorstwa Lasy Państwowe bądź całej gospodarki, a więc nie powinna być elementem dyskusji w ramach lokalnych zespołów.

Bardziej szczegółowe omówienie argumentacji stron dotyczącej hierarchii produkcyjnych i pozaprodukcyjnych usług ekosystemowych lasów przedstawia Załącznik 2.

Argumenty naukowe przywoływano również dla poparcia stanowisk w kwestii prowadzenia gospodarki leśnej. Do udziału w zespołach zaproszono przedstawicieli nauk leśnych, a w kilku miastach już w toku procesu dołączono ekspertów na wniosek uczestników procesu. Podnoszone argumenty naukowe dotyczyły jednak różnych aspektów lasu i jego dynamiki, w szczególności:

- wpływu zmiany klimatu na ekosystemy leśne, w tym wyższego ryzyka zamierania starych drzewostanów;
- ekologii lasu, w tym naturalnego procesu cyklu życia drzewostanów (obumierania i odnawiania), zdolności dostosowania się do zmieniających się warunków środowiskowych (w tym zmian klimatu) i kluczowej roli lasów w ochronie różnorodności biologicznej, ochronie cennych siedlisk przyrodniczych i siedlisk wielu gatunków zwierząt;
- funkcji lasu w krajobrazie, np. funkcji wodochronnych, w powiązaniu z uwarunkowaniami geologicznymi i hydrologicznymi;
- tzw. hodowli lasu, tj. metod odnawiania i przebudowy drzewostanów, zapewnienia ich trwałości, odporności na czynniki biotyczne i abiotyczne (w tym zmiany klimatu) oraz dostosowanie do warunków siedliskowych.

W konsekwencji argumenty naukowe były wykorzystywane do uzasadniania różnych propozycji odnośnie sposobów gospodarowania w lasach.

4.2 Pilotaż jako proces partycypacyjny

Sposób włączania interesariuszy lasów społecznych w proces ich wyznaczania

Zgodnie wytycznymi ONoL angażowanie interesariuszy w proces wyznaczania lasów społecznych jest fundamentalnym elementem pilotażu³⁸. „Ramowy regulamin prac lokalnego zespołu do spraw lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół aglomeracji” wskazuje, że wyznaczanie lasów społecznych należy rozumieć jako *„uspołeczniony proces z udziałem interesariuszy wskazanych przez MKiŚ, z uwzględnieniem celów, kryteriów, funkcji lasu oraz zasad gospodarowania określonych podczas Ogólnopolskiej Narady o Lasach.”*³⁹

W poleceniu z 26 kwietnia 2025 r. Minister Klimatu i Środowiska wskazała kategorie interesariuszy i konkretne podmioty, które powinny być włączane w prace lokalnych zespołów ds. lasów społecznych (zob. Rozdział 3), a następnie wskazała konkretne organizacje społeczne do udziału w pracach zespołów w poszczególnych aglomeracjach. W dokumentacji procesu brak jest informacji o tym, jak przeprowadzono mapowanie interesariuszy oraz dokonano wyboru konkretnych organizacji i podmiotów do udziału w pilotażu. Uczestnicy inni niż przedstawiciele organizacji społecznych byli powoływani do lokalnych zespołów przez regionalne dyrekcje LP, które miały swobodę wyboru konkretnych przedstawicieli wskazanych podmiotów.

Mieszkańcy jako interesariusze, którzy nie zostali powołani do lokalnych zespołów ds. lasów społecznych, w wielu przypadkach wyrażali swoje stanowiska w pismach przekazywanych do RDLP,

³⁸ WOLWS ONoL, s. 24

³⁹ Ramowy regulamin, punkt A ust. 4

jednakże nie był to ustrukturyzowany proces, a informacja o możliwości przekazywania wniosków i uwag dot. wyznaczania lasów społecznych nie była rozpowszechniana. W wyniku tego stanowiska wyrażane przez osoby niebędące członkami lokalnych zespołów miały charakter doraźny i akcyjny. Nie zapewniono standardu wyrażenia uwag i wniosków wszystkim zainteresowanym.

W niektórych aglomeracjach zostało to dostrzeżone jako problem. Wykorzystano tam narzędzia, takie jak sondaże, w celu pozyskania informacji od mieszkańców aglomeracji o ważnych dla nich lasach wokół miast oraz ich oczekiwaniach wobec lasów społecznych. Działania takie podjęły niektóre samorządy oraz organizacje społeczne.

Jeśli chodzi o udział samorządów, to zgodnie z poleceniem MKiŚ w skład lokalnych zespołów powołano „po 1 przedstawicielu każdej gminy, powiatu i województwa, właściwych dla danej planowanej lokalizacji lasu o wiodącej funkcji społecznej”. Do zespołów powołani zostali przedstawiciele samorządów, których terenów dotyczyła pierwotna propozycja lasów społecznych przedstawiona przez nadleśnictwa. Nie przewidziano możliwości dołączania kolejnych samorządów w miarę ewolucji (rozszerzania) proponowanego zasięgu lasów społecznych.

Skład lokalnych zespołów był modyfikowany (rozszerzany) podczas trwania pilotażu. Zmiany składu, zarówno kolejnymi postanowieniami MKiŚ, jak i ustaleniami wewnątrz zespołów, wpłynęły na wątpliwości co do przejrzystości procesu.

Charakter procesu

W dokumentach ONoL podkreślono, że wyznaczanie i zarządzanie lasami społecznymi jest procesem partycypacyjnym, którego sednem jest aktywny udział społeczności w istotnej dla niej sprawie, oparty na współdziałaniu zainteresowanych stron. Wszystkie strony powinny być zgodne co do wspólnego uczestniczenia w procesie planowania i podejmowania decyzji i powinny być partnerami.

Zgodnie z WOLSW ONoL, wyznaczanie lasów społecznych miało odbywać się w trybie konsultacji z zastosowaniem „Siedmiu zasad konsultacji”. Sposób zaangażowania społeczeństwa w procesie podejmowania decyzji w ramach pilotażu nie był jednak dookreślony. Łączył elementy konsultacji i współdecydowania, ale nie odpowiadał standardowi żadnego z tych stopni partycypacji. Inaczej niż w standardowych konsultacjach, pierwszy etap pilotażu nie był otwarty dla wszystkich zainteresowanych i nie polegał na umożliwieniu obywatelom zgłaszania uwag przed podjęciem decyzji przez władzę publiczną. Udział społeczeństwa nie miał też charakteru współdecydowania.

Uczestnicy pilotażu nie wiedzieli, czy wynik prac ma być wkładem do rozstrzygnięcia, którego dokona Ministerstwo, czy ostatecznym uzgodnieniem gotowym do wdrożenia. Po zakończeniu pierwszego etapu Ministerstwo zastosowało to pierwsze podejście wobec zasięgów lasów społecznych, podejmując decyzję w ich sprawie w lipcu 2025 r. na podstawie wyników prac zespołów, nawet jeśli nie osiągnęły one konsensu. Natomiast w odniesieniu do sposobów gospodarowania Ministerstwo zdecydowało, że prace lokalnych zespołów mają być przedmiotem kontynuacji prac w kolejnym etapie, do wypracowania kompromisu.

Role poszczególnych uczestników

W „Ramowym regulaminie prac lokalnego zespołu do spraw lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół aglomeracji” określone zostały role niektórych interesariuszy procesu pilotażu: MKiŚ jako zlecniodawca pracy zespołu, RDLP jako operator pracy zespołu, wojewoda jako gospodarz procesu.

MKiŚ został wskazany jako decydent w procesie, jego rolą było *„podjęcie decyzji, które wnioski i postulaty, w jakiej formie oraz jakim trybem będą podlegały wdrożeniu”*. Podjęcie decyzji odnosiło się w rozumieniu uczestników pilotażu do rozstrzygnięcia o lasach społecznych (zasięgu granic oraz zasad gospodarki leśnej w lasach społecznych) po zakończeniu pilotażu. Natomiast w pracach lokalnych zespołów, zgodnie z ramowym regulaminem, członkowie zespołów mieli te same prawa, a prace zespołów miały z założenia mieć charakter debaty i deliberacji. W szczególności świadczy o tym prawo do *„proponowania i przedstawiania innym uczestnikom swojej wersji obszarów o wiodącej funkcji społecznej wokół aglomeracji oraz propozycję modyfikacji, ograniczeń oraz wyłączeń gospodarki leśnej, mających chronić pozaprodukcyjne usługi ekosystemowe pełnione przez lasy”*⁴⁰.

Materiały procesu wskazują jednak, że rola Lasów Państwowych w pilotażu budziła wątpliwości jego uczestników. Z jednej strony zwracano uwagę, że Lasy Państwowe występują w procesie w podwójnej roli – jako uczestnik czy też „strona” oraz jako organizator procesu odpowiedzialny za przygotowanie organizacyjno-merytoryczne i realizację spotkań zespołu. Układ ten odbierano jako dający Lasom Państwowym przewagę nad innymi uczestnikami pilotażu i niezgodny z założeniem mówiącym o równym traktowaniu wszystkich interesariuszy. Z drugiej strony pojawiały się głosy, że w pilotażu wyznaczania lasów społecznych Lasy Państwowe, czyli zarządca przedmiotowych lasów, powinny być traktowane jako (współ-)decydent, tj. wspierać proces organizacyjnie i merytorycznie, ale nie uczestniczyć w decydowaniu, tylko po zakończeniu procesu przyjąć ustalenia od jego uczestników.

Analiza materiałów z pilotażu oraz wyniki ankiety wskazują, że w trakcie prac lokalnych zespołów uczestnicy nie zawsze trzymali się przypisanych im ról, co przejawiało się między innymi:

- podejmowaniem decyzji podczas prac lokalnego zespołu bez odpowiedniej legitymizacji,
- przyjmowaniem roli lidera, w tym poprzez nadawanie różnej wagi poszczególnym głosom i argumentom,
- wpływaniem na przepływ informacji, ograniczaniem dostępu do informacji (także niecelowym).

Szczególnym problemem pilotażu w kontekście ról uczestników procesu była niepewność co do roli samorządów w funkcjonowaniu i wyznaczaniu lasów społecznych. W pilotażu nie wykorzystano możliwości pełnienia przez samorządy roli przedstawicieli społeczności lokalnych. Nie zapewniano odpowiedniego kontekstu dla procesu partycypacyjnego: samorządy nie zostały w wystarczającym stopniu poinformowane o procesie wyznaczania lasów społecznych, przez co miały ograniczone możliwości wypełnienia swojej roli lidera społeczności lokalnej.

⁴⁰ Ramowy regulamin prac lokalnego zespołu do spraw lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół aglomeracji, rozdział D pkt 4 lit. e).

<https://lasyspoleczne.lasy.gov.pl/documents/50189049/50238161/Ramowy+regulamin+pracy+zespo%C5%82%C3%B3w/0b9be476-bd43-6a7a-10b2-e43ef266b3d0>

Problem nieczytelnych ról w procesie dotyczył także moderatorek i moderatorów. Osoby pełniące te role w pracach lokalnych zespołów były zatrudnione przez RDLP oraz zaakceptowane przez MKiŚ. Zgodnie z ramowym regulaminem powinny to być osoby bezstronne oraz niemające konfliktu interesów. Jednak nie we wszystkich miastach moderatorzy byli tak postrzegani przez uczestników procesów – w niektórych miastach zgłoszono uzasadnione zastrzeżenia co do sposobu pracy moderatorów.

Ramy czasowe pilotażu

Termin rozpoczęcia i zakończenia pilotażu był wyznaczony w postanowieniach MKiŚ⁴¹. Czas trwania procesu w niemal wszystkich lokalnych zespołach wskazywany był jako niewystarczający do osiągnięcia celu pilotażu. Postulowano zwiększenie liczby spotkań i zapewnienie odpowiedniego czasu na przygotowanie stanowisk, rozpatrywanie uwag, odnoszenie się do wnoszonych propozycji.

Presja czasu nałożona na operatorów przełożyła się na sposób prowadzenia spotkań lokalnych zespołów, w tym utrudniła pracę moderatorów i skłaniała ich do prowadzenia procesu w sposób niezgodny ze standardami dobrej facylitacji. Przejawiało się to ponagleniami, porzucaniem podejmowanych tematów i niekończeniem dyskusji, różnicowaniem wagi poszczególnych głosów, brakiem odpowiedniego czasu na przygotowanie materiałów, ich udostępnienie zainteresowanym oraz zapoznanie się z nimi przez strony i odniesienie do nich.

Nie zapewniono wystarczającego czasu na uzupełnianie i uzgadnianie stanowisk w grupach osób będących przedstawicielami jednej strony lub zgłaszających wspólną propozycję lasów społecznych. Korygowanie stanowisk ad hoc przyczyniło się do dodatkowych wątpliwości zgłaszanych przez uczestników, utrudniało przepływ informacji „wewnątrz” stron oraz pomiędzy nimi, a także było powodem podważania stanowisk. Istotną kwestią w kontekście czasu przeznaczanego na wyznaczanie lasów społecznych było również to, że spotkania w ramach pilotażu nie zostały poprzedzone etapem przygotowawczym, w ramach którego mogłyby zostać opracowane niezbędne materiały, a interesariusze dostaliby czas na przygotowanie się do prac.

Warto w tym kontekście odnotować, że presja czasu nie była przesądzająca, gdy uczestnicy zespołów posiadali doświadczenie wcześniej prowadzonych prac i dialogu na temat lasów. Przykład Wrocławia pokazuje, że odwołanie się do wcześniejszych doświadczeń sprzyjało osiągnięciu celów pilotażu. Krótki czas trwania pierwszego etapu pilotażu nie uniemożliwił wypracowania propozycji lasów społecznych, między innymi dzięki wcześniejszemu dialogowi i zbudowaniu relacji.

Dostępność materiałów

W pilotażu dały się również zaobserwować problemy dotyczące dostępności informacji i materiałów. Choć w większości aglomeracji wykorzystano różne narzędzia udostępniania i prezentacji materiałów, w dokumentacji procesu pojawiają się liczne komentarze zwracające uwagę na brak sprawnie działającej platformy udostępniania materiałów istotnych dla pilotażu i stanowiących podstawę do prowadzenia prac lokalnych zespołów ds. lasów społecznych. Zwracano także uwagę, że nie zawsze materiały te były zrozumiałe i rzetelne. Jedną z przyczyn tego stanu rzeczy był niewystarczający czas wyznaczony na prace zespołów, bez wzięcia pod uwagę czasu potrzebnego na przekazywanie danych,

⁴¹ Polecenie DLŁ-WGL.0335.22.2024 z dnia 26.04.2024, a następnie DLŁ-WGL.0335.22.2024 z dnia 13.06.2024.

opracowywanie odpowiedniej dokumentacji, w tym kartograficznej, wprowadzanie ustaleń stron oraz odnoszenie się do tych ustaleń, udostępnianie i publikowanie materiałów. W efekcie pojawiały się nowe pola konfliktów związane z danymi i nieznanymi dokumentów powstających na bieżąco w pracach lokalnych zespołów.

Podejmowanie decyzji

Tryb podejmowania decyzji przez lokalne zespoły był ustalany w oparciu o ramowy regulamin przygotowany przez MKiŚ. Regulamin zawierał zapis o możliwości jego zmiany „w każdym czasie, po wyrażeniu zgody przez członków zespołu”. Niemniej sugestie i uwagi do regulaminu nie zawsze były rozstrzygane poprzez ustalenia lokalnych zespołów, ale były kierowane do decyzji MKiŚ. Decyzje, które powinny zapadać w trybie bieżących prac w lokalnych zespołach, były przez to odroczone, co utrudniało prace. Ponadto decyzje MKiŚ dotyczyły wszystkich zespołów, nie tylko tego, którego uczestnicy potrzebowali rozwiązać konkretny problem. W efekcie reguły spotkań nie były zrozumiałe dla wszystkich uczestników. W niektórych zespołach stosowano głosowanie, w innych – nie dopuszczano stosowania głosowania, wskazując, że nie jest to właściwa metoda ze względu na niereprezentatywną strukturę uczestników grupy. W niektórych aglomeracjach rozwiązania proponowane przez moderatorki i moderatorów dotyczące organizacji prac nie uzyskiwały akceptacji całych zespołów.

4.3 Ramy formalno-prawne procesu wyznaczania lasów społecznych

Tryb i forma wdrożenia rezultatów pilotażu

Zgodnie z założeniami procesu⁴², tryb i formę wdrażania ustaleń miało określić Ministerstwo Klimatu i Środowiska po otrzymaniu raportów z ustaleniami poszczególnych lokalnych zespołów.

Istniejące obecnie ramy formalno-prawne, do których odwoływały się Lasy Państwowe w trakcie pilotażu, to przede wszystkim procedury planowania urządzeniowego lasu i zapisy Zarządzenia nr 58 z 2022 roku⁴³. W myśl Zarządzenia nr 58, formalną drogą ustanawiania lasów o zwiększonej funkcji społecznej jest wpisywanie wypracowanych ustaleń do planów urządzenia lasu podczas ich opracowywania na kolejny okres. Punkt 6 Zarządzenia mówi: *Propozycję obszarów leśnych o zwiększonej funkcji społecznej przedstawia nadleśniczy podczas narady wstępnej do prac urządzeniowych i odpowiednio do akceptacji przez Komisję Założeń Planu*⁴⁴ (zwoływana w ósmym roku

⁴² Ramowy regulamin prac lokalnego zespołu do spraw lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół aglomeracji, par. 4 ust. 3. <https://lasyspoleczne.lasy.gov.pl/documents/50189049/50238161/Ramowy+regulamin+pracy+zespo%C5%82%C3%B3w/0b9be476-bd43-6a7a-10b2-e43ef266b3d0>

⁴³ Komunikat zatytułowany „Mamy już lasy społeczne, a będzie ich jeszcze więcej”, opublikowany na stronie internetowej Lasów Państwowych w dniu 22 sierpnia 2024 r., potwierdza, że Zarządzenie nr 58 zostało przyjęte za podstawę wytyczania lasów społecznych w kontekście procesu zainicjowanego przez MKiŚ. Podkreślał jednocześnie, że idea lasów społecznych w Lasach Państwowych ma długą historię, której proces pilotażu jest kontynuacją.

Lasy Państwowe, „Mamy już lasy społeczne, a będzie ich jeszcze więcej”,

<https://www.lasy.gov.pl/pl/informacje/aktualnosci/mamy-juz-lasy-spoeczne-a-bedzie-ich-jeszcze-wiecej>

⁴⁴ Komisja Założeń Planu (KZP) – to narada/ciało zwoływane przez dyrektora RDLP w 8. roku obowiązywania PUL, którego zadaniem jest wypracowanie „Założeń do sporządzenia projektu Planu Urządzenia Lasu” (PUL) dla nadleśnictwa. KZP ustala

obowiązki danego PUL). Zgodnie z punktem 9 Zarządzenia tzw. strefy oddziaływania społecznego mają być uwzględniane w planowaniu gospodarki leśnej na kolejny okres obowiązywania planu urządzenia lasu.

Dokumenty ONoL również mówią o docelowym odzwierciedlaniu zmian w planach urządzenia lasu, ale wskazują także na potrzebę „pilnego, tymczasowego zabezpieczenia” społecznych funkcji lasów społecznych, bez konieczności czekania na rewizję PUL. W dokumentach ONoL była przewidziana możliwość składania „wniosku o wzmocnioną ochronę określonych obszarów, z możliwością wskazania pożądanych zasad zagospodarowania”, przy czym wnioski „mogły dotyczyć także modyfikacji, ograniczeń i wyłączeń możliwych do wdrożenia w ramach realizacji obowiązującego planu urządzenia lasu, o ile nie naruszają obligatoryjnych elementów planu”⁴⁵.

Do czasu zakończenia pierwszego etapu pilotażu nie zapewniono takiej możliwości, czy to w drodze zmiany przepisów prawa, czy też poprzez zmianę wewnętrznych regulacji LP. Jedynym formalnym sposobem bieżącego wdrażania ustaleń pilotażu było uwzględnianie ich w ramach tzw. planowania rocznego w Lasach Państwowych. Polega ono na sporządzaniu rocznych planów finansowo-gospodarczych dla każdej jednostki (RDLP, nadleśnictwa), które są podstawą bieżącej gospodarki i muszą wynikać z 10-letnich Planów Urządzenia Lasu (PUL). PUL określa cele, zadania i etaty cięć na dekadę, a roczny plan przekłada je na szczegółowe zadania rzeczowo-budżetowe na dany rok. Mimo iż dokumenty ONoL wskazywały na planowanie roczne jako sposób doraźnego wdrażania ustaleń pilotażu, to narzędzie zostało wykorzystane tylko we Wrocławiu. Trzeba jednak pamiętać, że planowanie roczne musi być zgodne z PUL i nie zmienia jego zapisów. Przedstawiciele Lasów Państwowych stali na stanowisku, że o ile modyfikacje byłyby możliwe do wdrożenia w ramach istniejących PUL, wdrożenie innych proponowanych w ramach ONoL sposobów gospodarowania, tj. ograniczeń i wyłączeń, wymaga wprowadzenia nowych rozwiązań, a więc nie ma oparcia w istniejących podstawach formalnych i prawnych⁴⁶.

Kryteria wyznaczania lasów społecznych

W pierwszym etapie pilotażu posługiwano się dwoma różniącymi się od siebie zestawami kryteriów wyznaczania lasów społecznych. Strona społeczna jako podstawę procesu traktowała siedem kryteriów wypracowanych przez ONoL, podczas gdy Lasy Państwowe w swoich propozycjach opierały się na kryteriach zawartych w wewnętrznym Zarządzeniu nr 58 Dyrektora Generalnego LP. Zgodnie z tym ostatnim, o uznaniu danego obszaru za las o zwiększonej funkcji społecznej decydowały kryteria dotyczące a) intensywnego użytkowania rekreacyjnego, b) położenia lasu w bezpośrednim sąsiedztwie ośrodków wypoczynkowych, c) uzdrowiskowego charakteru lasu rozumianego jako położenie w strefach A i B (w rozumieniu ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz o gminach uzdrowiskowych). W dokumentach ONoL funkcje społeczne lasu są zdefiniowane szerzej niż w Zarządzeniu nr 58. Oprócz funkcji rekreacyjnych, turystycznych i zdrowotnych jest tam mowa także o funkcjach kulturowych lasu i jego znaczeniu dla lokalnej tożsamości (kryterium S1) oraz o usługach ekosystemowych lasów. Co więcej, funkcje

też zakres i szczegółowość prognozy oddziaływania na środowisko (w tym Natura 2000) oraz listę uzgodnień i materiałów do dalszych prac urzędniowych. To etap przed właściwym opracowaniem projektu PUL.

<https://encyklopedialesna.com/haslo/komisja-zalozen-planu-kzp/>

⁴⁵ WOLWS ONoL s. 8.

⁴⁶ Raport z pilotażowego, uspołecznionego procesu zainicjowanego przez MKiŚ dotyczącego lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół miasta Warszawa, s. 50.

rekreacyjne, turystyczne i zdrowotne w dokumentach ONoL są ujęte szerzej niż w Zarządzeniu nr 58. Po pierwsze, jest tam wskazany szerszy katalog obiektów noclegowych, których sąsiedztwo przesądza o społecznej funkcji lasów. Po drugie, w kontekście funkcji zdrowotnych dokumenty ONoL uwzględniają również strefy uzdrowiskowe kategorii C (wyznaczane przez gminy) oraz lasy, które formalnie nie mają charakteru uzdrowiskowego, ale są użytkowane w celach zdrowotnych i kuracyjnych. Wreszcie, w myśl dokumentów ONoL lasami społecznymi są także lasy położone w sąsiedztwie ośrodków miejskich, których obecność ułatwia kontrolowanie rozlewania się zabudowy (kryterium S4). Różnice między założeniami wynikającymi z ONoL a możliwościami w ramach istniejących przepisów przedstawia szczegółowo Załącznik 4.

Potencjalne sposoby gospodarowania w lasach społecznych

Zarządzenie nr 58 i dokumenty ONoL różniły się także w zapisach dotyczących sposobów gospodarowania w wyznaczonych lasach społecznych. Wewnętrzne Zarządzenie DGLP umożliwiało wprowadzanie zmian odpowiadających w przybliżeniu schematowi modyfikacji zdefiniowanemu w ramach ONoL, zgodnie z którym „większość dojrzałego drzewostanu jest pozyskiwana, ale w sposób ograniczający negatywny wpływ na wartości przyrodnicze i społeczne.” Zarządzenie nr 58 przewiduje m.in. możliwość stosowania rębni stopniowych i przerębowych i naturalnych odnowień, a także zaleca ochronę elementów przyrodniczych w użytkowanych gospodarczo lasach oraz wykonywanie prac gospodarczych poza okresem intensywnego użytkowania rekreacyjnego.

Zarządzenie nr 58 nie dawało jednak nadleśnictwom biorącym udział w pilotażu formalnych podstaw do wprowadzania ograniczeń i wyłączeń. Nie przewiduje ono bowiem zmian wypełniających definicję ograniczeń („gospodarka leśna zakłada, że większość (min. 50%) dojrzałego drzewostanu nie jest pozyskiwana; pozostaje aż do naturalnej śmierci drzew i ich rozkładu”) i wyłączeń („gospodarka leśna zakłada brak pozyskania drewna, pozostawianie drzew aż do naturalnej śmierci i ich rozkładu”)⁴⁷.

W rezultacie w ramach pilotażu nadleśnictwa z reguły zgadzały się na proponowane wyłączenia wtedy, gdy były one oparte na innych podstawach i uzasadnione innymi względami, np. gdy teren lasu społecznego był proponowany do objęcia ochroną jako rezerwat⁴⁸.

Różnice między założeniami wynikającymi z ONoL a możliwościami w ramach istniejących przepisów przedstawiają przedstawia szczegółowo Załącznik 4.

Tymczasowe zabezpieczenie społecznych wartości lasów

Podczas webinarium przeprowadzonych przez IOŚ-PIB we wrześniu 2025 r. strona społeczna wskazywała przykłady wyznaczonych lasów społecznych, w których gospodarka leśna po zakończeniu pierwszego etapu pilotażu była prowadzona dalej bez zmian (np. Puszcza Niepołomska). W przywołanym podczas webinarium raporcie strony społecznej autorki zwracają uwagę, że wyniki rozmów zespołów lokalnych nie znalazły odzwierciedlenia w rozpisanych jesienią 2024 r. przetargach na prace leśne, nawet w przypadku Wrocławia, gdzie dodatkowo w jednym z nadleśnictw nie

⁴⁷ WOLWS ONoL, s. 9.

⁴⁸ Przykładowo: Lasy Państwowe, Raport z pilotażowego, uspołecznionego procesu zainicjowanego przez Ministerstwo Klimatu i Środowiska dotyczącego lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół miasta Bielsko Białe, s. 41

uwzględniono również wyniku porozumienia w nowym planie urządzenia lasu, powołując się na brak podstaw prawnych⁴⁹.

Ministerstwo Klimatu i Środowiska 17 czerwca 2025 r. wystosowało pismo zobowiązujące Dyrektora Generalnego LP do „*tymczasowego zabezpieczenia lasów o szczególnym znaczeniu dla społeczeństwa, poprzez zapewnienie takiej organizacji prac związanych z pozyskaniem drewna w ramach obowiązujących planów urządzenia lasu, która umożliwi wzmocnienie funkcji pozaprodukcyjnych tych lasów do czasu wypracowania docelowych środków prawnych*”. W piśmie wskazano również konkretne sposoby zabezpieczenia. W przypadku lasów o wiodącej funkcji społecznej zidentyfikowanych w ramach pilotażu miały one polegać na określonych modyfikacjach sposobu prowadzenia zabiegów gospodarczych, takich jak ograniczenie rębni zupełnych i cięć zupełnych, niepozyskiwanie drewna na stokach i w buforach cieków, unikanie prac w okresach intensywnego ruchu rekreacyjnego w lesie, ochrona elementów krajobrazu leśnego. W przypadku lasów jednocześnie charakteryzujących się potencjalnie wysoką wartością przyrodniczą zabezpieczenie polega na przesunięciu prac związanych z pozyskaniem drewna na końcowy okres obowiązywania PUL. W piśmie Ministerstwo zwraca się również do DGLP o „*uwzględnienie, w zakresie w jakim jest to możliwe w obecnym stanie prawnym, rozstrzygnięć dotyczących zasięgu lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół miast: Bielsko-Białą, Katowice, Kraków, Łódź, Poznań, Szczecin, Bydgoszcz i Toruń, Wrocław, Gdańsk i Sopot i Gdynia, Kielce oraz Warszawa, jak również wyników pozostałych uzgodnień, dla których wypracowano porozumienie w trakcie spotkań lokalnych zespołów aglomeracyjnych w roku 2024, oraz wskazanych powyżej modyfikacji prospołecznych (pkt. 1), na etapie opracowywania nowych planów urządzenia lasów*”⁵⁰.

W piśmie Ministerstwo powołało się na możliwości, jakie daje Zarządzenie nr 58, a więc istniejące uregulowanie dotyczące przede wszystkim etapu planowania urządzeniowego, które nie daje nowych narzędzi do wprowadzania zmian do PUL w trakcie jego obowiązywania. Przesunięcie prac w lasach cennych przyrodniczo na końcowy okres obowiązywania PUL zostało obwarowane przez MKiŚ szeregiem wyjątków i zastrzeżeń, dotyczących m.in. respektowania już zawartych umów na usługi leśne, możliwości wykonywania zabiegów pielęgnacyjnych i ochronnych oraz prac związanych z remontami rowów i rozbudową sieci dróg leśnych, przez co realny wpływ tej drogi zabezpieczenia walorów lasów mógł być ograniczony. W piśmie Ministerstwo zwróciło się także do DGLP „*o dokonanie szczegółowej weryfikacji istniejących i opracowywanych PUL oraz przekazanie do MKiŚ w terminie do 30 września 2025 roku szczegółowej informacji na temat planowanych do wdrożenia modyfikacji prospołecznych w poszczególnych nadleśnictwach, o których mowa w pkt. 1, jak również środków zabezpieczających walory przyrodnicze, o których mowa w pkt. 2.*” Wyniki tej weryfikacji nie zostały upublicznione do czasu zamknięcia prac nad raportem.

⁴⁹ dr Agata Gójska, Marta Jagusztyn: Lasy społeczne. Stracona szansa czy nauka na przyszłość, <https://lasyiobywatele.pl/wp-content/uploads/2025/05/Lasy-spoeczne-stracona-szansa-czy-nauka-na-przyszlosc.pdf>, s. 10.

⁵⁰ Pismo Mikołaja Dorożały, Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Klimatu i Środowiska do Witolda Kossa, Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych, z dnia 17 czerwca 2025 r. <https://www.gov.pl/web/klimat/lasy-spoeczne-materialy>

5. Wnioski z analizy i rekomendacje

Zidentyfikowane w ramach powyższej analizy bariery związane z procesem pilotażu wyznaczania lasów społecznych dotyczą w szczególności:

1. pojęć i definicji dotyczących lasów społecznych oraz sposobu rozumienia społecznych funkcji lasu;
2. sposobu włączania interesariuszy lasów społecznych w proces ich wyznaczania oraz sposobu zaprojektowania i przeprowadzenia pilotażu jako procesu partycypacyjnego;
3. ram formalno-prawnych procesu wyznaczania lasów społecznych, w tym niejasności co do charakteru procesu i trybu wdrażania jego rezultatów.

Poniżej opisano bariery oraz problemy z nimi związane.

Brak wypracowanego katalogu pojęć i definicji dotyczących lasów społecznych oraz różnice w rozumieniu społecznych funkcji lasu

4. Pierwszy etap pilotażu odbywał się warunkach braku wspólnego, jednolitego katalogu pojęć dotyczących lasów społecznych, które nie zostały zdefiniowane przed jego rozpoczęciem. W rezultacie strony posługiwały się tymi samymi terminami i pojęciami, niejednokrotnie mając na myśli różne rzeczy i nadając pojęciom znaczenia stosownie do własnych założeń, wiedzy i oczekiwań wobec procesu. Było to poważną barierą do osiągnięcia porozumienia. Zabrakło wspólnej definicji przedmiotu procesu, czyli „lasów społecznych”. W dyskusji jako synonim lasu społecznego uczestnicy stosowali terminy pochodzące z odmiennych podejść, różniących się znaczeniem i powiązaniem z kryteriami wyznaczania lasów społecznych i modelami gospodarowania w nich.
5. Uczestnicy inaczej rozumieli również społeczne funkcje lasów i nadawali poszczególnym funkcjom lasów odmienne hierarchie. Problem ten dotyczył w szczególności znaczenia przypisywanego funkcji produkcyjnej lasów, która z punktu widzenia przedstawicieli Lasów Państwowych pozostawała nadrzędną, zaś z punktu widzenia przedstawicieli strony społecznej powinna mieć – przynajmniej w lasach uznanych za społeczne – rolę podrzędną wobec funkcji społecznych, przyrodniczych i regulacyjnych. Pilotaż od początku powinien mieć dostępne dla wszystkich konkretne ramy pojęciowe, co ułatwiłoby osiągnięcie porozumienia.
6. Uczestnicy posługiwali się argumentami dotyczącymi bezpieczeństwa, skutków ekonomicznych czy stanowiska nauki, które wyływały z odmiennych zestawów założeń i należały do odmiennych dyskursów - naukowych czy publicznych. Na możliwości osiągnięcia przez strony porozumienia zaważyło to, że przed przystąpieniem do pilotażu nie rozwiązano kwestii odpowiedzialności prawnej nadleśniczych za bezpieczeństwo osób przebywających w lesie oraz możliwych skutków ekonomiczno-finansowych powoływania lasów społecznych dla poszczególnych nadleśnictw.

Niedoskonałości procesu partycypacyjnego

1. Sposób włączenia interesariuszy w proces pilotażu wyznaczania lasów społecznych budził wątpliwości, w tym dotyczące transparentności i reprezentatywności grup interesariuszy. Ten pierwszy problem wynikał z nieprzejrzystego trybu powołania lokalnych zespołów, a zwłaszcza wyboru podmiotów, które weszły w ich skład, i był powodem kwestionowania ustaleń zespołów oraz podważania ich legitymizacji. Drugi wynikał z faktu, że pilotaż nie był procesem otwartym i nie mogli w nim brać udziału wszyscy obywatele potencjalnie zainteresowani tematem lasów społecznych. W szczególności zwracano uwagę na wykluczenie punktu widzenia mieszkańców obszarów wiejskich sąsiadujących z wyznaczanymi lasami społecznymi.
2. Przed zainicjowaniem procesu pilotażu nie przeprowadzono dokładnego mapowania i analizy interesariuszy, odpowiednio do zasięgu przestrzennego lasów społecznych i społecznego zainteresowania tym procesem, ani nie rozpoznano oczekiwań i obaw grup interesariuszy oraz ich wcześniejszych doświadczeń (np. działań w ramach zespołów lokalnej współpracy).
3. Reprezentacja samorządów w procesie pilotażu była w niektórych przypadkach niepełna, ponieważ nie umożliwiono dołączania do zespołów przedstawicielom kolejnych samorządów w miarę ewolucji zasięgu proponowanych lasów. W połączeniu z niepełną reprezentacją mieszkańców, w niektórych przypadkach oznaczało to brak nie tylko bezpośredniej, ale także pośredniej reprezentacji obywateli w procesie. Ponadto ze względu na brak odpowiednich informacji o wyznaczaniu lasów społecznych poprzedzających pilotaż, samorządy uczestniczące w procesie nie mogły odpowiednio wcześniej zapoznać się ze stanowiskami mieszkańców.
4. Charakter procesu partycypacyjnego nie był dookreślony. Łączył elementy dwóch stopni partycypacji społecznej, tj. konsultacji społecznych i współdecydowania, ale nie spełniał standardu żadnego z nich. Powodowało to brak pewności wśród uczestników co do natury rezultatów procesu i możliwości i trwałości wdrożenia wyników pilotażu oraz podważało zaufanie do procesu.
5. Role poszczególnych interesariuszy pilotażu nie były precyzyjnie zdefiniowane i budziły wątpliwości. Z powodu niedookreślonej formuły partycypacji i odroczonej w czasie decyzji w sprawie sposobu wdrożenia ustaleń pilotażu, niejasna była rola Ministerstwa Klimatu i Środowiska jako decydenta w procesie. Lasy Państwowe odgrywały w procesie podwójną rolę, jako jego organizator i uczestnik. Ponadto, ze względu na fakt, że Lasy Państwowe są zarządcą lasów, były jednocześnie (współ-)decydemem wraz z MKiŚ. Rola samorządów w procesie nie pozwalała na pełne wykorzystanie ich potencjału jako reprezentantów mieszkańców i lokalnych decydentów. Wreszcie, w trakcie procesu zgłaszano liczne zastrzeżenia co do roli zatrudnionych przez RDLP facylitatorów i ich obiektywizmu i bezstronności.
6. Czas wyznaczony na przeprowadzenie pilotażu był zbyt krótki i nie pozwolił uczestnikom na odpowiednie przygotowanie się do prac w ramach zespołów lokalnych, ani na przedyskutowanie wszystkich kwestii i wypracowanie rozwiązań. Krótki czas wyznaczony na przeprowadzenie pilotażu był uzasadniany pilnością wypracowania rozwiązania, które pozwoliłoby zatrzymać nieakceptowane społecznie działania w lasach, ale przyczynił się istotnie do niepowodzenia pierwszego etapu pilotażu.
7. Niewystarczająca dostępność i jakość bazowych materiałów do wyznaczania lasów społecznych znacząco utrudniała wypracowanie wspólnych decyzji. Materiały te w wielu przypadkach były przekazywane późno, co utrudniało wypracowanie na ich podstawie

rozwiązań. Nieskuteczność przepływu informacji pomiędzy uczestnikami pilotażu dotyczyła takich elementów procesu, jak wstępne przygotowanie pilotażu, opracowanie materiałów na spotkania lokalnych zespołów ds. lasów społecznych, informowanie o rozstrzygnięciu zgłaszanych uwag oraz – w mniejszym stopniu – zakończenie pilotażu i zakomunikowanie jego rezultatów.

8. Osiągnięcie porozumienia utrudniały też problemy dotyczące trybu podejmowania decyzji, który nie był przejrzysty i jasno określony. Reguły podejmowania decyzji były wstępnie wskazane w ramowym regulaminie procesu, ale wymagały od poszczególnych zespołów poświęcenia czasu na doprecyzowanie zasad decydowania. Zespoły przyjmowały w tym zakresie różne rozwiązania, np. w niektórych przypadkach decydowały przez głosowanie, a w innych uznały taki tryb za niewłaściwy z uwagi na niereprezentatywność składów zespołów. Przejawem problemów związanych z regułami spotkań były trudności ze stosowaniem mechanizmów rozwiązywania konfliktów.

Brak ram formalno-prawnych procesu wyznaczania lasów społecznych

1. Lasy społeczne w kształcie wynikającym z ustaleń ONoL są nową koncepcją w Polsce, której wdrożenie wymaga stworzenia odpowiednich ram formalno-prawnych, w tym stworzenia prawnej definicji lasu społecznego. Takie ramy nie zostały stworzone przed rozpoczęciem procesu pilotażu i obecnie nie istnieją. Do czasu zakończenia pilotażu nie zostały przyjęte przepisy prawne dotyczące ustanawiania i funkcjonowania lasów społecznych ani nie opracowano założeń takich przepisów. Nie określono również trybu tymczasowego wdrażania ustaleń do czasu wprowadzenia zmian prawnych. Zabrakło funkcjonalnej definicji lasu społecznego. Skutkiem tego jest rozdzźwięk pomiędzy oczekiwaniami społecznymi wobec wyniku procesu a formalnymi możliwościami wdrożenia zmian. Problem ten dotyczy kilku aspektów.
2. Osiągnięcie porozumienia utrudniły rozbieżne wyobrażenia co do rezultatów pilotażu wynikające z różnych oczekiwań wobec procesu. Przedstawiciele Lasów Państwowych oczekiwali, że proces pilotażu będzie wpisany w ramy obowiązujących przepisów prawa i wewnętrznych uregulowań przyjętych przez Lasy Państwowe, które dają ograniczone możliwości zmiany dotychczasowych praktyk. Dla przedstawicieli strony społecznej punktem odniesienia były dyskusje w ramach ONoL i aspiracje tam wyrażane, przez co oczekiwali oni dalej idących zmian i odejścia od *status quo* w lasach społecznych. Ta rozbieżność była poważną przeszkodą dla osiągnięcia porozumienia.
3. W pilotażu funkcjonowały równoległe dwa odmienne zestawy kryteriów wyznaczania lasów społecznych i potencjalnych modeli gospodarowania w nich. Pierwszy z nich pochodził z przyjętego dwa lata przed pilotażem Zarządzenia nr 58 DGLP i nie dawał możliwości zrealizowania wszystkich opcji przewidzianych w ONoL, ale był osadzony w istniejących ramach prawnych i regulacjach obowiązujących nadleśniczych biorących udział w pilotażu. Drugi zestaw wynikał z ustaleń w ramach ONoL. Definiował on lasy społeczne szerzej niż Zarządzenie nr 58 i przewidywał dalej idące zmiany w sposobie gospodarowania, ale nie miał oparcia w przepisach. Ograniczało to pole do kompromisu. Przedstawiciele organizacji społecznych, wspierani w niektórych przypadkach przez samorządy, przedstawiali propozycje ograniczeń i wyłączeń pozyskania drewna, które zgodnie z założeniami procesu wynikały z ustaleń ONoL.

Przyjęcie tych propozycji przez przedstawicieli Lasów Państwowych wymagałoby od nich wyjścia poza ramy ustanowionych przez Lasy Państwowe przepisów wewnętrznych, ponieważ Zarządzenie nr 58 umożliwiało jedynie wprowadzanie zmian odpowiadających w przybliżeniu schematowi modyfikacji w ramach ONoL, ale nie dawało formalnych podstaw do wprowadzania ograniczeń i wyłączeń.

4. Brak ram formalno-prawnych był także źródłem niepewności co do potencjalnych konsekwencji pranych i finansowo-ekonomicznych ustanowienia lasów społecznych. Dotyczyło to w szczególności kwestii odpowiedzialności prawnej nadleśniczych za bezpieczeństwo osób przebywających w lasach i potencjalnie zwiększonego ryzyka prawnego w przypadku zaniechania zabiegów w lasach wyłączanych z pozyskania drewna (aczkolwiek zapisy ONoL przewidują wyjątki służące zapewnieniu bezpieczeństwa). Drugim ważnym aspektem były kwestie finansowo-ekonomiczne, tj. potencjalny wpływ ustanowienia lasu społecznego na finanse nadleśnictw, konieczność ponoszenia ewentualnych nowych kosztów związanych z utrzymaniem lasów społecznych przy zmniejszonych przychodach, czy finansowania inwestycji w infrastrukturę niezbędną dla funkcjonowania lasów społecznych. Te czynniki były źródłem niepewności nie tylko dla przedstawicieli Lasów Państwowych, ale także dla samorządów. Brak możliwości wiarygodnej oceny przyszłych skutków finansowo-ekonomicznych podejmowanych rozstrzygnięć utrudniał stronom branie na siebie zobowiązań i ograniczał przestrzeń do kompromisu. W opracowanych materiałach nie pojawiły się dane dotyczące analizy takich skutków, ani propozycje adekwatnych do nich instrumentów.
5. Ustalenia wynikające z ONoL dawały podstawę by oczekiwać, że pilotaż doprowadzi do szybkiego tymczasowego zabezpieczenia wyznaczonych lasów społecznych przed dalszą degradacją ich społecznie istotnych walorów przez prowadzoną dotychczas gospodarkę leśną. Założenie to jest trudne do zrealizowania za pomocą istniejących instrumentów prawnych, a brak skutecznego zabezpieczenia podważa zaufanie uczestników do dalszych etapów procesu.

Podsumowując, pierwszy etap pilotażu wyznaczania lasów społecznych miał miejsce w warunkach narastającego konfliktu o lasy pomiędzy organizacjami sprzeciwiającymi się tzw. wycinkom i Lasami Państwowymi. Strona społeczna wiązała z tym procesem duże nadzieje - oczekiwano, że doprowadzi on do wypracowania i wdrożenia rozwiązań, które umożliwią skuteczną ochronę ważnych społecznie funkcji lasów wokół jedenastu aglomeracji objętych pilotażem. Lasy Państwowe oczekiwały prowadzenia procesu pilotażu z poszanowaniem istniejących ram prawnych i formalnych, w tym wewnętrznych uregulowań LP, a także uwzględnienia potencjalnego wpływu wyznaczania lasów społecznych na gospodarkę finansową nadleśnictw i ryzyko prawne ponoszone przez nadleśniczych. Samorządy oczekiwały dbałości o interes społeczności lokalnych. Oczekiwały uwzględnienia roli władz lokalnych w procesie i możliwości wpływania na rozstrzygnięcia, które mogłyby potencjalnie generować nowe zobowiązania dla jednostek samorządu lokalnego.

Pierwszy etap pilotażu nie spełnił oczekiwań stron, ponieważ nie istniały odpowiednie ramy formalne, prawne i pojęciowe, zabrakło jasności co do charakteru i oczekiwanego rezultatu procesu wyznaczania lasów społecznych, a także niepoprawnie zaprojektowano i przeprowadzono pilotaż w ujęciu procesu partycypacyjnego. Pilotaż dał jednak możliwość lepszego zrozumienia uwarunkowań procesu wyznaczania lasów społecznych oraz oczekiwań i stanowisk interesariuszy tego procesu. Przyczynił się też do jego zwiększenia zainteresowania opinii publicznej lasami społecznymi. Na tej podstawie zostały sformułowane poniższe rekomendacje.

Rekomendacje

Ramy formalno-prawne tworzenia lasów społecznych

1. Niezbędne jest stworzenie solidnych formalnych i prawnych ram wyznaczania lasów społecznych, które określą definicję lasu społecznego i innych pojęć niezbędnych dla czytelności procesu, tryb formalizowania i wdrażania ustaleń i role poszczególnych interesariuszy lasów społecznych. Uporządkowania i ugruntowania wymaga katalog kluczowych terminów dotyczących lasów społecznych. Pozwoli to na budowanie wspólnego języka i ograniczy skutki nieporozumień pomiędzy interesariuszami. Docelowo ramy te powinny zostać ustanowione przepisami prawa.
2. Do czasu wprowadzenia zmian prawnych na potrzeby drugiego etapu powinna powstać robocza definicja lasu społecznego. Definicja ta powinna uwzględniać charakter lasów społecznych zarówno w kontekście funkcji pełnionych przez las dla społeczeństwa, jak i w kontekście zakresu udziału społeczeństwa w zarządzaniu lasem – w tym prawa i obowiązki obywateli. Opracowanie definicji powinno być wynikiem debaty w gronie interesariuszy.
3. W celu zapewnienia trwałości efektów pilotażu, do czasu przyjęcia zmian prawnych wprowadzających pojęcie lasu społecznego do porządku prawnego i określających prawny tryb tworzenia takich lasów, ustalenia lokalnych zespołów powinny być formalizowane w postaci lokalnych „umów społecznych” pomiędzy Lasami Państwowymi, władzami samorządowymi, organizacjami społecznymi i innymi uczestnikami procesu. Umowy te powinny mieć charakter dokumentów formalnych, obowiązujących strony je przyjmujące. Ustalenia wynikające z „umów społecznych” powinny obligatoryjnie znajdować odzwierciedlenie w planowaniu rocznym nadleśnictwa, pracach nad nowym planem urządzenia lasu lub, jeśli jest to niezbędne dla zrealizowania celów danej umowy, w aneksie do bieżącego planu urządzenia lasu.
4. Doraźnie konieczne jest także pilne uspołnienie wewnętrznych regulacji Lasów Państwowych z ustaleniami Ogólnopolskiej Narady o Lasach. Obecne Zarządzenie nr 58, przyjęte dwa lata przed rozpoczęciem pilotażu w zupełnie innych okolicznościach, nie umożliwia uwzględnienia całego zakresu działań, jaki wynika z ustaleń ONoL i wyników pilotażu. W szczególności rewizji wymagają zapisy dotyczące kryteriów wyznaczania lasów społecznych oraz zakresu dopuszczalnych zmian w gospodarce leśnej, tak by wewnętrzne przepisy Lasów Państwowych uwzględniały wszystkie scenariusze przewidziane w ONoL, w tym ograniczenia i wyłączenia. Ponadto konieczne jest wypracowanie precyzyjnych wytycznych dla Lasów Państwowych, dotyczących formalizowania i wdrażania ustaleń dotyczących lasów społecznych w ramach planowania rocznego oraz aneksów do planów urządzenia lasu.
5. W określeniu ram formalnych dla lasów społecznych należy uwzględnić system dokumentów z zakresu zintegrowanego planowania rozwoju samorządów (w tym zwłaszcza strategię rozwoju gminy, plany zagospodarowania przestrzennego i miejskie plany adaptacji), a także zagospodarowanie przestrzenne w gospodarowaniu lasami społecznymi. Pozwoli to na uwzględnianie terenów lasów społecznych w dokumentach planistycznych gmin, zminimalizuje ryzyko występowania konfliktów funkcji oraz nada lasom odpowiednią rangę w znaczeniu budowania odporności klimatycznej, a także w przypadku wielu lokalizacji znaczenie dla lokalnej gospodarki.

6. Konieczna jest także zmiana obecnych przepisów dotyczących odpowiedzialności nadleśniczych za bezpieczeństwo w lesie, czemu powinno towarzyszyć wypracowanie i wdrożenie planów zarządzania ryzykiem w lasach społecznych. Tę rekomendację również należy zrealizować centralnie przed wznowieniem prac na poziomie lokalnym.

Partycypacja społeczna i transparentność

7. Właściwe zaprojektowanie i przeprowadzenie drugiego etapu pilotażu jako procesu partycypacyjnego jest jednym z fundamentów osiągnięcia jego zakładanych rezultatów. „Siedem zasad konsultacji” pozostaje podstawą prac w drugim etapie pilotażu. Uzasadnione jest, aby każda zasada została zoperacjonalizowana na potrzeby prowadzenia prac w ramach wyznaczania lasów społecznych. Konieczne jest przede wszystkim zapewnienie poczucia sprawczości stronom oraz transparentności procesu, w tym skutecznego przepływu informacji pomiędzy interesariuszami.
8. Przed przystąpieniem do drugiego etapu pilotażu należy przeprowadzić mapowanie interesariuszy, zarówno na poziomie krajowym, jak i dla każdej aglomeracji w pilotażu. Powinno to gwarantować udział w procesie wszystkim grupom i podmiotom, dla których istotne są jego skutki, oraz będzie służyło transparentności w angażowaniu interesariuszy. Mapowanie interesariuszy powinno uwzględniać wkład wniesiony przez interesariuszy w pierwszym etapie pilotażu, a także poprzedzające pilotaż procesy dialogu, np. w ramach zespołów lokalnej współpracy, oraz zaangażowanie interesariuszy w ochronę lokalnej przyrody, w tym lasów.
9. Precyzyjne zdefiniowanie ról interesariuszy procesu wyznaczania lasów społecznych, w tym decydentów, powinno gwarantować zrozumienie przez wszystkich uczestników ról poszczególnych interesariuszy w wypracowywaniu decyzji oraz zapewnić równowagę stron.
10. Niezbędne jest nadanie samorządom odpowiedniej rangi w procesie wyznaczania i funkcjonowania lasów społecznych. Istotne jest uwzględnienie roli samorządu jako reprezentanta mieszkańców oraz jako władzy lokalnej. Samorządy powinny mieć wiedzę na temat procesu wyznaczania lasów społecznych odpowiednio wcześniej, aby mogły rozpoznać stanowiska mieszkańców i wszystkich kluczowych stron.
11. Prace lokalnych zespołów w drugim etapie pilotażu powinny być prowadzone na podstawie jasnego wskazania stopnia partycypacji (konsultacje społeczne albo współdecydowanie), z odpowiednio do danej formuły określonymi rolami interesariuszy (w tym decydentów) i zakresami udziału społeczeństwa w podejmowaniu decyzji. Powinny zostać ustalone jasne i zrozumiałe dla uczestników zasady dotyczące postępowania w przypadku braku porozumienia i możliwości kontynuowania dialogu.
12. Rezultaty drugiego etapu pilotażu - proponowane zasady gospodarki leśnej w lasach społecznych, będące wynikiem prac lokalnych zespołów - powinny zostać poddane otwartym konsultacjom społecznym, poprzedzonym skutecznym poinformowaniem o ich prowadzeniu. W konsultacjach powinna być zapewniona możliwość składania uwag i wniosków przez wszystkich zainteresowanych. W trakcie trwania drugiego etapu konieczne jest zapewnienie mieszkańcom dostępu do bieżących informacji na temat procesu wyznaczania lasów społecznych. Społeczeństwo musi zostać poinformowane o sposobie rozstrzygania zgłaszanych uwag, a skonsultowane rezultaty pilotażu muszą zostać zakomunikowane i podane do publicznej wiadomości.

13. Niezbędne jest wyjaśnienie i wypracowanie wspólnego podejścia do kwestii ekonomicznych oraz ocena finansowych skutków wyznaczania lasów społecznych z punktu widzenia zaangażowanych nadleśnictw i samorządów oraz strony społecznej. Potrzebne jest w szczególności określenie zasad finansowania lasów społecznych, w tym infrastruktury związanej z ich udostępnianiem, oraz zasad transparentności finansowej funkcjonowania lasów społecznych. Rozstrzygnięte powinny być zarówno kwestie ponoszenia kosztów za kategorie realizowanych zadań, a także uzyskiwanych korzyści z gospodarowania w lesie społecznym.
14. Drugi etap pilotażu nie powinien odbywać się pod presją czasu, jednocześnie ramy czasu powinny być dookreślone. Wypracowanie kompromisu w sprawie sposobów gospodarowania w lesie wymaga możliwości przedyskutowania ich szczegółowo, na podstawie dokładnych danych i z możliwością realizacji obserwacji terenowych. Zaprojektowanie dalszego procesu partycypacji musi obejmować określenie realistycznego harmonogramu i terminu zakończenia pracy, który będzie uwzględniał odpowiedni czas na przygotowanie się zainteresowanych stron do zaangażowania w proces. Niezbędne jest uwzględnienie czasu potrzebnego stronom na „budowanie” zaangażowania na bazie jasnych informacji o lasach społecznych i procesie ich wyznaczania.
15. Przed kontynuowaniem procesu w jedenastu aglomeracjach wskazane jest przeprowadzenie wśród interesariuszy procesu debaty dotyczącej kwestii horyzontalnych, takich jak definicja lasu społecznego, formuła partycypacji czy wybór metod i narzędzi do dalszych prac w aglomeracjach.

Zabezpieczenie wyznaczonych lasów społecznych

16. Podjęte do tej pory przez Lasy Państwowe prospołeczne modyfikacje gospodarki leśnej i środki zabezpieczające walory przyrodnicze powinny zostać poddane ocenie pod kątem skuteczności w zabezpieczaniu społecznie ważnych walorów lasów. Na tej podstawie Ministerstwo Klimatu i Środowiska powinno podjąć decyzję o ew. wprowadzeniu nowych narzędzi umożliwiających skuteczne tymczasowe zabezpieczenie funkcji społecznych w wyznaczonych lasach społecznych.

Załącznik 1. Metody wykorzystane przy opracowaniu Raportu

1. Metody

W opracowaniu Raportu zastosowano metody jakościowe i ilościowe, które pozwoliły na uzyskanie wielostronnego obrazu pilotażu wyznaczania lasów społecznych. Podstawową metodą była jakościowa analiza treści dokumentów, której celem było zidentyfikowanie i scharakteryzowanie elementów pilotażu na podstawie dokumentacji z tego procesu. Analiza treści pozwoliła na systematyczne i obiektywne opracowanie zawartości dokumentów, przy czym skupiała się na aspektach jakościowych. Drugą wykorzystaną metodą była analiza treści wypowiedzi zaprezentowanych przez uczestników procesu i innych interesariuszy podczas webinarium, zorganizowanego przez IOŚ-PIB w dniach 23 i 29 września 2025 r. Ponadto zastosowano metodę ankietową, której celem była ocena partycypacji w procesie pilotażu z perspektywy uczestników wyżej wymienionych webinarium.

2. Analiza treści dokumentów

Analiza obejmowała dokumentację z procesu pilotażu wyznaczania lasów społecznych w jedenastu aglomeracjach. Dokumentację tę stanowią raporty wraz z załącznikami przekazane do MKiŚ, jako wyniki procesu wyznaczania lasów w poszczególnych aglomeracjach. W dokumentacji znajdują się protokoły ze spotkań (w tym zawierające nagrania), sprawozdania facylitatorów, listy obecności, prezentacje przedstawiane podczas spotkań, materiały kartograficzne oraz stanowiska, propozycje i opinie stron. Listy dokumentów poddanych analizie przedstawiono na końcu dokumentu.

Analiza obejmowała następujące kategorie analityczne:

- interesariusze (tryb powołania i skład zespołów powołanych w ramach pilotażu w aglomeracjach, role poszczególnych uczestników, wykluczenia interesariuszy, uczestnicy procesu niebędący członkami zespołów),
- dyskurs (przebieg dyskusji, cele i pozycje negocjacyjne uczestników, argumenty i pola sporu, stosowane terminy, język dyskusji),
- zasady partycypacji (zgodność procesu z siedmioma zasadami konsultacji społecznych, przyjętymi w pilotażu),
- ramy formalno-prawne procesu pilotażu (kwestie dot. m.in. ustawy o lasach, planów urządzenia lasów, decyzji i zarządzeń MKiŚ oraz GDLP i RDLP), oczekiwania odnośnie przyszłego procesu wyznaczania lasów społecznych.

Analizę przeprowadzono z wykorzystaniem narzędzia badawczego pozwalającego na systematyczną i obiektywną analizę dokumentacji z różnych aglomeracji, o zróżnicowanej zawartości przez zespół badawczy oraz na zidentyfikowanie barier i problemów pilotażu w sposób kompleksowy dla całego procesu.

3. Analiza treści wypowiedzi uczestników webinarów

Przedmiotem analizy były wypowiedzi uczestników wysłuchania zorganizowanego przez IOŚ-PIB podczas webinarów w dniach 23 i 29 września 2025 r. Celem tej analizy było pogłębienie zrozumienia sposobu postrzegania pilotażu wyznaczania lasów społecznych przez uczestników oraz identyfikacja powtarzających się opinii i ocen. Analiza obejmowała kategorie przyjęte w analizie dokumentacji.

Analiza wypowiedzi oraz interpretacja wyników umożliwiła wskazanie najważniejszych kwestii merytorycznych oraz różnic w sposobie argumentowania uczestników procesu pilotażu oraz pogłębienie zrozumienia oceny procesu pilotażu i jego wyników.

4. Metoda ankietowa

Ankieta została przeprowadzona w celu poznania ocen procesu partycypacji w ramach pilotażu wyznaczania lasów społecznych z perspektywy uczestników webinarów, które odbyły się w dniach 23 i 29 września 2025 r. Interesariusze rejestrujący się na webinaria zostali poproszeni o wypełnienie kwestionariusza ankiety.

Ankieta służyła zebraniu opinii na temat doświadczeń respondentów z perspektywy zgodności pilotażu wyznaczania lasów społecznych w 2024 r. z „Siedmioma zasadami konsultacji społecznych”. Zasady te miały zastosowanie w pilotażowym procesie wyznaczania lasów społecznych. Zgodnie z zapisami dokumentu "Wzmocnienie ochrony lasów ważnych społecznie wokół miast w oparciu o wybrane rekomendacje i wytyczne Ogólnopolskiej Narady o Lasach".

Zasady te obejmują następujące aspekty:

- dobra wiara. Konsultacje prowadzone są w duchu dialogu obywatelskiego. Strony słuchają się nawzajem, wykazując wolę zrozumienia odmiennych racji.
- powszechność. Każdy zainteresowany tematem powinien móc dowiedzieć się o konsultacjach i wyrazić w nich swój pogląd.
- przejrzystość. Informacje o celu, regułach, przebiegu i wyniku konsultacji muszą być powszechnie dostępne. Jasne musi być, kto reprezentuje jaki pogląd.
- responsywność. Każdemu, kto zgłosi opinię, należy się merytoryczna odpowiedź w rozsądnym terminie, co nie wyklucza odpowiedzi zbiorczych.
- koordynacja. Konsultacje powinny mieć gospodarza odpowiedzialnego za konsultacje, tak politycznie, jak i organizacyjnie. Powinny one być odpowiednio umocowane w strukturze administracji.
- przewidywalność. Konsultacje powinny być prowadzone od początku procesu. Powinny być prowadzone w zaplanowany sposób i w oparciu o czytelne reguły.
- poszanowanie interesu ogólnego. Choć poszczególni uczestnicy konsultacji mają prawo przedstawiać swój partykularny interes, to ostateczne decyzje podejmowane w wyniku przeprowadzonych konsultacji powinny reprezentować interes publiczny i dobro ogólne.

Zasady te zostały zoperacjonalizowane na potrzeby kwestionariusza ankiety. Kwestionariusz zawierał pytania zamknięte – respondenci oceniali swoje doświadczenia w pięciostopniowej skali. Ponadto

kwestionariusz zawierał możliwość przekazania dodatkowych informacji na temat doświadczeń wynikających z udziału w pilotażowym procesie wyznaczania lasów społecznych w 2024 r.

Badanie przeprowadzono w formie online w okresie od 15 do 21 września 2025 r. Łącznie uzyskano 48 poprawnie wypełnionych kwestionariuszy ankiety. Na webinaria zarejestrowało się łącznie 237 osób.

Metoda ankietowa dostarczyła danych ilościowych. Wyniki ankiety zaprezentowano w Załączniku 6.

Pisemne wypowiedzi przekazane przez respondentów jako dodatkowe informacje na temat doświadczeń wynikających z udziału w pilotażowym procesie wyznaczania lasów społecznych w 2024 r. poddano analizie zgodnie z kategoriami analitycznymi badania dokumentacji.

5. Prezentacja wyników

Wyniki przeprowadzonych analiz pozwoliły na określanie barier i problemów procesu wyznaczania lasów społecznych (rozdz. 4) oraz zostały uwzględnione w formułowaniu wniosków i rekomendacji (rozdz. 5). Analiza obejmowała dokumentację publicznie dostępną. Badanie ankietowe było dobrowolne i anonimowe. Uzyskano wymagane zgody uczestników ankiety i webinarium dotyczące polityki prywatności. W przypadku cytowania fragmentów wypowiedzi i dokumentów zadbano o anonimowość autorów.

Załącznik 2. Usługi ekosystemowe w debacie o lasach społecznych

Doświadczenia i dyskusje prowadzone w ramach pilotażu wyznaczania lasów społecznych (2024) wyraźnie pokazały, że przy określaniu tych obszarów kluczowym punktem odniesienia są pozaprodukcyjne wartości lasów, rozumiane w dużej mierze jako usługi świadczone przez ekosystemy leśne. Uczestnicy pilotażu odwoływali się do wyników badań naukowych wskazujących na znaczenie lasu nie tylko jako źródła drewna, lecz także jako przestrzeni pełniącej ważne funkcje przyrodnicze, społeczne i ochronne, które przekładają się na konkretne korzyści dla społeczeństwa. Korzyści te opisano poniżej na podstawie powszechnie stosowanej klasyfikacji usług ekosystemowych oraz podziału na dobra i usługi rynkowe i nierynkowe, istotnego z punktu widzenia ich ekonomicznej wyceny.

W literaturze i praktyce do oceny usług ekosystemowych świadczonych przez lasy powszechnie stosuje się funkcjonalną klasyfikację *Millennium Ecosystem Assessment* wyróżniającą usługi: zaopatrzeniowe, regulacyjne, kulturowe i podtrzymujące (MEA 2005). W analizach ekonomicznych został wprowadzony dodatkowy, niezależny podział na rynkowe i nierynkowe dobra/usługi leśne (np. Mavsar i in. 2008). Dobra/usługi rynkowe to te, które są przedmiotem obrotu i mają cenę transakcyjną (np. drewno, nieдрzewne produkty leśne), a nierynkowe to te, które nie są bezpośrednio kupowane i sprzedawane (np. regulacja klimatu, ochrona wód i gleb, wspieranie różnorodności biologicznej, potencjał rekreacyjny). Brak ceny rynkowej nie oznacza braku wartości tych ostatnich- z punktu widzenia dobrostanu społecznego i bezpieczeństwa środowiskowego ich wartość jest ogromna.

Podział na rynkowe vs. nierynkowe dobra/usługi leśne nie zastępuje podziału MEA, tylko go uzupełnia jako atrybut ekonomiczno-instytucjonalny. W praktyce:

- usługi zaopatrzeniowe są najczęściej rynkowe (np. dostarczanie drewna), ale mogą mieć też komponent nierynkowy (np. zbiór na własne potrzeby) (np. Mavsar i in. 2008; United Nations i in. 2021);
- usługi regulacyjne (np. sekwestracja CO₂ i łagodzenie upałów, zatrzymywanie wody i spowalnianie odpływu po opadach, wychwytywanie pyłów z powietrza, filtrowanie wody w glebie leśnej) są najczęściej nierynkowe – nawet jeśli mogą być finansowane za pomocą instrumentów rynkowych lub kompensacyjnych, kluczowe jest to, czy istnieje bezpośrednia cena transakcyjna za samą usługę, którą można bezpośrednio zaobserwować w cenach rynkowych (np. Mavsar i in. 2008, Eurostat 2021);
- usługi podtrzymujące odnoszą się do procesów podtrzymujących funkcjonowanie ekosystemu – w systemach klasyfikacyjnych (np. CICES) nie są one ujmowane jako usługi końcowe (finalne), tj. bezpośrednio dostarczające korzyści ludziom i typowo podlegające wycenie, lecz jako procesy/struktury leżące u podstaw usług końcowych (m.in. po to, by ograniczać ryzyko podwójnego liczenia) - w konsekwencji nie są one zwykle przedmiotem odrębnej, bezpośredniej wyceny, lecz ujmuje się je pośrednio poprzez wycenę usług końcowych (np. Haines-Young, 2023)
- usługi kulturowe są częściowo rynkowe, a częściowo nierynkowe: część bywa odpłatna (np. bilety, usługi przewodnickie), ale wiele korzyści jest dostarczanych bez ceny rynkowej, dlatego w literaturze leśnej często klasyfikuje się je jako nierynkowe w sensie „braku obserwowalnej ceny”

- w takich przypadkach ich wartość szacuje się z wykorzystaniem pośrednich metod wyceny (np. Kornatowska i Sienkiewicz 2018).

Konsekwencją tego rozróżnienia jest dobór metod wyceny: dla komponentów rynkowych można wykorzystywać ceny rynkowe, natomiast dla nierynkowych stosuje się pośrednie metody wyceny (np. ujawnionych preferencji *revealed preference* i deklarowanych preferencji *stated preference*), a także transfer korzyści (*benefit transfer*), czyli przenoszenie informacji o wartościach z badań wykonanych w innych lokalizacjach/kontekstach na analizowany obszar (np. Johnston i in. 2015, Boćkowski i Rogowski 2018).

Wyniki badań nad ekonomiczną wyceną polskich lasów konsekwentnie pokazują, że nierynkowe usługi ekosystemowe mogą być cenniejsze niż zysk z produkcji surowców. Badania dotyczące rekreacyjnej wartości Białowieskiego Parku Narodowego (Giergiczny 2009) i ekonomicznej wartości całej Puszczy Białowieskiej (Giergiczny 2011) wskazują, że strumień korzyści pozaprodukcyjnych związanych z ochroną tego obszaru przewyższa zyski z eksploatacji drewna. Podobny wniosek płynie z raportu „Wycena pozaprodukcyjnych funkcji lasu”, w którym na podstawie ogólnopolskich badań preferencji ujawnionych i deklarowanych oszacowano wartość rekreacyjnych i innych pozaprodukcyjnych wartości lasów dla mieszkańców Polski (Żylicz i Giergiczny 2013). Analiza wyników europejskich badań pokazuje, że wartość rekreacji leśnej jest istotnym – i często dominującym – składnikiem całkowitej wartości lasu (Giergiczny i in. 2014). Wyniki te korespondują z ustaleniami ogólnopolskiego badania wartości rekreacyjnej funkcji lasu (Skłodowski, Gołos 2016) oraz z badaniami nad wyceną funkcji turystycznej lasu metodą wyceny warunkowej (Mandziuk i in. 2019), które pokazują, że gotowość społeczeństwa do płacenia za możliwość korzystania z lasu i za utrzymanie jego walorów pozaprodukcyjnych jest bardzo wysoka.

Generalnie, prace poświęcone usługom ekosystemowym lasów – zarówno przeglądowe, jak i metodologiczne – podkreślają, że las dostarcza wielu cennych dóbr, które w tradycyjnych rachunkach ekonomicznych nie są ujmowane, mimo że realnie kształtują jakość życia i dobrostan społeczny (Kornatowska i Sienkiewicz 2018). Opracowania dotyczące ekonomicznych wartości usług ekosystemowych pokazują, jak włączać te wartości do analiz kosztów i korzyści oraz do polityk publicznych (Żylicz i in. 2023). Jednocześnie rozwija się podejście, które pokazuje przejście od myślenia w kategoriach „funkcji lasu” do myślenia w kategoriach „usług ekosystemowych”, wprost podkreślając wielość i znaczenie usług nierynkowych w polskich lasach (Kaliszewski i in. 2024). Prace te uzasadniają tezę, że jeśli uwzględnić pełne spektrum usług ekosystemowych świadczonych przez lasy, zwłaszcza usług regulacyjnych i kulturowych, to ich łączna wartość może być znacznie wyższa niż zysk z produkcji drewna i innych surowców, a zlekceważenie tych wartości prowadzi do systemowego niedoszacowania roli lasów w gospodarce i polityce rozwoju.

W trakcie pilotażu 2024 przedstawiciele Lasów Państwowych i branżowych organizacji leśnych prezentowali swoje stanowisko w kontekście zbliżonym do koncepcji usług ekosystemowych, ale opisywanych tradycyjną etykietą „funkcji lasu”. Usługi regulacyjne, takie jak: retencja wody, oczyszczanie wody, tworzenie mikroklimatu, łagodzenie hałasu i kulturowe, np. zapewnienie możliwości interakcji z przyrodą, były rozpoznawane i przywoływane w dyskusjach dotyczących wyznaczania lasów społecznych, jednak osadzone w znanym z praktyki gospodarowania podziale na funkcję produkcyjną, ochronną i społeczną. Sam termin „usługi ekosystemowe” oraz związane z nim ramy wyceny w kategoriach kapitału naturalnego pojawiały się w debacie głównie za sprawą strony

społecznej – nie były natomiast trwale zakorzenione w języku używanym przez reprezentantów sektora leśnego.

Strona społeczna podjęła próbę przełożenia języka usług ekosystemowych na decyzje o gospodarowaniu lasami – w wersji „od dołu”, przez doświadczenie i oczekiwania ludzi, a nie przez modele ekonomiczne. W klasycznym ujęciu usługi ekosystemowe to całokształt korzyści, jakie czerpiemy z ekosystemów, w tym z lasów: od produkcji drewna, przez regulację klimatu, retencję wody i ochronę gleb, po rekreację, estetykę krajobrazu, poczucie tożsamości i bezpieczeństwa ekologicznego (MEA 2005; TEEB 2010). Uczestnicy procesu lasów społecznych rzadko używają takiego języka wprost, ale ich opisy i postulaty w praktyce krążą wokół tej terminologii.

W wypowiedziach lokalnych interesariuszy pojawia się wyraźne docenienie usług regulacyjnych i kulturowych: las jako „klimatyzator” miasta, przestrzeń cisy, bufor od hałasu i spalin, naturalna „gąbka” retencjonująca wodę, osłona przed wiatrem, miejsce codziennej rekreacji i „oddechu po pracy”, krajobraz, z którym wiąże się poczucie zakorzenienia. Kiedy mieszkańcy bronią „lasu spokojnego”, protestują przeciw „dziurom po wycince”, walczą o utrzymanie ściany zieleni przy osiedlu albo o lasy wodochronne, to w istocie podkreślają ogromne znaczenie nierynkowych usług ekosystemowych - od lat obecnych w literaturze, lecz wciąż słabo odzwierciedlonych w politykach publicznych i rachunkach narodowych. To, co w opracowaniach naukowych nazywa się „nierynkowymi wartościami ekosystemów leśnych”, w języku procesu dotyczącego lasów społecznych brzmi jak: „miejsce do życia”, „naturalna klimatyzacja miasta”, „nasz las do chodzenia z dziećmi”, „lasy do retencji i dla ludzi”.

W świetle powyższego można przyjąć, że proces wyznaczania lasów społecznych – z lokalnymi zespołami, konsultacjami, mapami konfliktów i wartości – w praktyce objął jakościową metodę „wyceny” usług ekosystemowych. Zamiast pytać w ankietach o skłonność do zapłaty, pyta się: z których lasów ludzie korzystają, czego się boją, co jest dla nich nienegocjowane, gdzie przebiega granica akceptacji dla cięć. Strefy typu „lasy dla ludzi”, „lasy do retencji i dla ludzi”, „ruszt przyrodniczy” są próbą nazwania i wartościowania świadczeń przyrodniczych, które społeczność uznaje za priorytetowe: w jednych fragmentach lasu najważniejsza jest rekreacja codzienna i estetyka, w innych – retencja i bezpieczeństwo powodziowe, gdzie indziej – ciągłość przyrodnicza i siedliskowa. Decyzje o wyłączeniach i ograniczeniach pozyskania drewna są więc de facto decyzjami o tym, że niektóre usługi ekosystemowe mają mieć pierwszeństwo przed rynkową wartością drewna.

W ocenie wielu uczestników procesu lasy społeczne wpisują się w paradygmat usług ekosystemowych nie tyle przez używanie specjalistycznej terminologii ile przez zmianę perspektywy: las przestaje być postrzegany głównie jako „zasób drewna”, a zaczyna być rozumiany jako złożony system, który podtrzymuje dobrostan mieszkańców miast – zdrowie, poczucie bezpieczeństwa, jakość życia, poczucie przynależności do miejsca. W tym sensie lasy społeczne mogłyby być formą „instytucjonalizacji” usług ekosystemowych: próbą ustalenia, które z usług są kluczowe lokalnie, jak je chronić w planach urządzenia lasu i dokumentach planistycznych oraz jak je pogodzić z innymi formami korzystania z lasu.

Takie podejście koresponduje z międzynarodową koncepcją „wkładów natury w życie ludzi” (*Nature's Contributions to People*, NCP), zaproponowaną m.in. w pracach Platformy Naukowo-Politycznej ds. Różnorodności Biologicznej i Usług Ekosystemowych (IPBES), jako dalsze rozwinięcie i doprecyzowanie idei usług ekosystemowych (Díaz i in. 2018; IPBES 2022). Koncepcja NCP ujmuje wkłady natury w jakość życia i dobrostan ludzi w szerokim sensie – obejmując zarówno efekty korzystne, jak i potencjalnie

niekorzystne, ujawniające się w ramach złożonych relacji człowiek–przyroda (m.in. w wymiarze zdrowotnym).

W ramach NCP wyróżnia się wkłady materialne (np. żywność, drewno, inne surowce), regulacyjne (np. regulacja klimatu, ochrona gleb, retencja wody, zapobieganie powodziom) oraz niematerialne (np. wartości kulturowe, duchowe, tożsamościowe, rekreacja). W tym kontekście opisy lasów społecznych formułowane w procesie pilotażowym można odczytywać jako praktyczne odwołanie zarówno do usług ekosystemowych, jak i koncepcji NCP - poprzez koncentrację na lokalnie najważniejszych usługach ekosystemowych/wkładach natury oraz ich roli w zarządzaniu zasobami przyrody, choć zwykle nie są one nazywane w ten sposób.

Literatura

- Boćkowski M., Rogowski W. 2018. *Wycena usług ekosystemowych oraz ich zastosowanie w rachunku ekonomicznym – praktyczne przykłady w zarządzaniu zasobami przyrodniczymi*. Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów, nr 167, s. 37–64.
- Díaz S. i in. 2018. *Assessing nature's contributions to people*. Science, 359(6373), 270–272.
- Eurostat (European Commission). (2021). *Accounting for ecosystems and their services in the European Union (INCA): 2021 edition. Final report from phase II of the INCA project aiming to develop a pilot for an integrated system of ecosystem accounts for the EU*. Publications Office of the European Union <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/7870049/12943935/KS-FT-20-002-EN-N.pdf>
- Giergiczny M. 2009. *Rekreacyjna wartość Białowieskiego Parku Narodowego*. Ekonomia i Środowisko, 2(36), 117–127.
- Giergiczny M. 2011. *Ekonomiczna wartość Puszczy Białowieskiej*. Dzikie Życie, 9 (207) <https://dzikiezycie.pl/archiwum/2011/wrzesien-2011/ekonomiczna-wartosc-puszczy-bialowieskiej>
- Giergiczny M., Valasiuk S., De Salvo M., Signorello G. 2014. *Value of forest recreation. Meta-analyses of the European valuation studies*. Ekonomia i Środowisko, 4(51), 76–83.
- Haines-Young R. 2023. Common International Classification of Ecosystem Services (CICES) V5.2: Guidance on the Application of the Revised Structure [online]. Fabis Consulting Ltd. <https://cices.eu/> (plik: CICES_V5.2_Guidance_24072023.pdf).
- IPBES. 2022. *Information note on applying “nature’s contributions to people” (NCP) – Note by the Multidisciplinary Expert Panel, IPBES*.
PDF IPBES:
<https://files.ipbes.net/ipbes-web-prod-public-files/inline>
- Kaliszewski A., Wysocka-Fijorek E., Ciesielski M., Stereńczak K., Gołos P. 2024. *From forest functions to forest ecosystem services – the evolution of the attitude towards forest benefits in Poland*. Sylwan, 168(4), 233–252.
- Kornatowska B., Sienkiewicz J. 2018. *Forest ecosystem services – assessment methods*. Folia Forestalia Polonica, Series A – Forestry, 60, 248–260.
- Mandziuk A., Parzych S., Studnicki M., Radomska J., Gruchała A. 2019. *Wycena pozaprodukcyjnych funkcji lasu metodą warunkową na przykładzie funkcji turystycznej*. Sylwan, 163(12), 1025–1034.
- Mavsar R. i in. 2008. Study on the Development and Marketing of Non-Market Forest Products and Services. DG AGRI, Study Contract No: 30-CE-0162979/00-21
https://efi.int/sites/default/files/files/efimed/projects/report_en.pdf?utm_source=chatgpt.com

Millennium Ecosystem Assessment (MEA). 2005. *Ecosystems and Human Well-being: Synthesis*. Island Press, Washington, DC
<https://www.millenniumassessment.org/documents/document.356.aspx.pdf>

Rolfe i in. 2015. Introduction: Benefit Transfer of Environmental and Resource Values
https://www.researchgate.net/publication/300797001_Introduction_Benefit_Transfer_of_Environmental_and_Resource_Values

Skłodowski J., Gołos P. 2016. *Wartość rekreacyjnej funkcji lasu w świetle wyników ogólnopolskiego badania opinii społecznej*. Sylwan, 160(9), 759–766.

TEEB 2010. *The Economics of Ecosystems and Biodiversity: Mainstreaming the Economics of Nature. A Synthesis of the Approach, Conclusions and Recommendations of TEEB*. United Nations Environment Programme, Geneva
https://www.biodiversity.ru/programs/international/teeb/materials_teeb/TEEB_SynthReport_English.pdf

United Nations, European Commission, Food and Agriculture Organization of the United Nations, International Monetary Fund, Organisation for Economic Co-operation and Development, & World Bank. 2021. *System of Environmental-Economic Accounting—Ecosystem Accounting (SEEA EA)*. White cover publication (pre-edited), Version 29 September 2021. United Nations.
https://seea.un.org/sites/seea.un.org/files/documents/EA/seea_ea_white_cover_final.pdf

Żylicz T., Giergiczny M. 2013. *Wycena pozaprodukcyjnych funkcji lasu. Raport końcowy*. Uniwersytet Warszawski, Wydział Nauk Ekonomicznych, Warszawa
https://www.lasy.gov.pl/pl/publikacje/copy_of_gospodarka-lesna/ochrona-przyrody/wycena-pozaprodukcyjnych-funkcji-lasu/raport-koncowy/view

Żylicz T., Giergiczny M., Szkop Z., Valasiuk S., Draus B., Wasiak A. 2023. *Ekonomiczne wartości usług ekosystemowych*. W: M. Stępniewska, A. Mizgajski (red.), *Usługi ekosystemowe w zarządzaniu układami przyrodniczymi*. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań, s. 217–235.

Załącznik 3. Przebieg i ustalenia pierwszej części pilotażu w poszczególnych aglomeracjach

Bielsko-Biała

Pilotaż w Bielsku-Białej dotyczył dwóch kompleksów leśnych w Nadleśnictwie Bielsko, położonych na południowy zachód i południowy wschód od miasta Bielsko-Biała. Obszar objęty procesem miał łączną powierzchnię 5490 ha (powierzchnia wszystkich lasów w Nadleśnictwie Bielsko to 9684,8 ha). Znaczna część omawianego obszaru, zwłaszcza po stronie południowo-zachodniej, to tereny objęte ochroną w ramach sieci Natura 2000. Całość omawianego obszaru ma status lasów wodochronnych.

W skład lokalnego zespołu weszło 35 osób. Lasy Państwowe były reprezentowane przez przedstawicieli RDLP Katowice, przedstawiciela DGLP, przedstawicieli Nadleśnictwa Bielsko oraz przedstawiciela BULIGL. W pracach zespołu uczestniczyli także przedstawiciele samorządów, tj. miasta Bielsko-Biała oraz gmin Wilkowice, Kozy i Jaworze, oraz przedstawiciel RDOŚ w Katowicach. Strona społeczna była reprezentowana przez jedenastu przedstawicieli organizacji społecznych, w większości działających na rzecz rozwoju lokalnego i ochrony przyrody. W skład zespołu weszli także reprezentanci ZUL i przemysłowych nabywców drewna.

W pracach zespołu brało też udział pięcioro przedstawicieli nauki. Przedstawili oni punkt widzenia nauki na usługi ekosystemowe świadczone przez lasy wokół Bielska-Białej oraz zagrożenia dla trwałości tych lasów.

W ramach procesu odbyło się pięć spotkań: spotkanie wprowadzające w dniu 19 września 2024 r., trzy spotkania robocze w dniach 3 października, 24 października i 5 listopada 2024 r., oraz spotkanie podsumowujące w dniu 12 listopada 2024 r.

Pilotaż nie doprowadził do wypracowania wspólnego stanowiska w sprawie obszaru lasów społecznych ani w sprawie sposobów gospodarowania. Jego rezultatem są przytoczone w raporcie odrębne stanowiska stron oraz opinie przedstawicieli nauki.

W kwestii zasięgu przedstawiciele organizacji społecznych oraz samorządów postulowali ustanowienie lasów społecznych na całym omawianym obszarze obejmującym 5490 ha. Lasy Państwowe przedstawiły trzy propozycje, z których ostatnia, najszersza, obejmowała łącznie 2625 ha.

W kwestii sposobów gospodarowania strona społeczna proponowała objęcie wyłączeniami większości omawianego obszaru, tj. 4592 ha. Obszar ten obejmował obszary cenne z punktu widzenia usług ekosystemowych, tj. proponowane rezerваты przyrody, drzewostany ponad studwudziestoletnie, lasy wodochronne, siedliska hydrogeniczne, lasy na stokach o nachyleniu co najmniej 20 stopni oraz tereny osuwiskowe.

Przedstawiciele samorządów wyrazili podobne stanowisko co do zakresu wyłączeń, proponując objęcie nimi proponowanych rezerwatów, buforów 100 m wzdłuż cieków, drzewostanów ponad studwudziestoletnich, lasów w otoczeniu dróg i szlaków oraz stromych stoków. Propozycja ta była motywowana przede wszystkim znaczeniem lasów dla ochrony mieszkańców przed powodzią i osuwiskami, oraz znaczeniem bielskich lasów dla turystyki.

Propozycja Lasów Państwowych obejmowała 288 ha wyłączeń (przede wszystkim obszary potencjalnych rezerwatów), 1052 ha ograniczeń (w miejscach koncentracji ruchu turystycznego) oraz 1285 ha modyfikacji.

Specyfiką pilotażu w Bielsku-Białej było to, że dyskusja w bardzo dużym stopniu koncentrowała się na ochronnej roli lasów i ich znaczeniu dla przeciwdziałania powodziom, osuwiskom i niedoborom wody. Pilotaż w Bielsku-Białej był także okazją do zaprezentowania stanowisk ekspertów naukowych i dyskusji pomiędzy nimi. Przytoczone w raporcie opinie ekspertów naukowych podkreślają znaczenie wyznaczania lasów społecznych na podstawie obiektywnych, mierzalnych kryteriów i najlepszej dostępnej wiedzy. Wskazują również, że wymóg ten spełniają propozycje organizacji społecznych i samorządów, które są oparte na obiektywnych kryteriach i służą wzmocnieniu ochrony Bielska-Białej i sąsiednich gmin przed ryzykiem powodzi i osuwisk.

W raporcie z pilotażu w Bielsku-Białej zawarto rekomendacje stron dotyczące przyszłego procesu. Przedstawiciele organizacji społecznych zwracają w nich uwagę na zbyt krótki czas procesu, potrzebę zapewnienia równego traktowania stron, lepszej dostępności materiałów i jasnych, z góry znanych zasad pracy i reguł podejmowania decyzji, a także na potrzebę lepszej organizacji procesu. Rekomendacje strony leśnej również dotyczą konieczności zapewnienia odpowiedniego czasu na prace, a ponadto zorganizowania warsztatów dla uczestników w celu określenia ich potrzeb i oczekiwań, przeprowadzenia wizji terenowych, ustalenia, jak w procesie wyznaczania lasów społecznych powinny być traktowane lasy cenne przyrodniczo, oraz wypracowania przed kolejnymi etapami procesu wspólnej interpretacji kryteriów ONoL.

Bydgoszcz i Toruń

Zgodnie z celem i założeniami pilotażu wyznaczania lasów społecznych, zadaniem postawionym przed lokalnym Zespołem ds. lasów społecznych w wokół miasta Bydgoszcz i Toruń było wypracowanie propozycji obszarów lasów o wiodącej funkcji społecznej i zasad gospodarowania na tych obszarach. Skład lokalnego Zespołu został ustanowiony Decyzją nr 55/2024 Dyrektora Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Toruniu. W skład Zespołu weszli przedstawiciele Sejmu RP, Ministerstwa Klimatu i Środowiska (MKiŚ), Dyrekcji Generalnej Lasów Państwowych (DGLP), Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Toruniu (RDLP w Toruniu), Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Bydgoszczy (RDOŚ w Bydgoszczy), Biura Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej (BULiGL), Instytutu Badawczego Leśnictwa (IBL), oraz nadleśnictw (Nadleśnictwo Bydgoszcz, Nadleśnictwo Dobrzejewice, Nadleśnictwo Gniekowo, Nadleśnictwo Solec Kujawski, Nadleśnictwo Toruń, Nadleśnictwo Żołędowo i Nadleśnictwo Cierpiszewo) a także jednostek samorządu terytorialnego (gmin, powiatów i województwa), organizacji społecznych (NGO) oraz organizacji branżowych (przedsiębiorca leśny i przedsiębiorca drzewny. W sumie w pracach Zespołu uczestniczyło 45 osób.

W ramach procesu odbyły się cztery spotkania stacjonarne, w tym jedno spotkanie wprowadzające o charakterze informacyjnym oraz trzy spotkania warsztatowe grup roboczych, podczas których omawiano obszary lasów społecznych proponowane w lokalizacji Bydgoszcz-Toruń.

Podczas pierwszego spotkania Zespołu zaprezentowano kluczowe założenia pilotażu wyznaczania lasów społecznych wokół Bydgoszczy i Torunia, w tym ramy czasowe oraz zasięg terytorialny obszaru objętego pracami. Zakomunikowano cel prac Zespołu oraz zaprezentowano mapy zasięgu lasów o zwiększonej funkcji społecznej stanowiące punkt wyjścia do dalszych prac. W drugiej części spotkania

odbyła się debata z udziałem ekspertów na temat lasów o zwiększonej funkcji społecznej, celowości ich ustanawiania, założeń procesu oraz oczekiwań dotyczących współpracy pomiędzy Lasami Państwowymi, a społecznościami lokalnymi. Podczas tego spotkania członkowie Zespołu zapisywali się na kolejne spotkania warsztatowe, zgodnie ze swoimi preferencjami (każde ze spotkań warsztatowych było poświęcone innym obszarom w granicach nadleśnictw objętych pracami Zespołu).

Prace nad zasięgiem lasów społecznych i zasadami gospodarowania w nich przebiegały w sposób zróżnicowany w zależności od omawianych nadleśnictw. Podczas spotkań warsztatowych Zespół pracował na podstawie propozycji przygotowanych przez RDLP w Toruniu we współpracy z podległymi nadleśnictwami objętymi pracami Zespołu. Propozycje obejmowały zasięg przestrzenny lasów społecznych oraz propozycje zasad prowadzenia gospodarki leśnej na wytypowanych obszarach. W przypadku trzech nadleśnictw: Cierpiszewo, Gniewkowo, Solec Kujawski, uczestnicy dyskusji nie wnieśli żadnych uwag do propozycji LP. W przypadku pozostałych nadleśnictw – Bydgoszcz, Dobrzejowice, Żołędowo i Toruń – pojawiły się uwagi zarówno podczas spotkań warsztatowych, jak i w późniejszej korespondencji. Zostały one uwzględnione w końcowych propozycjach zasięgu lasów społecznych i zasad gospodarowania na tych obszarach.

W dyskusji o zasięgu lasów społecznych członkowie Zespołu podnosili potrzebę powiązania wyznaczania lasów społecznych z gęstością zaludnienia i występowaniem zabudowy mieszkaniowej na sąsiednich terenach. Podkreślano również konieczność współpracy z lokalnymi samorządami oraz innymi instytucjami/podmiotami publicznymi w celu uwzględnienia lasów społecznych w planach rozwojowych i dokumentach strategicznych. Jako argument wskazywano potrzebę zabezpieczenia wyznaczanych terenów lasów społecznych, a także umożliwienie w przyszłości potencjalnego rozszerzenia zasięgu na tereny przyległe. W tym kontekście istotny jest wniosek dot. konieczności efektywnego mapowania interesariuszy na poziomie lokalnym oraz zapewnienia otwartego dialogu o lasach dla wszystkich zainteresowanych.

Podczas dyskusji nad zasadami gospodarowania zwrócono uwagę na potrzebę uwzględnienia w pracach nad lasami społecznymi również lasów prywatnych; w związku z tym wskazano na konieczność wypracowania ogólnych wytycznych dotyczących gospodarowania w lasach prywatnych, tak aby także na tych terenach zapewnić dostępność dla obywateli – analogicznie do lasów społecznych wyznaczanych na gruntach w zarządzie LP.

W rekomendacjach wskazano, że wyłączenia z gospodarki leśnej nie powinny obejmować lasów społecznych, ponieważ ograniczałyby możliwość prowadzenia prac niezbędnych dla bezpieczeństwa i utrzymania tych terenów; dla lasów społecznych właściwe powinny być przede wszystkim modyfikacje i ograniczenia. Jako argument przeciwko wyłączeniom wskazano, że mogłyby one utrudnić korzystanie z lasów oraz zwiększyć zagrożenie dla użytkowników, ponieważ obowiązujące przepisy nie precyzują jednoznacznie, jakie sytuacje należy uznać za niebezpieczne. W myśl tych argumentów, wyłączenia z gospodarowania powinny dotyczyć jedynie terenów rezerwatów.

Z uwagi na zgłaszanie pod koniec procesu uwag dot. wyznaczania nowych obszarów i zasad gospodarki leśnej w niektórych nadleśnictwach i brak możliwości czasowych na ich przepracowanie w Zespole, nie osiągnięto zakładanego rezultatu, tj. nie uzgodniono zasięgu lasów społecznych wokół Bydgoszczy i Torunia oraz zasad gospodarowania na tych obszarach.

Na zakończenie procesu Lasy Państwowe opracowały „Raport z pilotażowego, uspołecznionego procesu zainicjowanego przez Ministerstwo Klimatu i Środowiska dotyczącego lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół miasta Bydgoszcz i Toruń”, który został przekazany za pośrednictwem Wojewody Kujawsko-Pomorskiego do MKiŚ. Wraz z Raportem przekazano załączniki zawierające zbiór zgłoszonych uwag rozpatrzonych pozytywnie, a także zbiór uwag które nie zostały rozpatrzone w ramach prac Zespołu (z uwagi na brak czasu).

Gdańsk, Sopot, Gdynia

Pierwszy etap pilotażu dla Gdańska, Sopotu i Gdyni rozpoczął się 3 września 2024 r. powołaniem Zespołu Decyzją Nr 42/2024 Dyrektora Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Gdańsku, a zakończył 31 października 2024 przesłaniem Raportu przez Regionalnego Dyrektora Lasów Państwowych do Wojewody Pomorskiego. Ministerstwo Klimatu i Środowiska potwierdziło, że raport został przekazany do resortu.

Skład Zespołu był zgodny z wytycznymi MKiŚ. Do Zespołu powołano 36 osób, przy czym najliczniej reprezentowani byli przedstawiciele samorządu (w tym Urzędu Marszałkowskiego reprezentującego jednocześnie Trójmiejski Park Krajobrazowy) i organizacji społecznych. Wojewoda Pomorski brał udział w spotkaniach osobiście lub przez pełnomocniczkę. W niektórych spotkaniach uczestniczyła posłanka Wioleta Tomczak (a we wszystkich jej asystent społeczny). Zwykle obecny był przedstawiciel MKiŚ, czasami także RDOŚ. Na większości spotkań byli też przedstawicielka Instytutu Badawczego Leśnictwa (IBL) i przedstawiciel Biura Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej (BUIGL) Oddziału w Gdyni. W spotkaniach uczestniczyli reprezentanci przemysłu drzewnego (zwykle 2 osoby reprezentujące odpowiednio lokalny zakład drzewny i Stowarzyszenie Przedsiębiorców Leśnych).

Zorganizowano pięć spotkań Zespołu ds. lasów społecznych. Pierwsze spotkanie w dniu 12 września 2025 r. miało charakter wstępny i organizacyjny. Kolejne, w dniu 25 września 2024 r., było poświęcone prezentacjom przedstawionym przez uczestników. W czasie tego spotkania RDLP w Gdańsku zaprezentowała także mapy do pracy warsztatowej dla zespołu, obejmujące teren Nadleśnictwa Gdańsk, które miały być podstawą do przygotowania propozycji obszarów lasów społecznych i zostały sporządzone przez RDLP w Gdańsku „zgodnie z interpretacją, że obszar problemowy dotyczy lasów Nadleśnictwa Gdańsk w granicach administracyjnych Gdańska, Sopotu i Gdyni oraz obrębów sąsiadujących”.

Członkowie Zespołu postulowali objęcie pracami także obszaru Nadleśnictwa Kolbudy (część Nadleśnictwa Kolbudy, ok. 300 ha, leży w granicach miasta Gdańsk) i okolic Gniewowa, co okazało się niemożliwe ze względów czasowych i proceduralnych (brak możliwości formalnego włączenia przedstawicieli Nadleśnictwa Kolbudy w skład Zespołu). W wyniku dyskusji strony porozumiały się co do tego, że cały obszar Nadleśnictwa Gdańsk należy uznać za lasy pełniące funkcje społeczne, oraz że w przyszłości należy wrócić do kwestii włączenia w proces także Nadleśnictwa Kolbudy.

Spotkania w dniach 1 i 3 października miały charakter warsztatowy. Na drugim identyfikowano lasy ważne społecznie oraz dyskutowano o zasadach ich zagospodarowania, nie dochodząc do porozumienia. Dokumenty procesu wskazują, że dyskusje miały burzliwy charakter. Punktem wyjścia do dyskusji warsztatowych była prezentacja facylitatorów, przedstawiająca „wizję lasów społecznych”, jaka wyłaniała się według nich z dyskusji na poprzednich spotkaniach. „Wizja” ta obejmowała następujące kwestie:

- las wielowiekowy, zróżnicowany, wielogatunkowy
- brak cięć powierzchniowych i gniazdowych
- dopuszcza się przerębowe
- bezpieczne trasy spacerowe
- widoczna mozaika krajobrazowa
- w krajobrazie pozostawić fragmenty drzewostanu starego powyżej 120 lat
- gospodarkę leśną jest jedynie narzędziem do kształtowania lasów społecznych

Pracę warsztatową poprowadzono metodą dyskusji powtórzonej (2 stoliki), odbywającej się z wykorzystaniem map, na których w trakcie dyskusji nanoszono interesujące członków zespołu obszary oraz wskazywano problemy z nimi związane. Podczas pierwszej części pracy wskazywano na obszary ważne społecznie, które objęły cały przedstawiony zakres opracowania. Zidentyfikowano punkty wspólne dyskusji i rozbieżności w wizjach zagospodarowania. W drugiej części dyskutowano o rozwiązaniach szczegółowych i formułowano pierwsze wskazania „pokonsultacyjne” co do sposobu gospodarowania lasami: modyfikacje, ograniczenia oraz wyłączenia w różnych obszarach.

Ostatecznie nie udało się osiągnąć konsensusu. Piąte, podsumowujące spotkanie 10 października pokazało, że jedynym punktem zbieżnym w dyskusji jest zgoda Zespołu co do zasięgu lasów społecznych, który powinien obejmować całe Nadleśnictwo Gdańsk, a w przyszłości także Nadleśnictwo Kolbudy. Zespół nie wypracował wspólnego stanowiska co do rozwiązań szczegółowych dla całości, ani też dla fragmentów lasu. Zdecydowano zatem, by rezultaty pracy Zespołu przedstawić w raporcie końcowym w sposób wariantowy, jako zestawienie różnych wizji dla całości lasów społecznych – w postaci „zdań odrębnych” – czyli czterech scenariuszy wypracowanych przez ekspertów należących do Zespołu. Facylitatorzy próbowali dołączyć piąty, opracowany przez siebie „Scenariusz – podsumowanie wniosków i informacji ze spotkań zespołu”, co zostało odebrane jako działanie nieuprawnione i skrytykowane jako próba przeforsowania stanowiska bliskiego Lasom Państwowym. Zaprezentowano następujące scenariusze:

- Scenariusz Urzędu Marszałkowskiego i Trójmiejskiego Parku Krajobrazowego oraz Klubu Przyrodników, był oparty na planie ochrony Trójmiejskiego Parku Krajobrazowego – podpisało się pod nim 8 członków zespołu (przedstawiciele samorządów i organizacji społecznych);
- Scenariusz Fundacji Las Naturalny przewidywał wyłączenia z wycinki z dopuszczalnymi wyjątkami - podpisało się pod nim 3 członków zespołu (reprezentanci strony społecznej);
- Scenariusz Stowarzyszenia Bryza i asystenta społecznego posłanki przewidywał głównie wyłączenia, ale z możliwością innych rozwiązań – podpisało się pod nim 6 członków zespołu (przedstawiciele gmin, organizacji i posłanka). Scenariusz ten został też poparty przez Klub Przyrodników, którego przedstawiciel docenił niektóre zaproponowane rozwiązania;
- Scenariusz Lasów Państwowych opisywał szczegółowo powierzchnie i metody prowadzenia na nich gospodarki - podpisało się pod nim 11 osób (przedstawiciele LP, kilku samorządowców, reprezentanci Biura Urządzania Lasu i Związku Gmin Pomorskich oraz przedsiębiorstw drzewnych – nie poparli go przedstawiciele organizacji społecznych).

W przypadku Trójmiasta ważnym wątkiem w dyskusjach Zespołu były kwestie wartości przyrodniczej omawianych lasów. Zwrócono uwagę, że wartości przyrodnicze lasu przenikają się z funkcjami społecznymi i bywają dla tych funkcji kluczowe, decydując o atrakcyjności danego terenu leśnego dla odwiedzających. Stąd zachowanie walorów przyrodniczych jest koniecznym elementem wzmacniania

funkcji społecznych tych lasów. Pojawiały się jednak różne poglądy na temat priorytetów: czy w imię ochrony przyrody należy w niektórych częściach lasu ograniczać funkcje rekreacyjne, czy też funkcje społeczne powinny być nadrzędne wobec przyrodniczych. Wśród przedstawicieli strony społecznej był reprezentowany pogląd, że las społeczny powinien być lasem wyłączonym z gospodarki leśnej rozumianej jako pozyskanie drewna (które może być dopuszczone tylko jako efekt uboczny działań służących innym, społecznym i przyrodniczym celom lub względem bezpieczeństwa). W dyskusji podnoszono także kwestię retencyjnej i przeciwpowodziowej roli lasów. Te aspekty były potraktowane priorytetowo w trzech spośród czterech scenariuszy. Czwarty scenariusz, przedstawiony przez Lasy Państwowe, został oceniony jako propozycja kontynuacji dotychczasowego modelu gospodarki, z niewielkimi udoskonaleniami faktycznymi, i przez to niespełniający oczekiwań dotyczących celów procesu wyznaczania lasów społecznych.

Katowice

Proces pilotażu w Katowicach obejmował pięć spotkań Zespołu ds. lasów społecznych organizowanych w terminie od 18 września 2024 r. do 23 października 2024 r. Zespół liczył 56 członków, spośród których w spotkaniach uczestniczyło średnio ok. 40 osób. Operatorem procesu były Lasy Państwowe. Przedstawiciel Ministerstwa Klimatu i Środowiska miał być obserwatorem dyskusji, jednak ostatecznie pełnił funkcję wiceprzewodniczącego w Prezydium Zespołu i brał aktywny udział w pracach.

Strona społeczna od początku procesu zgłaszała potrzebę szerszego zasięgu lasów społecznych niż wynika to z Decyzji nr 65 Dyrektora Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Katowicach z dnia 3 września 2024 r. Oprócz Nadleśnictwa Katowice, Nadleśnictwa Siewierz, Nadleśnictwa Kobiór i Nadleśnictwa Chrzanów lasy społeczne powinny obejmować Nadleśnictwo Brynek, Nadleśnictwo Świerklaniec i Nadleśnictwo Rybnik. Odwoływano się do koncepcji lasów Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego (GOP) wskazując, że Konurbacja Górnośląska ma charakter policentryczny, a lasy społeczne powinny być ustanowione dla całej trzy milionowej populacji mieszkańców ponad granicami leśnictw, nadleśnictw czy podziałów administracyjnych.

Odmienne interpretacje pojęcia zasięgu lasów społecznych przez poszczególne strony w aglomeracji Katowice wpływały na przebieg i efekty całego pilotażu. W skład powołanego Zespołu ds. lasów społecznych nie weszli reprezentanci innych wskazanych nadleśnictw ani przedstawiciele samorządów i społeczności lokalnych terenów tych nadleśnictw. Różnice w podejściach do zasięgu lasów społecznych wokół aglomeracji Katowice zdominowały dyskusję, w wyniku czego zabrakło czasu na ustalenia dotyczące zakresu gospodarki leśnej w obszarach będących przedmiotem prac Zespołu – sformułowane ustalenia miały charakter ogólny i nie satysfakcjonowały żadnej ze stron.

Napięty harmonogram spotkań przy świadomości wielu ważnych tematów dotyczących lasów społecznych i jednocześnie różnych stanowisk nie sprzyjał dialogowi. Strona społeczna kwestionowała zapisy regulaminu, uważała, że jej głos nie jest brany pod uwagę. Podobne zgłoszenia płynęły od przedstawicieli samorządów. Wskazywano także na brak czytelnych ram pilotażu, w tym kryteriów wyznaczania lasów społecznych, które dają szerokie pole do różnych interpretacji.

Za pośrednictwem strony Fundacji Lasy i Obywatele przesyłane były liczne apele, w tym dwa z konkretnymi propozycjami zasięgu lasów społecznych. W trakcie całego pilotażu wpłynęły rozliczne stanowiska ze strony samorządów miast. Dotyczyły one objęcia całych obszarów nadleśnictw statusem lasów społecznych, problemu braku postaw prawnych do wyznaczania lasów społecznych,

wprowadzenie pilnych zmian do obecnego sposobu prowadzenia gospodarki leśnej. Podnoszono także problem braku transparentności pilotażu, niejasnych konsekwencji wprowadzenia lasów społecznych.

Strona poparła pierwotny wariant LP. Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Katowicach (RDOŚ) wskazała, iż funkcje przyrodnicze w lasach cennych przyrodniczo powinny mieć pierwszeństwo przed społecznymi. W stanowisku RDOŚ zaznaczono, że istnieją propozycje zarówno utworzenia nowych rezerwatów przyrody, jak i poszerzenia tych istniejących na terenie Nadleśnictwa Katowice, Nadleśnictwa Siewierz i Nadleśnictwa Kobiór.

W odniesieniu do gospodarki leśnej podkreślano, że wyłączenia powinny dotyczyć głównie lasów określonych jako cenne przyrodniczo, natomiast w lasach społecznych omawiać należy przede wszystkim ograniczenia i modyfikacje, chociaż w lasach społecznych, w uzasadnionych przypadkach wyłączenia też są możliwe. Zaznaczono, że wszystkie wypracowane kompromisy zostaną wdrożone w ramach obowiązujących planów urządzenia lasu (PUL), natomiast wyłączenia będą możliwe dopiero po opracowaniu nowych PUL dla danych nadleśnictw.

Podejście Lasów Państwowych koncentrowało się na kwestiach podstaw formalnych – przepisów prawa oraz procedur PUL jako narzędzia wyznaczającego sposób zarządzania lasem. Istotną kwestią było bezpieczeństwo użytkowników lasów oraz związana z nim odpowiedzialność nadleśniczych za to bezpieczeństwo.

Strona społeczna podkreśliła znaczenie danych statystycznych uzasadniających wybór konkretnych obszarów do wyznaczenia jako lasy społeczne zgodne z wytycznymi. Zwróciła uwagę, że w propozycji Lasów Państwowych pominięto usługi ekosystemowe związane z wodoochronnością lasów, w tym w kontekście zaopatrzenia w wodę. Podkreślono znaczenie lasów w ochronie klimatu i zasobów przyrodniczych, w szczególności ich rolę w poprawie jakości powietrza, retencji wody oraz utrzymaniu korzyści ekologicznych.

Na ostatnim spotkaniu strona społeczna postulowała, aby wszystkie omawiane nadleśnictwa w całości objąć statusem lasów społecznych. Zespół wypracował porozumienie co do uznania za lasy społeczne wskazanych obszarów w Nadleśnictwie Katowice i Nadleśnictwie Siewierz. W odniesieniu do Nadleśnictwa Katowice zgłoszono jednak głosy odrębne (przedstawiciel przemysłu drzewnego, koło wędkarzy oraz pszczelarze). W Nadleśnictwie Siewierz również nie osiągnięto pełnego porozumienia – odnotowano liczne głosy odrębne. W przypadku Nadleśnictwa Kobiór wskazano na brak uwzględnienia stanowisk wszystkich stron (m.in. Bieruń, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego), w związku z czym nie wypracowano wspólnego stanowiska - zgodę uzyskano jedynie dla wybranych fragmentów tego nadleśnictwa, które uznano za lasy społeczne. W przypadku Nadleśnictwa Chrzanów głosy również były podzielone i strony nie doszły do porozumienia. Konsensus osiągnięto tylko w odniesieniu do wybranych fragmentów tego Nadleśnictwa, którym nadano status lasów społecznych.

W wyniku burzliwej dyskusji dotyczącej obszarów proponowanych przez poszczególne strony, Dyrektor RDLP w Katowicach zaproponował uznanie całego Nadleśnictwa Katowice za lasy o wiodącej funkcji społecznej oraz objęcie go modyfikacjami i ograniczeniami, a w niewielkim zakresie także włączeniami. W przypadku pozostałych nadleśnictw zaproponował modyfikacje. Prezydium zdecydowało, aby Zespół podsumował dotychczasowe ustalenia dotyczące obszarów proponowanych do objęcia statusem lasów o wiodącej funkcji społecznej i na tym etapie nie kontynuował dyskusji o sposobie gospodarowania z uwagi na brak czasu.

Uczestnicy prac Zespołu zgodzili się co do możliwości kontynuowania rozmów i wyrazili gotowość do dalszego uczestnictwa w pracach w oparciu o skorygowane i doprecyzowane wytyczne MKiŚ. W tej sprawie przygotowano wspólny list intencyjny. Na zakończenie pilotażu strona społeczna przedstawiła szczegółową propozycję wyznaczenia lasów społecznych, obejmującą opis zasad gospodarki leśnej oraz mapy, a także przekazała uwagi do raportu końcowego.

„Raport z pilotażowego, uspołecznionego procesu zainicjowanego przez Ministerstwo Klimatu i Środowiska dotyczącego lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół miasta Katowice” został przekazany wraz z załącznikami do Ministerstwa Klimatu i Środowiska (MKiŚ) za pośrednictwem Wojewody Śląskiego.

Kielce

Proces wyznaczenia lasów społecznych wokół miasta Kielce zapoczątkowało powołanie Decyzją nr 66 z 2 października 2024 r. przez dyrektora Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Radomiu Zespołu ds. lasów o wiodącej funkcji społecznej dla miasta Kielce. W skład Zespołu wchodziły 42 osoby, przedstawiciele lokalnych organizacji społecznych, jednostek samorządu terytorialnego, Lasów Państwowych (GDLP, RDLP w Radomiu, Nadleśnictwo Kielce), przedsiębiorców związanych z leśnictwem, Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, Biura Urządzenia Lasu i Geodezji Leśnej oraz środowiska naukowego. Dodatkowo zaproszono do udziału w pracach Zespołu jako wsparcie merytoryczne zewnętrznych ekspertów.

W ramach procesu odbyły się cztery spotkania Zespołu w formie hybrydowej (większość członków Zespołu brała udział w spotkaniach stacjonarnie, część zaś w formie on-line), podczas których określono zasięg projektowanych lasów społecznych wokół miasta Kielce i wybrano odpowiednie zasady gospodarowania na ich terenie. Pierwsze spotkanie (15 października 2024 r.) miało charakter organizacyjny i zapoznawczy; wniesione zostały pierwsze uwagi dotyczące ogólnego sposobu pracy i współpracy w procesie i podejścia do wyznaczenia lasów społecznych.

Na drugim spotkaniu Zespołu (21 października 2024 r.) strony przedstawiły swoje prezentacje opisujące dotychczasowe doświadczenia związane ze społecznym aspektem lasów i wyraziły oczekiwania związane z procesem utworzenia lasów społecznych wokół miasta Kielce.

Początkowa propozycja zasięgu lasów społecznych do prac warsztatowych objęła kompleksy leśne położone w aglomeracji Kielc: Lasy Wierzejskie, Pasma Dymińskie, Pasma Pośłowickie, Pasma Zagórskie oraz Brusznia. Warsztaty prowadzone podczas kolejnych dwóch spotkań Zespołu, podczas których dyskutowano kryteria wyznaczania lasów społecznych (zgodnie z ONoL) dla oddziałów w wymienionych kompleksach leśnych oraz zasady gospodarki leśnej w tych lasach.

Na trzecim spotkaniu (29 października 2024 r.) przypisano i uzgodniono kryteria do oddziałów oraz zasady gospodarowania dla kompleksu Brusznia, a dla kompleksu Lasy Wierzejskie jedynie częściowo uzgodniono kryteria dla poszczególnych oddziałów. Prace kontynuowano na kolejnych warsztatach (13 listopada 2024 r.), podczas których dopracowano kryteria i zasady gospodarowania dla Lasów Wierzejskich. Przypisano także kryteria do oddziałów w lasach Pasma Dymińskiego, Pośłowickiego oraz Zagórskiego, a następnie zasady gospodarowania na w tych obszarach.

Kluczowym problemem podnoszonym w pracach Zespołu w Kielcach był brak klarownych definicji – nie tylko terminów bezpośrednio związanych z lasami społecznymi (począwszy od definicji samych „lasów społecznych”), ale i słownictwa fachowego związanego z leśnictwem, co dla strony społecznej i samorządowej okazało się przeszkodą na tyle dużą, że zaistniała potrzeba stworzenia słownika pojęć.

W trakcie procesu najważniejszym punktem spornym była interpretacja kryteriów dotyczących tożsamości kulturowej lokalnych społeczności, celów zdrowotnych lasów, usług ekosystemów istotnych dla społeczności lokalnej, w tym związanych z zaopatrzeniem ludności w wodę. W dyskusjach podkreślano problem eksperymentalnego, pilotażowego charakteru wyznaczenia lasów społecznych, w tym braku ram prawnych pozwalających usankcjonować ustalenia Zespołu. Wszystkie różnice zdań dot. interpretacji wytycznych ONoL oraz decyzji i kompromisów dokonanych na pracach warsztatowych zostały spisane i załączone do Raportu końcowego.

Wyzwaniem w procesie wyznaczania lasów społecznych wokół miasta Kielce była presja czasu, na co członkowie Zespołu zwracali uwagę od pierwszego spotkania i co zostało podkreślone w Raporcie. Niedostateczna ilość czasu przeznaczona na realizację zadań utrudniała dyskusję lub wręcz uniemożliwiała zebranie kluczowych stanowisk i swobodne uargumentowanie ich. W raporcie jedną z rekomendacji jest umożliwienie spotkania premediacyjnego z każdą ze stron poprzedzającego prace nad wyznaczeniem lasów społecznych. Takie spotkanie mogłoby służyć ustaleniu ram współpracy i efektywnego dialogu, odpowiedniego przygotowania członków Zespołu do pracy merytorycznej na bardziej wyrównanym poziomie, a także skoordynowania działań na kolejnych spotkaniach tak, aby poświęcać jak najmniej czasu na sprawy formalne.

W trakcie procesu zwrócono uwagę na sposób doboru uczestników prac Zespołu. Nieobecności na niektórych z nich spotkaniach nie skutkowały usunięciem z listy uczestników procesu lub wyznaczeniem zastępców. Wybrani członkowie lub eksperci i ich historia współpracy budziły wątpliwości co do niezależności wyrażanych opinii. Ponadto, stwierdzono nieuwzględnienie w składzie Zespołu kluczowych dla strony społecznej interesariuszy. Powierzenie realizacji zadania doprowadzenia do porozumienia Lasom Państwowym, będących jednocześnie stroną w procesie, także stanowiło problem w opinii uczestników procesu.

Efekty prac Zespołu zostały podsumowane w Raporcie końcowym (Raport z pilotażowego, uspołecznionego procesu zainicjowanego przez MKiŚ dotyczącego lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół miasta Kielce) sporządzonym przez RDLP w Radomiu. Raport zawiera zestawienie opinii, listów, stanowisk i zdań odrębnych zgłoszonych w ramach prac Zespołu oraz zestawienie uwag wniesionych do samego Raportu.

Kraków

Pilotaż wyznaczania lasów społecznych wokół Krakowa rozpoczął się wraz z powołaniem Zespołu ds. lasów społecznych, którego skład został zatwierdzony Decyzją nr 57 Dyrektora Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Krakowie. W pracach Zespołu uczestniczyli przedstawiciele Sejmu RP, Ministerstwa Klimatu i Środowiska (MKiŚ), Dyrekcji Generalnej Lasów Państwowych (DGLP), Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Krakowie (RDLP w Krakowie), Instytutu Badawczego Leśnictwa (IBL) oraz Biura Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej (BULiGL), oraz Nadleśnictwa Krzeszowice, Nadleśnictwa Miechów, Nadleśnictwa Myślenice i Nadleśnictwa Niepołomice, a także samorządów

gmin, powiatów i województwa, organizacji społecznych, środowiska naukowego, jak również przedsiębiorca leśny i przedsiębiorca drzewny. W sumie w pracach Zespołu uczestniczyło 45 osób.

Odbyły się cztery spotkania, w tym trzy spotkania dyskusyjne. Pierwsze spotkanie miało charakter informacyjny, a czwarte odbyło się na wniosek strony społecznej w obliczu wyraźnej presji czasu. Przygotowano (LP) i przekazano do MKiŚ „raport zawierający propozycje obszarów lasów o wiodącej funkcji społecznej i zasad gospodarowania na tych obszarach opracowany przez lokalny zespół wraz z wnioskami i postulatami opracowanymi na jego podstawie”. Elementem raportu są propozycje zgłoszone przez strony (w tym dane przestrzenne), a także liczne opinie i stanowiska uczestników prac Zespołu, w tym te stanowiące zdania odrębne do przekazanej propozycji lasów społecznych wokół Krakowa.

Na spotkaniu informacyjnym zaprezentowano podejście przedstawicieli administracji, Sejmu, RDLP i MKiŚ do procesu pilotażu, a następnie w podgrupach dyskutowano „obawy i oczekiwania” związane z procesem. Zdecydowano o zaproszeniu do prac ekspertów zewnętrznych. Na drugim i trzecim spotkaniu zostały zaprezentowane propozycje zasięgów lasów społecznych: nadleśnictw oraz organizacji społecznych (dziewięć organizacji występujących wspólnie, nazywanych NGO1), a także Miasta i Gminy Zabierzów. NGO1 i Miasto Kraków przeprowadziły sondaże wśród mieszkańców, którzy wskazali „swoje lasy” oraz powody ich uznania za społeczne (łącznie 700 respondentów). W wyniku dyskusji podczas drugiego spotkania pojawiła się kolejna propozycja (NGO2) – ustalenie lasów społecznych w promieniu 20 km od centrum Krakowa. Na trzecim spotkaniu ta propozycja była postępowana przez NGO1, jednakże uwzględniono ją i stała się podstawą „kompromisu”. Ponadto uwzględniono także propozycje Gminy Niepołomice – uzupełniającą propozycje Nadleśnictwa Niepołomice o dodatkowe obszary.

Przedmiotem dyskusji były znaczne różnice w zasięgu lasów społecznych oraz w podejściu do zasad gospodarowania w tych lasach. Lasy społeczne wokół Krakowa to wg LP ok 7% powierzchni lasów w omawianych nadleśnictwach. Wyłączenia z gospodarki leśnej sięgały kilku % wyznaczonych lasów społecznych. Propozycja NGO1 obejmowała promień 50 km od Krakowa; obszar lasów społecznych sięgał ponad 70% powierzchni lasów nadleśnictw, w prawie 90% były to wyłączenia z gospodarki leśnej.

Przedstawiciele LP stali na stanowisku, że nie jest możliwe wyłączenie z gospodarowania w lasach, które wymagają przebudowy (ze względu na niezgodność z siedliskiem). Strona społeczna zaś postulowała, że lasy nie potrzebują ingerencji człowieka, aby się odbudować - także w warunkach zagrożenia skutkami zmian klimatu i potrzeby przystosowania się ekosystemów do zmieniających się warunków siedliskowych. LP wskazywały, że jeśli lasy mają być dostępne, to wymagają przynajmniej zabiegów zapewniających bezpieczeństwo. Strona społeczna wskazywała, że proponowane przez nich wyłączenia dopuszczają wyjątki związane z zachowaniem bezpieczeństwa. Strony zgadzały się, że priorytetem w lasach społecznych jest bezpieczeństwo oraz, że konieczna jest zmiana przepisów dot. odpowiedzialności za naruszenie tego bezpieczeństwa w lasach.

Strona społeczna sprzeciwiała się wąskiemu rozumieniu lasów społecznych – ograniczeniu ich funkcji jedynie do tych związanych z udostępnianiem. Takie wąskie – rozumienie lasów reprezentowali przedstawiciele LP oraz niektórzy samorządowcy. Strona społeczna podkreślała przede wszystkim wodochronne funkcje lasów jako funkcję społeczną lasów (ochrona zasobów wodnych i retencja, przeciwdziałanie powodziom oraz ochrona obszarów zasilania wód podziemnych).

W kontekście lasów wodochronnych dyskutowano potrzebę ochrony cieków wodnych. NGO1 stały na stanowisku, że bufor dla koryt cieków bez gospodarki leśnej powinien wynosić 100 m. Zastosowanie takiego bufora było także powodem skali włączeń w propozycji NGO1. LP stosują miarę jednej wysokości docelowego drzewostanu na brzegu cieku czyli ok. 40 m.

Bufor od cieków, wrażliwość środowiska gruntowo-wodnego, obszar alimentacyjny wód podziemnych, deficyty wody, zmiany klimatu – to główne powody, dla których strona społeczna zaproponowała wyłączenie z gospodarki leśnej Puszczy Niepołomickiej. LP oraz samorządy podkreślały, że problemem wodnym jest obniżenie poziomu wód w Wiśle – drenowanie z terenu Puszczy, nie gospodarka leśna. Podkreślano, że obecnie Puszcza jest w całości lasem społecznym i będzie udostępniana tak jak dotychczas (tak jak wszystkie inne lasy).

Zarówno przedstawiciele LP, jak i strony społecznej podkreślali potrzebę indywidualnego podejścia do każdego wydzielenia w celu ustalanie zasad gospodarowania. Niemniej, strona społeczna stała na stanowisku, aby w lasach społecznych ustalić włączenia, choć te wymagają weryfikacji oraz dopuszczone są tam wyjątki powodowane bezpieczeństwem, w tym przeciwpożarowym oraz zapobieganiem rozprzestrzenianiu się gatunków obcych. Przedstawiciele LP proponowali ustalenie modyfikacji i odpowiednie ustalenie szczegółów gospodarki leśnej w Planach Urządzenia Lasu (PUL).

Przedstawiciele LP i Miasto Kraków podkreślały, że aglomeracja krakowska charakteryzuje się bardzo niskim wskaźnikiem lesistości. Strona społeczna odpowiadała, że jest to powód, dla którego trzeba wyznaczać lasy społeczne znacznie dalej od miasta niż w innych aglomeracjach. Miasto Kraków wskazało na konieczność zwiększania lesistości w Krakowie oraz w bezpośrednim sąsiedztwie miasta. jako główny kierunek tworzenia lasów o zwiększonej funkcji społecznej (zalesianie oraz wykupy zadrzewionych gruntów, które mogą zostać przeklasyfikowane na użytki leśne, zapewnienie łączności przestrzennej w układzie pierścieniowym oraz w układzie klinowym wzdłuż rzek).

Przedstawiciele LP podkreślali, że propozycja LP jest „ostrożnościowa”, ponieważ nie jest pewne, w jakim kierunku będą zmierzały zmiany legislacyjne dot. lasów społecznych oraz istnieją obawy w odniesieniu do skutków i ekonomicznych ustanowienia lasów społecznych. Podkreślono znaczenie przepisów prawa – konieczność samofinansowania się nadleśnictw i odpowiedzialność nadleśniczych za należyte funkcjonowanie nadleśnictwa. Dla przedstawicieli LP, lasy społeczne wiążą się z ryzykiem, obawami dotyczącymi: utrzymania zatrudnienia leśników, zapewnienia funkcjonowania firm związanych z gospodarką leśną, utrzymania infrastruktury, programów ochrony przyrody, edukacyjnych i w zakresie retencji.

Powracającym argumentem w dyskusji był brak w Zespole przedstawicieli samorządów, których terenów dotyczy propozycja strony społecznej. Przedstawicielka Sejmu podkreślała, że wprowadzenie lasów społecznych przez MKiŚ będzie wiązało się z szerokimi niezbędnymi konsultacjami społecznymi oraz zapewniała, że samorządy nie poniosą żadnych kosztów związanych z lasami społecznymi. Samorządy wskazywały na koszty związane z utrzymaniem infrastruktury oraz zwiększoną presją na środowisko gmin.

W wyniku prac Zespołu ustalono obszar nazywany „propozycja wspólna”. Obejmowała ona całość propozycji nadleśnictw, gmin i części strony społecznej NGO1 – w zasięgu 20 km od centrum Krakowa, pomijając zachodni fragment Puszczy Niepołomickiej (położony w większej odległości niż 20 km od centrum Krakowa). Przyjęto zasady gospodarowania zgodnie z propozycją nadleśnictw oraz

modyfikację dla obszarów z propozycji NGO1. Propozycja była głosowana, a w głosowaniu nie wzięli udziału przedstawiciele NGO1. Członkowie i członkinie Zespołu zgłosili zdania odrębne dla poszczególnych „propozycji wspólnej”, w tym podważono ustalenia jako „konsensus”, a także wskazano niezgodność głosowania z regulaminem pilotażu.

Wąskie rozumienie funkcji społecznych lasów przez LP, odmienne podejście stron do obszaru, w jakim wyznaczone są lasy społeczne wokół aglomeracji, a także przeciwstawne podejście do gospodarki leśnej – stanowiły główną oś sporu w przypadku Krakowa. Spór wokół tych kwestii uniemożliwił osiągnięcie porozumienia. Choć proces pilotażu w Krakowie obarczony był różnymi wątpliwościami dot. organizacji, o braku porozumienia zdecydowały kwestie merytoryczne.

„Raport z pilotażowego, uspołecznionego procesu zainicjowanego przez Ministerstwo Klimatu i Środowiska dotyczącego lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół miasta Kraków” został przekazany do MKiŚ za pośrednictwem Wojewody Małopolskiego.

Łódź

Zgodnie z założeniami pilotażu, w Łodzi powołany został Zespół ds. wyznaczania lasów społecznych. Decyzja nr 38/2024 Dyrektora Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Łodzi z dnia 3 września 2024 r., powołująca ten Zespół została zmieniona Decyzją nr 44/2024 z dnia 08 października 2024 r., a do Zespołu dołączył przedstawiciel Gminy Stryków). W pracach Zespołu (44 osoby) uczestniczyli przedstawiciele Sejmu RP, Ministerstwa Klimatu i Środowiska (MKiŚ), Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Łodzi RDOŚ, Lasów Państwowych (DGLP, RDLP w Łodzi, nadleśnictwa z obszaru pilotażu: Brzeziny, Grotniki i Kolumna), samorządów (Miasto Łódź i gminy z obszaru pilotażu), organizacji społecznych i ekologicznych (NGO), a także organizacji branżowych i związków zawodowych związanych z leśnictwem i drzewnictwem. Wsparcie merytoryczne zapewniały jednostki eksperckie (Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej BULiGL oraz Instytut Badawczy Leśnictwa IBL).

Prace Zespołu były prowadzone w okresie od 26 września 2024 r. (I spotkanie) do 18 października 2024 r. (IV spotkanie on-line). Członkowie Zespołu prowadzili prace na podstawie jednolitego zestawu kryteriów (ONoL) oraz materiałów kartograficznych. Uwzględniono także „twarde” uwarunkowania, zwłaszcza wojskowe: wyłączając z rozważań o zasięgu lasów społecznych tereny jednostek wojskowych i ich bufory. Rozpatrzono ograniczenia związane z konfliktami przestrzennymi z inwestycjami Centralnego Portu Komunikacyjnego (CPK), w tym planowaną infrastrukturę na obszarach leśne lub wpływ CPK na możliwości ich zagospodarowania (czego przykładem jest Las Wiączyński).

Funkcjonowała publiczna strona informacyjna (<https://lasyspoleczne.lasy.gov.pl/lodz>) oraz strona robocza dla uczestników prac w Zespole.

Podczas pilotażu w Łodzi NGO i część JST stały na stanowisku większego zasięgu lasów społecznych i wyższego poziomu ich ochrony niż proponowały Lasy Państwowe. Argumenty LP i organizacji branżowych koncentrowały się na utrzymaniu wielofunkcyjności lasów oraz ciągłości gospodarowania. Wskazywano na kwestie bezpieczeństwa, wykonalności i oparcia rozstrzygnięć na danych, a także na brak możliwości wyłączenia z użytkowania dużych obszarów. Lasy Państwowe krytkowały proponowaną przez stronę społeczną powierzchnię lasów społecznych (ok. 33 tys. ha) jako nierealistyczną przy zachowaniu trwałości drzewostanów. Podnoszono również skutki gospodarcze, ostrzegając przed kosztami i ryzykiem przerwania procesów przebudowy drzewostanów oraz

domagając się przedstawienia realnych, ilościowych konsekwencji. Równolegle wskazywano, że lasy pełnią już funkcje społeczne, więc w praktyce „las społeczny” już istnieje.

Samorządy prezentowały zróżnicowane postawy: od akceptacji propozycji LP, przez „ostrożność proceduralną”, po poparcie postulatów społecznych dotyczących wyznaczenia lasów społecznych na ich terenie. Podnosiły także kwestię finansowania kosztów ustanowienia lasów społecznych.

Strona społeczna postulowała rozszerzenie zasięgu lasów społecznych na cały Łódzki Obszar Metropolitalny, zwiększenie udziału wyłączeń, a co najmniej – wprowadzenie silnych ograniczeń w newralgicznych kompleksach (m.in. Porszewice, Las Wiączyński) oraz zapewnienie wysokiej transparentności procesu. Podnosiła również kwestię usług ekosystemowych, akcentując rolę lasów w ochronie klimatu, retencji wody, zachowaniu jakości powietrza oraz edukacji i rekreacji. Wnioskowano o ograniczenie pozyskania drewna, przy pozostawieniu prac sanitarnych oraz działań związanych z bezpieczeństwem. Strona społeczna przekazała opracowane materiały kartograficzne i zwróciła się z prośbą o ich formalne włączenie do załączników Raportu końcowego.

Na podstawie przeprowadzonej analizy można stwierdzić, że w pilotażu 2024 dot. lasów społecznych w Łodzi widoczna była przewaga Lasów Państwowych w pracach Zespołu. RDLP i nadleśnictwa – zgodnie z rolami wskazanymi przez MKiŚ – prowadziły prace, przygotowywały mapy wyjściowe i redagowały Raport z prac Zespołu. Efekt końcowy został ukierunkowany w stronę rozwiązań preferowanych przez LP, czemu sprzyjała obecność w Zespole wielu aktorów publicznych i branżowych o zbieżnych z LP priorytetach. Krótki horyzont czasowy, a także brak bieżącej platformy do publikacji „uwaga – odpowiedź” oraz aktualizowanych warstw danych przestrzennych (GIS) potęgowały wrażenie, że LP kontrolują proces. Dodatkowo, kolizje z CPK i stanowisko MON dot. terenów wojskowych wpłynęły na zasięg lasów społecznych i przyczyniły się do premiowania zachowawczych rozwiązań.

W Raporcie przedstawiono równoległe warianty stron pilotażu. NGO i gminy wpłynęły nie tylko na powiększenie zasięgu lasów społecznych proponowanych przez LP, ale także na zakres praktyk gospodarki leśnej. Zważywszy na liczne zarzuty dominacji LP w pilotażu 2024, warto zaznaczyć, że w Łodzi ocena ta nie jest jednoznaczna. Jeśli „dominację” rozumiemy jako kontrolę agendy, danych i redakcji, to LP miały przewagę wynikającą z roli organizatora, posiadania PUL/BDL i autorstwa wariantu bazowego. Jeżeli jednak „dominację” utożsamiamy z zamknięciem się procesu na inne głosy, to takowa nie zaistniała: postulaty społeczne i samorządowe są widoczne w materiałach, a duża część z nich wpłynęła na treść Raportu końcowego.

W świetle powyższego można uznać, że asymetria instytucjonalna w składzie łódzkiego Zespołu oraz presja czasu przechyliły wynik dyskusji o lasach społecznych ku „logice” LP. Jednak pilotaż w Łodzi nie był jedynie fasadą: debata toczyła się na spotkaniach Zespołu, była uzupełniana stanowiskami na piśmie, a głosy innych interesariuszy – przede wszystkim strony społecznej i samorządowej – wybrzmiały.

W wyniku pilotażu w Łodzi powstały kompletne, porównywalne warianty: ostrożna propozycja LP oraz szersze propozycje JST i strony społecznej (w perspektywie całego Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego). Zespół ds. lasów społecznych nie uzgodnił jednej, wspólnej mapy ani listy obszarów, zatem Wojewoda Łódzki przekazał do MKiŚ Raport uwzględniający wszystkie warianty równoległe, razem z mapą poparcia. Zabrakło informacji o ramach wdrożenia lasów społecznych: jak i

kiedy będą uwzględnione ustalenia w PUL, jak będzie komunikowany mieszkańcom harmonogram prac, jaki będzie model finansowania lasów społecznych, jak będą monitorowane efekty wdrożenia lasów społecznych.

Poznań

Proces wyznaczenia lasów społecznych wokół aglomeracji miasta Poznań został zainicjowany powołaniem lokalnego Zespołu ds. wyznaczenia lasów społecznych na terenach trzech nadleśnictw bezpośrednio graniczących z Poznaniem, tj. Nadleśnictwa Babki, Nadleśnictwa Konstantynowo i Nadleśnictwa Łopuchówko. W skład Zespołu wchodziło 52 członków, w tym: Wojewoda Wielkopolska, przedstawiciele MKiŚ, Sejmu RP, jednostek samorządu terytorialnego, Lasów Państwowych (DGLP, RDLP w Poznaniu, Nadleśnictwa), lokalnych organizacji społecznych, stowarzyszeń i związków, Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Poznaniu, BULiGL, IBL, PIT (Sieć Badawcza Łukasiewicz) i przemysłu drzewnego i wykonawców usług leśnych. Towarzyszyło im 19 ekspertów ze środowiska nauki reprezentujących różne dziedziny i zainteresowania naukowe. Rolą ekspertów, zgodnie z wewnętrznym regulaminem, było dostarczanie członkom Zespołu specjalistycznej wiedzy, merytorycznego wsparcia i doradztwa podczas dyskusji i opracowywania propozycji, nie przysługiwały im natomiast, w przeciwieństwie do członków, żadne prawa decyzyjne.

Na potrzeby prac Zespołu stworzono odrębny portal <https://lasypoznan-konsultacje.pl/>. Portal ten posłużył członkom Zespołu jako platforma do wymiany materiałów, informacji, zaproszeń na spotkania, a także jako narzędzie do informowania społeczeństwa o postępach prac. O pilotażu w Poznaniu Zespół informował szersze społeczeństwo poprzez kampanię informacyjną trwającą od 3 września 2024 r. do 24 października 2024 r., w tym informacji prasowych, konferencji oraz przy pomocy mediów społecznościowych.

Proces pilotażu wyznaczenia lasów społecznych wokół Poznania obejmował dziewięć spotkań w formie on-line i stacjonarnej – cztery z nich miały formę dyżurów informacyjnych przeprowadzonych on-line, pozostałe pięć spotkań odbyły się stacjonarnie w siedzibie Wielkopolskiego Urzędu Wojewódzkiego. Jeszcze przed rozpoczęciem procesu (13 i 27 sierpnia 2024 r.) zostały przeprowadzone dwa dyżury w celu wprowadzenia członków Zespołu w temat lasów społecznych oraz zadań i celów pilotażu. Spotkania te pozwoliły na wyrównanie poziomu wiedzy w obrębie Zespołu, jak i na zaznajomienie członków z ramami organizacyjnymi i technicznymi planowanych spotkań, co znacząco zwiększyło efektywność późniejszej pracy Zespołu. Kolejne dyżury prowadzone były w celu udzielenia uczestnikom pomocy technicznej i merytorycznej między spotkaniami Zespołu, ułatwiając w ten sposób skoordynowanie kolejnych prac i terminową realizację zadań Zespołu na każdym etapie.

Pierwsze spotkanie Zespołu (3 września 2024 r.) miało charakter informacyjny. Dyskusja dot. różnego rozumienia lasów o zwiększonej funkcji społecznej, wyrażane były wątpliwości co do potencjalnych konsekwencji i kosztów ustanowienia lasów społecznych, realizacji pilotażu bez ustalonych wstępnie podstaw formalno-prawnych dla tych lasów, czy też ewentualnych zbieżności z procesem wyznaczania lasów przyrodniczo cennych.

Na kolejnym spotkaniu Zespołu (19 września 2024 r.) omawiano wytyczne i zaprezentowano pierwsze propozycje zasięgu lasów społecznych wokół Poznania. Propozycja zgłoszona przez RDLP w Poznaniu obejmowała 10 tys. ha lasów, zaś propozycja Wielkopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu (WUW) uzupełniała propozycję LP o dodatkowe 4 tys. ha. Trzecia zaprezentowana była propozycja

zwierała postulat objęcia wszystkich lasów na terenie poznańskiej aglomeracji nową kategorią lasów ochronnych – „lasy oddziaływania społecznego”, tym samym wyłączenie ich z kategorii lasów gospodarczych. Zaproponowano, aby lasy ochronne aktualnie występujące na tym obszarze dodatkowo objąć nową kategorią ochronną. Kolejna propozycja zgłoszona przez dotyczyła konkretnego fragmentu lasów Nadleśnictwa Łopuchówko.

Przed trzecim spotkaniem stacjonarnym członkowie Zespołu za pośrednictwem ww. platformy przekazywali dodatkowe propozycje zasięgu lasów społecznych wokół Poznania. Zgłoszenia te miały najczęściej formę sprecyzowanej propozycji dot. konkretnego obszaru albo uzupełnień i niewielkich korekt wcześniej przedstawionych rozwiązań. Wszystkie propozycje zostały zebrane a na ich podstawie powstała mapa najczęściej zgłaszanych lokalizacji jako punkt wyjścia do osiągnięcia konsensusu.

Trzecie spotkanie (1 października 2024 r.) zakończyło się pozytywnie przyjętym wnioskiem formalnym o przyjęcie do „pierwszego etapu” analizy wszystkich propozycji zasięgów lasów społecznych przedstawionych na spotkaniu. Członkowie Zespołu mogli w tożsamy sposób zgłosić do „drugiego etapu” kolejne obszary należące w ich opinii do lasów społecznych, kierując się kryteriami pierwszeństwa lokalizacji bezpośrednio sąsiadujących z tymi, które wytypowano w „pierwszym etapie” (w celu uzupełnienia i zakończenia prac wokół już opracowanych kompleksów).

Na czwartym spotkaniu (17 października 2024 r.) dyskutowano propozycje zmian w gospodarce leśnej w wybranych w „pierwszym etapie” kompleksach. Ostatnie spotkanie stacjonarne Zespołu (23 października 2024 r.) miało na celu omówienie dotychczasowych prac i osiągniętych wyników, a następnie na sformułowanie rekomendacji i wniosków z pilotażowego procesu w Poznaniu.

W efekcie prac jako lasy społeczne wytypowano około 11 324 ha w obrębie Nadleśnictwa Babki, Nadleśnictwa Konstantynowo i Nadleśnictwa Łopuchówko. Dla zdecydowanej większości wydzieleń (11 035 ha) zarekomendowano modyfikacje w gospodarce leśnej, dla 58 ha ograniczenia w gospodarce, a dla 121 ha całkowite wyłączenie z gospodarki leśnej. Natomiast niewielka część wytypowanych lasów (110 ha) pozostała bez wskazań co do zmian w gospodarowaniu. W opinii Zespołu, wybrane wydzielenia (głównie z racji wieku drzewostanu) są aktualnie prawidłowo gospodarowane i jednocześnie posiadają wysokie walory społeczne, warte uwydatnienia. Taki konsensus osiągnięto po ożywionych dyskusjach nt. ostatecznej interpretacji wytycznych i rekomendacji ONoL. Duże wątpliwości wzbudził temat lasów cennych przyrodniczo, które część Zespołu łączyła z procesem wyznaczania lasów społecznych. Często powracającym przedmiotem dyskusji było uwzględnienie rezerwatów w lasach społecznych, rozważenie obszarów innych form własności, niż tych należących do LP, jako lasy społeczne, a także status prawny lasów społecznych. Część Zespołu proponowała, aby lasy społeczne uznać za dodatkową kategorię lasów ochronnych i objąć nią wszystkie lasy na terenie aglomeracji poznańskiej, także poza granicami trzech ww. nadleśnictw. Niepokój wzbudzała kwestia gospodarki łowieckiej na obszarach lasów społecznych, nadal wymagająca wyjaśnienia ze strony MKiŚ. W dyskusjach nt. gospodarowania w lasach społecznych pojawiały się często skrajnie różne zdania, zarówno w kwestiach trzebieży, odpowiedzialności (finansowej, za utrzymanie, za bezpieczeństwo osób korzystających z lasów społecznych, itp.), jak i samego poziomu udostępnienia (skupienie na ochronie przyrody vs. skupienie na rekreacyjnym udostępnieniu lasów lokalnym społecznościom).

Jedną z ważniejszych rekomendacji Zespołu jest zintensyfikowanie działań edukacyjnych przez rząd i regiony w zakresie czystości w lesie. Według Zespołu, bardzo istotne będzie odpowiednie oznakowanie lasów społecznych, wspomagające zabezpieczenie osób przed niebezpieczeństwem, jak i przyrody

przed ludźmi, które wspierałoby edukację leśną i ekologiczną osób korzystających z lasów społecznych. Odnotowano także potrzebę przeprowadzenia szerszego badania (ankiety) dot. potrzeb mieszkańców związanych z lasami o zwiększonej funkcji społecznej; wyniki takiego badania mogłyby stanowić zdecydowanie przydatne narzędzie pracy dla Zespołu.

Uzgodnienia z prac Zespołu w Poznaniu zamieszczono w sporządzonym przez Przewodniczącego Raporcie końcowym. „Raport z pilotażowego, uspołecznionego procesu zainicjowanego przez Ministerstwo Klimatu i Środowiska dotyczącego lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół miasta Poznania” wraz z załącznikami, zawierającymi wszystkie zebrane zdania odrębne i materiały robocze, został przekazany MKiŚ za pośrednictwem Wojewody Wielkopolskiego.

Szczecin

Pilotaż wyznaczania lasów społecznych wokół Szczecina był realizowany w pracach Zespołu, który został zatwierdzony Decyzją nr 82 Dyrektora RDLP w Szczecinie z dnia 3 września 2024 r. Zespół liczył 36 osób, przedstawiciele: Sejmu RP, Ministerstwa Klimatu i Środowiska, Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska (RDOŚ w Szczecinie), Lasów Państwowych (DGLP, RDLP w Szczecinie, nadleśnictw Kliniska, Gryfino i Trzebież), Instytutu Badawczego Leśnictwa (IBL), Biura Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej (BULiGL), samorządów gmin, powiatu i województwa, organizacji społecznych, organizacji związanych z łowiectwem, związków zawodowych w sektorze leśnym oraz biznesu z branży leśnej. Po drugim spotkaniu Zespołu dwie osoby, przedstawiciele organizacji łowieckiej, zrezygnowały z udziału w dalszych pracach Zespołu.

W październiku, w ramach prac Zespołu, zorganizowano cztery cotygodniowe spotkania. Spotkania odbywały się w Zachodniopomorskim Urzędzie Wojewódzkim. Pierwsze spotkanie miało formę spotkania informacyjnego, na którym dyskutowano na temat m.in. zapisów w Regulaminie, organizacji kolejnych spotkań, terminów oraz zasad i rozwiązań technicznych przesyłania materiałów, obszaru lasów ważnych społecznie, rodzajów funkcji społecznych.

Na drugim spotkaniu przedstawiciele stron przedstawili swoje pierwsze wstępne propozycje obszarów lasów społecznych, w Nadleśnictwie Trzebież, Nadleśnictwie Kliniska i Nadleśnictwie Gryfino. Niektóre propozycje zawierały odniesienie do zasad gospodarowania w lasach. Trzecie i czwarte spotkanie były poświęcone propozycjom oraz dyskusjom na temat obszarów lasów społecznych i sposobów gospodarowania w nich. Na spotkaniach tych nie została zaprezentowana wspólna część obszarów lasów społecznych. Swoje propozycje zgłosili: nadleśnictwa, strona społeczna, RDOŚ w Szczecinie, organizacje związkowe z branży leśnej i samorządy gmin.

Przedmiotem dyskusji były różnice w zasięgu lasów społecznych oraz w podejściu do zasad gospodarowania w tych lasach. Członkowie Zespołu zgadzali się co do faktu, że Puszcza Bukowa jest lasem o istotnym znaczeniu społecznym, ważnym dla celów turystycznych i rekreacyjnych mieszkańców Szczecina. RDLP w Szczecinie i Nadleśnictwo Gryfino popierały przyjęte przez Lasy Państwowe zasady wzmocnienia ochrony Puszczy Bukowej, polegające na wyłączeniu z cięć drzewostanów w wieku ponad 70 lat, natomiast pracownicy nadleśnictwa reprezentujący związki zawodowe postulowali liberalizację tych zasad i szersze cięcia. Stanowiskiem organizacji przyrodniczych było utrzymanie aktualnych zasad ochrony Puszczy Bukowej, zaś RDOŚ próbował przedstawić rozwiązanie pośrednie między powyższymi.

W pozostałej części lasów społecznych (Nadleśnictwo Kliniska i Nadleśnictwo Trzebież) znaczące różnice w podejściach dotyczyły wskazywanych sposobów gospodarowania: włączeń, modyfikacji i ograniczeń w poszczególnych wydzieleniach leśnych oraz samego podejścia do tych zasad. Członkowie Zespołu zgłaszali również potrzebę wizji terenowych, które pomogłyby wypracować wspólne stanowisko (zwłaszcza w problemowych obszarach). Stanowisko przedstawicieli LP, związków zawodowych i biznesu wskazywało prowadzenie zmodyfikowanej gospodarki leśnej. Głównymi argumentami za zmodyfikowaną gospodarką leśną, były: dostosowanie proponowanych obszarów do funkcji społecznych, utrzymanie stabilności ekosystemów, zachowanie funkcji rekreacyjnej lasów, eliminowanie gatunków inwazyjnych. Szczególnie dotyczyło to obszarów, w których drzewostany wymagają przebudowy (zwłaszcza drzewostany sosnowe niezgodnych z siedliskiem). Przedstawiciele LP sugerowali również stopniowe wprowadzanie wyłączeń z użytkowania leśnego, zamiast natychmiastowego objęcia dużych obszarów ścisłą ochroną, ze względu na duże znaczenie gospodarcze lasów. Podkreślano, że stopniowe dostosowanie gospodarki leśnej jest również dostosowaniem do potrzeb społecznych (zwłaszcza ludności lokalnej i odwiedzających, np. grzybiarzy) i ekologicznych.

Strona społeczna wyrażała potrzebę szerszych wyłączeń, nie kwestionując prowadzenia odpowiednio zmodyfikowanej gospodarki leśnej w większości drzewostanów sosnowych. Podkreślała, że lasy społeczne (zwłaszcza Puszcza Bukowa) są bardzo cenne ze względu na ich kluczową rolę w zapewnieniu usług ekosystemowych. Ponadto są one ważne dla lokalnych społeczności. Zaznaczała, że korzyści z walorów społecznych i ekologicznych są większe niż wartość pozyskanego drewna. Stała na stanowisku, że lasy o szczególnej wartości przyrodniczej (zwłaszcza drzewostany bukowe) powinny być wyłączone z gospodarki leśnej. Strona społeczna odnosiła się do eliminacji gatunków inwazyjnych, jednakże w sposób kompleksowy.

Przedstawiciele leśnych związków zawodowych stali na stanowisku, że obumieranie lasów bukowych jest skutkiem zmian klimatu, dlatego też konieczne jest zapewnienie odpowiedniej zmodyfikowanej gospodarki leśnej, w celu zapewnienia trwałości drzewostanów bukowych. Natomiast strona społeczna podkreślała w swoich wypowiedziach, że obumieranie lasów bukowych jest naturalnym procesem cyklu życia drzewostanów, a lasy w fazie rozpadu pełnią kluczową rolę w ochronie różnorodności biologicznej, ochronie cennych siedlisk przyrodniczych i siedlisk wielu gatunków zwierząt. Były to również kluczowe argumenty za wyłączeniem z gospodarki leśnej części drzewostanów (najstarszych) i pozostawienia ich w stanie naturalnym. Podkreślano, że intensywna gospodarka leśna w starych lasach może spowodować utratę cennych siedlisk.

Bezpieczeństwo w lasach było wielokrotnie podkreślane, a członkowie Zespołu byli zgodni co do potrzeby jego zapewnienia. Strony zgadzały się, że bezpieczeństwo w lasach społecznych jest priorytetem i wyrażały konieczność zmiany przepisów regulujących odpowiedzialność za zdarzenia na terenach leśnych. z. Podejścia różniły się odnośnie sposobu zarządzania bezpieczeństwem - określenia zasad niezbędnych zabiegów (w tym cięć sanitarnych, usuwania martwego drewna, przebudowy drzewostanów). Przedstawiciele LP jako zarządcy terenu podkreślali, że zapewnienie bezpieczeństwa w lasach jest ich obowiązkiem, zwłaszcza na terenach w pobliżu terenów zabudowanych, infrastruktury turystycznej czy w drzewostanach, które zagrażają odwiedzającym. Stali na stanowisku, że drzewostany te wymagają regularnych cięć, przebudowy, usuwania martwych i przewracających się drzew. Natomiast strona społeczna postulowała o zapewnienie bezpieczeństwa poprzez odpowiednie zarządzanie ryzykiem.

Strona społeczna podkreślała konieczność odpowiedniego zarządzania ruchem turystycznym ze względu na rosnącą presję turystyczną. Odpowiednie ukierunkowanie ruchu turystycznego pozwoliłoby na zachowanie i ochronę lasów o wyjątkowych wartościach przyrodniczych i krajobrazowych.

Strona samorządowa akcentowała uwzględnienie (poprzez wyłączenie z obszarów lasów społecznych) terenów wyznaczonych pod inwestycje w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego gmin, dla których gminy otrzymały już decyzję na zmianę przeznaczenia terenów na cele nieleśne.

Strony zwracały uwagę na brak uregulowań prawnych w zakresie wdrożenia tego procesu, co również znalazło swoje odzwierciedlenie we wnioskach i rekomendacjach do Raportu, jak również brak podstaw prawnych i umocowania w przepisach prawa lasów społecznych. Członkowie Zespołu wielokrotnie podkreślali, że napięty harmonogram oraz narzucona presja czasu były dużym problemem w wypracowaniu wspólnego stanowiska.

W szczecińskim pilotażu nie udało się wypracować jednej wspólnej propozycji obszaru lasów o wiodącej funkcji społecznej. Raport końcowy z prac Zespołu zawiera rekomendację, „aby końcowe ustalenia w zakresie obszarów o wiodącej funkcji społecznej wokół 9 miast i sposobu prowadzenia gospodarki leśnej poddany został konsultacjom społecznym przez MKiŚ”. Sformułowano także wnioski: „zbyt krótki czas na pełną analizę całości zagadnień związanych z realizacją celu prac zespołu, brak uregulowań prawnych w zakresie wdrożenia tego procesu, potrzeba rozwiązań prawnych dot. bezpieczeństwa na obszarach lasów społecznych (odpowiedzialność)”. W Załącznikach do Raportu zamieszczono propozycje zgłoszone przez strony oraz opinie i stanowiska uczestników Zespołu, jak również apele mieszkańców o rozbieżnych oczekiwaniach odnośnie zasięgu lasów społecznych jak i sposobów gospodarowania w nich.

„Raport z pilotażowego, uspołecznionego procesu zainicjowanego przez Ministerstwo Klimatu i Środowiska dotyczącego lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół miasta Szczecin” został wraz z Załącznikami został przekazany do MKiŚ za pośrednictwem Wojewody Zachodniopomorskiego.

Warszawa

Pilotaż wyznaczania lasów społecznych wokół Warszawy dotyczył lasów zarządzanych przez Nadleśnictwo Celestynów, Nadleśnictwo Chojnów, Nadleśnictwo Jabłonna i Nadleśnictwo Drewnica.

W skład Zespołu ds. lasów społecznych weszło 89 osób, w tym przedstawiciele: Ministerstwa Klimatu i Środowiska, Sejmu RP, Lasów Państwowych, Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska (DGLP, RDLP, czterech nadleśnictw) oraz Instytutu Badawczego Leśnictwa, Biura Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej, przedstawicielki i przedstawiciele organizacji społecznych wskazanych przez MKiŚ oraz przedstawiciele zakładu usług leśnych i przemysłowych nabywców drewna. Zespół obejmował liczną reprezentację samorządów na szczeblu gmin, powiatów i województwa. Ich przedstawiciele stanowili ponad połowę składu Zespołu. W jego pracach wzięli również udział przedstawiciele jednostki wojskowej użytkującej tzw. plac ćwiczeń Zielonka w lasach rembertowsko-okuniewskich oraz Wojskowego Instytutu Technicznego Uzbrojenia w Zielonce.

Zespół odbył dwa spotkania plenarne (otwierające 16 września i podsumowujące 15 października 2024 r.) oraz spotkania robocze w dniach 23 września (dyskusje dotyczyły nadleśnictw: Celestynów i

Chojnów), 24 września (nadleśnictwa: Jabłonna i Drewnica), 30 września (nadleśnictwa: Celestynów i Chojnów), 1 października (nadleśnictwa: Jabłonna i Drewnica) oraz 15 października 2024 r. (nadleśnictwa: Celestynów i Chojnów).

W każdym z nadleśnictw objętych pilotażem dyskusje przebiegały nieco inaczej.

W Nadleśnictwie Celestynów proces doprowadził do porozumienia w sprawie wyznaczenia obszarów lasów społecznych o powierzchni 5991,4 ha. Dyskusja o sposobach gospodarowania toczyła się przede wszystkim między Lasami Państwowymi a organizacjami społecznymi; strona samorządowa była relatywnie mniej aktywna. Strony porozumiały się co do sposobów gospodarowania dla 60 proc. uzgodnionego obszaru lasów społecznych, w tym co do wyłączeń na obszarze ponad 500 ha. Nie osiągnięto porozumienia w kwestii sposobów gospodarowania w lasach w okolicach Karczewa i Otwocka, gdzie Lasy Państwowe proponowały modyfikacje, zaś strona społeczna - ograniczenia.

W Nadleśnictwie Jabłonna uczestnicy pilotażu porozumieli się zarówno w kwestii obszaru lasów społecznych, jak i sposobów gospodarowania. Z łącznego obszaru wyznaczonych lasów społecznych wynoszącego 7022,6 ha modyfikacjami objęto 4743,4 ha, ograniczeniami: 1912,2 ha, a wyłączeniami: 367 ha.

W położonym na wschód od Warszawy Nadleśnictwie Drewnica najwięcej trudności sprawiło wyznaczenie obszaru lasów społecznych, co do którego nie osiągnięto porozumienia. Największy kompleks leśny tego nadleśnictwa, tj. lasy rembertowsko-okuniewskie, jest w większości terenem użytkowanym wojskowo i formalnie niedostępnym dla odwiedzających. Mimo to, strona społeczna proponowała włączenie go do obszaru lasów społecznych, ze względu na wartość przyrodniczą, znaczenie dla lokalnej regulacji klimatu oraz ważne usługi ekosystemowe. Zaproszeni na spotkanie Zespołu przedstawiciele wojska byli temu przeciwni. Lasy Państwowe nie zgadzały się natomiast na włączenie w zasięg lasów społecznych wysuniętego najdalej na wschód fragmentu lasów rembertowsko-okuniewskich, który nie jest w użytkowaniu wojskowym i dla którego strona społeczna zaproponowała przede wszystkim modyfikacje. Uczestnikom udało się natomiast porozumieć w sprawie sposobów gospodarowania w większości pozostałych omawianych obszarów leśnych.

W Nadleśnictwie Chojnów strony zasadniczo porozumiały się co do zasięgu lasów społecznych po tym, jak na trzecim spotkaniu Lasy Państwowe zaakceptowały propozycję strony społecznej dotyczącą ustanowienia lasów społecznych na całym obszarze nadleśnictwa. W dyskusji o sposobach gospodarowania strony porozumiały się tylko w sprawie wyłączeń w kilku kompleksach leśnych obejmujących 1883,4 ha z 10397,3 ha łącznej powierzchni nadleśnictwa. Co do pozostałych obszarów strony nie zbliżyły się do porozumienia. Przedstawiciele organizacji społecznych i samorządów oczekiwali objęcia wyłączeniami większości obszaru nadleśnictwa, podczas gdy Lasy Państwowe były gotowe zgodzić się jedynie na modyfikacje. Porozumienia nie osiągnięto mimo zorganizowania dodatkowego spotkania po oficjalnym zakończeniu pilotażu.

Pilotaż dla aglomeracji warszawskiej charakteryzował się czynnym udziałem przedstawicieli samorządów, przy czym szczególnie aktywni byli przedstawiciele władz samorządowych podwarszawskich miast. W położonym na południe od Warszawy Nadleśnictwie Chojnów przedstawiciele samorządów postrzegali wzmocnienie ochrony pobliskich lasów jako szansę na poprawę jakości życia mieszkańców i w większości prezentowali stanowisko zbliżone do stanowiska strony społecznej. W pozostałych nadleśnictwach w stanowiskach samorządów widoczne były obawy

o kwestie takie jak dostępność opału dla mieszkańców czy koszty funkcjonowania lasów społecznych, które potencjalne obciążałyby samorządy.

W toku dyskusji zwracano uwagę na potrzebę włączenia w dyskusję o lasach społecznych szerszego grona interesariuszy. RDLP w Warszawie otrzymała kilkaset pism od podmiotów spoza Zespołu. Większość z nich stanowiły podobne w treści pisma wysyłane w ramach dwóch skoordynowanych akcji – jednej wspierającej stanowisko Lasów Państwowych i drugiej, w której domagano się daleko idących zmian w gospodarce leśnej. Były jednak również pisma od organizacji społecznych, w których do Zespołu kierowano postulaty i propozycje rozwiązań, a także pisma od samorządów niebiorących udziału w pilotażu, które apelowały o uwzględnienie w pilotażu lasów ważnych dla ich mieszkańców.

„Raport z pilotażowego, uspołecznionego procesu zainicjowanego przez Ministerstwo Klimatu i Środowiska dotyczącego lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół miasta Warszawa”, opracowany przez Lokalny Zespół do spraw lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół Warszawy, został przedłożony Ministerstwu Klimatu i Środowiska przez Wojewodę Mazowieckiego.

Wrocław

Pilotaż 2024 we Wrocławiu dotyczył wyznaczenia lasów o wiodącej funkcji społecznej w czterech nadleśnictwach: Miękinia, Oborniki Śląskie, Oleśnica Śląska i Oława. Proces trwał ok. 6,5 tygodnia – od 7 października do 21 listopada 2024 r. i obejmował pięć posiedzeń Zespołu ds. wyznaczenia lasów o zwiększonej funkcji społecznej, powołanego Decyzją Dyrektora RDLP we Wrocławiu nr 69/2024 z dnia 04 września 2024 r.

Zespół liczył 41 osób, wśród nich przedstawiciele samorządów (gminy i powiaty strefy podmiejskiej, miasto Wrocław, Urząd Marszałkowski), Lasów Państwowych (DGLP, RDLP, cztery nadleśnictwa), organizacji społecznych, administracji rządowej (w tym MKiŚ i RDOŚ) oraz Sejmu RP, ekspertów reprezentujących Instytut Badawczy Leśnictwa (IBL), Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej (BULiGL) oraz Państwową Radę Ochrony Przyrody (PROP), organizacji branżowych. W Zespole nie było indywidualnych mieszkańców ani użytkowników szczególnych (np. środowisk rowerowych, osób z niepełnosprawnościami), jednak ich głos pojawiał się w pismach kierowanych do organizatora – Lasów Państwowych.

Na pierwszym spotkaniu (7 października 2024 r.) przyjęto regulamin, zasady pracy i tryb wymiany materiałów, a na kolejnym spotkaniu (22 października 2024 r.) przedstawiono stanowiska kluczowych stron i ustalono termin na zgłaszanie propozycji obszarów (do 29 października 2024 r.). Następnie pracowano na zestawie propozycji przygotowanych przez powyżej wymienione nadleśnictwa, zderzanych z postulatami NGO i uwagami samorządów. Kolejne spotkania warsztatowe poświęcono dyskusji zasięgów lasów społecznych i zasady gospodarowania, aż do porozumień wypracowanych 15 listopada 2024 r. i sfinalizowanych 21 listopada 2024 r.

Uczestnicy dyskusji reprezentowali kilka wyraźnie odmiennych, lecz uzupełniających się sposobów patrzenia na lasy społeczne:

- Lasy Państwowe (RDLP, nadleśnictwa) reprezentowały podejście zakorzenione w istniejącej praktyce hodowlano-gospodarczej (stabilność drzewostanów, przewidywalność organizacyjno-ekonomiczna, bezpieczeństwo odwiedzających). LP akcentowały, że szerokie moratoria na

pozyskanie i radykalne podnoszenie wieku rębności mogą wejść w kolizję z PUL i zwiększyć ryzyko szkód oraz kosztów i w tym kontekście postulowały zmiany lokalne, oparte na danych, a nie generalne zakazy.

- Strona społeczna (NGO, komitety lokalne) formułowała postulaty w kontekście dobrostanu ludzi i przyrody. Z tego punktu widzenia lasy społeczne powinny być traktowane jako infrastruktura jakości życia – z większą ciągłością drzewostanów, wyższym wiekiem rębności, czytelnymi regułami bezpieczeństwa oraz klarownym informowaniem o obowiązujących zasadach. Wnoszono o stosowanie takich standardów gospodarowania, które uwzględniają miejską presję rekreacyjną, zamieranie gatunków (np. jesion) oraz większą, faktyczną rolę usług ekosystemowych.
- Samorządy patrzyły na lasy społeczne w kategoriach funkcjonalno-przestrzennych: jako element zielonej infrastruktury aglomeracji pełniące funkcje rekreacyjne, regulacyjne (retencja, ochrona przed powodzią, mikroklimat) i krajobrazowe. Z tego wynikały postulaty szerszego objęcia lasów „codziennego użytku” w strefach największej presji mieszkańców oraz lepszego uwzględniania ładu przestrzennego (układ zabudowy, szlaków, terenów zalewowych).
- RDOŚ koncentrował się na zgodności z reżimami ochronnymi oraz ochronie siedlisk i gatunków, preferując rozwiązania bazujące na wyłączeniach w obszarach wrażliwych.
- Ekspert publiczni (IBL, BULiGL, PROP) wnosili perspektywę opartą na dowodach naukowych oraz porządkowanie terminologii.
- Organizacje branżowe (w tym PZŁ, ZUL, SITLiD, nabywcy drewna) podnosiły wątki ekonomiczne i organizacyjne ograniczeń pozyskania drewna oraz rolę łowiectwa dla stabilności odnowień i upraw.

Uczestnicy przyjmowali za punkt wyjścia obowiązujące przepisy i PUL; lasy społeczne miały być wdrażane w ich ramach, a tam, gdzie to konieczne, sygnalizowano potrzebę aktualizacji planów. Główne wątpliwości dotyczyły tego:

- czy i jak można wprowadzać trwałe wyłączenia i podnosić wiek rębności bez wcześniejszej zmiany PUL,
- jakie są kompetencje decyzyjne w zakresie bieżących modyfikacji,
- jak relacje lasów społecznych z reżimami ochronnymi (Natura 2000, tereny zalewowe) przekładają się na wiążące ograniczenia.

Kompromis polegał na wprowadzaniu lokalnych zmian (wyłączenia, ograniczenia, modyfikacje), możliwych do wdrożenia w obecnych dokumentach planistycznych, przy równoczesnym wskazaniu w Raporcie końcowym, gdzie będzie potrzebna późniejsza aktualizacja PUL.

Rezultatem procesu było wspólne, bez zdań odrębnych, stanowisko dotyczące lasów społecznych w czterech nadleśnictwach zlokalizowanych wokół miasta. Wyznaczono łącznie 13 817 ha lasów społecznych, z podziałem na: 2 841,92 ha wyłączeń, 3 119,86 ha ograniczeń i 7 249,48 ha modyfikacji. Otrzymano spójny „pierścień” lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół Wrocławia, dostosowany zarówno do presji rekreacyjnej, jak i reżimów ochronnych (m.in. dolina Odry, obszary zalewowe, Natura 2000). Gospodarka leśna w tych obszarach ma mieć łagodniejszy charakter – z priorytetem funkcji społecznej i bezpieczeństwa, przy zachowaniu wielofunkcyjności lasu.

Z przeanalizowanych dokumentów dot. pilotażu we Wrocławiu wynika, że proces w dużej mierze spełniał standardy dobrych konsultacji, choć część elementów udało się zrealizować tylko częściowo. Cel pilotażu, zasady pracy Zespołu i harmonogram były jasno określone od początku, a RDLP pozostawała otwarta na krytyczne uwagi i realne korekty zasięgów lasów społecznych oraz zasad gospodarowania.

Skład Zespołu był zamknięty, ale reprezentatywny dla kluczowych instytucji publicznych i społecznych. Dodatkowo uwzględniano pisma od podmiotów spoza gremium. Komunikacja opierała się na e-mailach i korespondencji, bez wykorzystania otwartej platformy on-line. Przyjęto regulamin i jasne zasady dochodzenia do konsensusu, protokołowano spotkania i zastosowano mechanizm „uwaga → odpowiedź wraz z uzasadnieniem”, jednak pełne zestawienia uwag upubliczniono dopiero po zakończeniu procesu. Nie doprecyzowano procedury dla uwag anonimowych.

Role w procesie były klarowne (Wojewoda jako gospodarz, RDLP jako organizator i facylitator), prace podzielono na czytelne etapy, a stoliki z rotacją okazały się praktycznym narzędziem łagodzenia napięć. W całym przebiegu prac lasy traktowano jako dobro publiczne; konsekwentnie podnoszono kwestie bezpieczeństwa, komfortu rekreacji, ochrony przyrody, retencji wody i bezpieczeństwa powodziowego. Uzgodnione wyłączenia, ograniczenia i modyfikacje pokazują, że starano się ważyć interes publiczny i gospodarcze uwarunkowania Lasów Państwowych.

Zmiana stanowisk w trakcie prac Zespołu i brak zdań odrębnych w finale wskazują na rzeczywisty dialog, przy jednoczesnym niedosycie czasu na dopracowanie Raportu końcowego i załączników. Raport pn. końcowy opublikowano zgodnie z planem, a zestawienie uwag wraz z odpowiedziami udostępniono publicznie. Odnotowano obieg korespondencji, jednak nie prowadzono jednolitego rejestru doręczeń. Raport końcowy jest w znacznym stopniu zrozumiały, jednak załączniki techniczne (mapy, tabele) zachowują specjalistyczny charakter.

W opublikowanych dokumentach z wrocławskiego pilotażu zawarto szereg postulatów dotyczących rozwinięcia procesu w kolejnych etapach lub innych lokalizacjach, takich jak:

- Standaryzacja krajowa – doprecyzowanie definicji lasów o wiodącej funkcji społecznej, ich celów i minimalnych standardów, tak by uniknąć rozbieżnych interpretacji.
- Ścieżka prawna i PUL – ujednolicenie trybu wprowadzania trwałych wyłączeń, ograniczeń i lokalnych podwyższeń wieku rębności do planów urządzania lasu, w spójności z reżimami ochronnymi.
- Kontynuacja „stolików” – utrzymanie warsztatowej formuły z rotacją jako stałego narzędzia „dostrajania” zakresów przestrzennych i zasad gospodarowania.
- Bezpieczeństwo i udostępnianie – wypracowanie bardziej szczegółowych standardów bezpieczeństwa (drzewa niebezpieczne, bufony przy szlakach, organizacja ruchu) oraz jasnych zasad finansowania i utrzymania dróg leśnych przy dużej presji rekreacyjnej.
- Zasięgi lasów społecznych i „mapa potrzeb” – dalsze dopasowywanie listy obszarów do realnych wzorców użytkowania (codzienne trasy mieszkańców) oraz wrażliwości przyrodniczej.
- Model gospodarowania oparty na danych – preferencja dla „ograniczeń” i „modyfikacji” (techniki, terminy prac, strefy buforowe) zamiast szerokich, sztywnych zakazów; lokalne podnoszenie wieku rębności i wyłączenia tam, gdzie to uzasadnione.

- Transparentność i komunikacja – trwała jawność dokumentów, prosty moduł on-line do zgłaszania uwag i śledzenia statusu „uwaga → odpowiedź → zmiana”.
- Zapewnienie czasu na redakcję i skalowanie techniczne - potrzebnego na dopracowanie zapisów, tabel i map w skali operacyjnej.
- Ewaluacja wdrożenia – monitoring efektów (przyrodniczych, społecznych, bezpieczeństwa, kosztów utrzymania) i okresowe raportowanie jako podstawa kolejnych korekt.

Analiza dokumentów nie potwierdza tezy o dominacji LP rozumianej jako jednostronne narzucenie rozwiązań. Lasy Państwowe miały istotną przewagę informacyjno-operacyjną (PUL, dane, zaplecze organizacyjne), ale finalny pakiet jest efektem negocjacji z udziałem samorządów, NGO, instytucji ochrony przyrody, ekspertów i przedstawicieli sektora leśnego. Analizowane materiały wskazują, że w kolejnych etapach warto wzmocnić równowagę stron poprzez lepszą komunikację, prostsze streszczenia materiałów do dyskusji, narzędzia on-line oraz zapewnienie odpowiedniego czasu na prace redakcyjne i konsultacje.

Raport końcowy z prac Zespołu ds. lasów społecznych („Raport z pilotażowego, uspołecznionego procesu zainicjowanego przez Ministerstwo Klimatu i Środowiska dotyczącego lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół miasta Wrocław”) został przedłożony Ministerstwu Klimatu i Środowiska przez Wojewodę Dolnośląskiego, zgodnie z planowanym terminem.

W kontekście krajowych dokumentów strategicznych lasy społeczne wokół Wrocławia można traktować jako element wdrażania idei zielonych pierścieni miejskich obszarów funkcjonalnych, obecnej w koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, która – mimo uchylecia w 2020 r. – pozostaje ważnym punktem odniesienia dla polityki przestrzennej, zwłaszcza poprzez wskazanie konieczności zachowania wysokiego udziału terenów otwartych i zielonych w strukturze dużych ośrodków oraz ich stref podmiejskich (KPZK 2030, Wyrzykowska 2017). Choć koncepcja Rozwoju Kraju 2050 nie powtarza wprost języka zielonych pierścieni, to akcentuje cele spójności terytorialnej, odporności klimatycznej i poprawy jakości życia, które są bezpośrednio wspierane przez zachowanie ciągłych systemów zielonej infrastruktury w miejskich obszarach funkcjonalnych (KRR 2050). We Wrocławiu za kluczowe zaplecze dla operacjonalizacji tej idei należy uznać prace prowadzone w ramach Wrocławskiego Obszaru Funkcjonalnego (WrOF), w tym Planu zagospodarowania woj. dolnośląskiego (2020) oraz związanymi z nim opracowań (np. IRT 2016, PZPWD 10.Plan WrOF 2019).

Na tym tle pilotaż lasów społecznych w aglomeracji wrocławskiej w 2024 r. – obejmujący partycypacyjne wyznaczenie ponad 13 tys. ha lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół Wrocławia – można interpretować jako kolejny krok w kierunku praktycznej realizacji koncepcji zielonego pierścienia wokół miasta, łączący tradycję myślenia terytorialnego z nową, ustawowo projektowaną formą ochrony „lasu społecznego”. Choć oficjalne komunikaty pilotażu lasów społecznych z 2024 r. nie mówią wprost, że prace nad zielonym pierścieniem były formalną podstawą uzgodnień, to wcześniejsze doświadczenia z tą koncepcją na poziomie WrOF, poprzez wspólne mapowanie korytarzy zielonej infrastruktury, wypracowanie wspólnego języka ochrony terenów podmiejskich i zbudowanie sieci zaangażowanych aktorów –niewątpliwie ułatwiły osiągnięcie kompromisu. Idea zielonego pierścienia de facto stała się jednym z ważnych punktów odniesienia przy budowaniu konsensusu wokół lasów społecznych (UPWR 2024).

Podsumowując, pilotaż 2024 we Wrocławiu może pełnić funkcję ważnego punktu odniesienia dla dalszego wdrażania lasów społecznych – zarówno jako przykład tego, jak można dochodzić do

kompromisu, jak i jako źródło konkretnych rekomendacji, w jaki sposób ten proces j ulepszyć. Wrocławski pilotaż pokazał, jak różne wątki – od doświadczeń zielonego pierścienia i prac we WrOF, po lokalną politykę lasów i oczekiwania mieszkaneek i mieszkańców – można złożyć w spójny, działający model współpracy, który doprowadził do porozumienia w sprawie lasów społecznych, jak dotąd jedynego skali w kraju. O tym rezultacie zdecydowały następujące aspekty:

- Uczestnicy funkcjonowali w czytelnych ramach i rozpoznawali wspólny cel.
- Od startu ustalono regulamin, role (Wojewoda – gospodarz, RDLP – facylitator) i kalendarium z terminem na propozycje, co ułatwiło pracę na tym samym zestawie założeń.
- Strony wchodziły w proces z doświadczeniami wcześniejszych prac nad zielonym pierścieniem i systemem zielonej infrastruktury WrOF: miały już wspólne mapy i język opisu zielonych terenów podmiejskich oraz wypróbowaną sieć współpracy, co skróciło czas „docierania się” i pozwoliło skupić się na treści, a nie na kwestionowaniu podstaw koncepcji.
- Choć w innych lokalizacjach pilotażu proces trwał krócej, we Wrocławiu nieco dłuższy – 45-dniowy – okres okazał się atutem: dał przestrzeń na pełny cykl pracy (zgłoszenia, wariantowanie, poprawki, uzgodnienia) bez sztucznego przyspieszania, a jednocześnie był na tyle krótki, by utrzymać zaangażowanie uczestników i spójność składu zespołu.
- Zaplanowany w sekwencji etapów przebieg prac sprzyjał konsensusowi: utrzymał tempo, wymusił koncentrację na danych i pozwolił kilkakrotnie „skonfrontować” warianty – aż do uzgodnień dla wszystkich nadleśnictw będących przedmiotem dyskusji.
- Działał mechanizm „uwaga → odpowiedź” oraz możliwość wnoszenia pism także spoza Zespołu, co budowało zaufanie do procesu i pozwalało korygować zapisy.
- Przyjęto zasadę działania w granicach obowiązujących PUL (a tam, gdzie potrzeba, sygnalizowano przyszłe aktualizacje), co obniżyło ryzyko prawne i organizacyjne.
- Rozbieżności rozpatrywano z lokalnej perspektywy i podejmowano wymierne decyzje (zamiast stosowania podejścia: „wszystko albo nic”).
- Strony godziły potrzeby rekreacyjne i bezpieczeństwo z realizmem gospodarczym (mniej intensywne prace w uczęszczanych miejscach zamiast generalnych zakazów).
- Format dyskusji przy stolikach z rotacją zamieniał różnice w konkretne zapisy: gdzie „wyłączenia”, gdzie „ograniczenia”, a gdzie „modyfikacje” – każdy spór miał wariant kompromisowy do wpisania w tabelę/mapy.
- Decyzje zapadały w bezpośrednim dialogu i krótkich rundach roboczych, co przełożyło się na brak zdań odrębnych i wypracowane, wspólne stanowisko dla wszystkich nadleśnictw, przedstawione w Raporcie z prac Zespołu ds. lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół miasta Wrocławia (2024).

Załącznik 4. Różnice pomiędzy Zarządzeniem nr 58 a ustaleniami ONoL dotyczące kryteriów wyznaczania lasów społecznych i sposobów gospodarowania w nich

Kryteria wyznaczania lasów społecznych

Zarządzenie nr 58 (lasy o zwiększonej funkcji społecznej)	ONoL (lasy o szczególnych walorach społecznych)
-	S1. Lasy kluczowe dla tożsamości kulturowej lokalnych społeczności Np. przyrodniczo, kulturowo, edukacyjnie, historycznie, religijnie Podstawą zastosowania kryterium jest głos zainteresowanej społeczności (wyrażany w różnych formach), odwołujący się do wymienionych aspektów tożsamości kulturowej. Wymóg nie powinien być interpretowany wg granic administracyjnych, tj. należy mieć świadomość, że las ważny dla społeczności może być położony w innej gminie.
lasy intensywnie użytkowane rekreacyjnie	S2. Lasy intensywnie użytkowane rekreacyjnie lub turystycznie Kryterium należy interpretować z uwzględnieniem różnych form rekreacji i turystyki. Intensywność użytkowania rekreacyjnego lub turystycznego może mieć wymiar ilościowy (liczba ludzi) lub jakościowy (unikatowe możliwości aktywności).
tereny leśne w bezpośrednim sąsiedztwie ośrodków wypoczynkowych	S3. Tereny leśne w sąsiedztwie ośrodków wypoczynkowych, hoteli, sanatoriów, spa, campingów "Sąsiedztwo" należy interpretować jako przeciętny zasięg spacerów gości tych obiektów.
-	S4. Lasy położone w sąsiedztwie zwartej zabudowy, w szczególności wokół dużych ośrodków miejskich Kompleksy leśne (i inne powiązane ekosystemy półnaturalne i naturalne) wokół miasta, niezależnie od granic administracyjnych dzielących las (np. zielone pierścienie miast, w skład których wchodzi wszystkie obszary, na których sąsiadujące miasto determinuje procesy społeczne i urbanizacyjne, jako że jedną z funkcji pierścienia jest ich kontrolowanie).
lasy uzdrowiskowe w strefach A i B (w rozumieniu ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz o gminach uzdrowiskowych).	S5. Lasy uzdrowiskowe lub użytkowane w celach zdrowotnych Strefy uzdrowiskowe A, B (zgodnie z ustawą o lecznictwie uzdrowiskowym) i C (wg uchwał gmin) oraz lasy użytkowane w celach zdrowotnych lub kuracyjnych.
-	S6. Obszary cenne z punktu widzenia usług ekosystemów dla lokalnej społeczności

	Zgłoszone przez lokalne społeczności, np. ze względu na ochronę przed hałasem i/lub zanieczyszczeniami, filtrowanie powietrza, estetykę krajobrazu ²¹ , charakter dominanty przestrzennej, mikroklimat, zapobieganie skutkom ekstremalnych zjawisk pogodowych (np. osuwiska, powodzie).
-	S7. Obszary istotne dla zaopatrzenia w wodę lokalną społeczność Strefy ochrony bezpośredniej i pośredniej ujęć wody w rozumieniu ustawy Prawo wodne, a jeśli nie są wyznaczone – obszary alimentacji faktycznie istniejących ujęć wody, rozumiane analogicznie do zasad wyznaczania stref ochrony. Nie dotyczy poboru wód niezgodnie z prawem

Możliwe zmiany w sposobie gospodarowania

Zarządzenie nr 58	ONoL
(lasy o zwiększonej funkcji społecznej)	(lasy o szczególnych walorach społecznych)
STREFY ODDZIAŁYWANIA SPOŁECZNEGO	MODYFIKACJE GOSPODARKI LEŚNEJ
Celem planowanej gospodarki leśnej jest zachowanie krajobrazu leśnego i jego estetyki, spowolnienie następujących zmian, przy jednoczesnym zachowaniu trwałości lasu i zdolności do pełnienia wskazanych funkcji społecznych w przyszłości.	Kryterium definiujące: gospodarka leśna zakłada, że większość dojrzałego drzewostanu jest pozyskiwana, ale w sposób ograniczający negatywny wpływ na wartości przyrodnicze i społeczne
wskazania gospodarcze	Przykładowe środki modyfikacji
Planowane działania mają przede wszystkim zapewnić bezpieczeństwo osób tam przebywających i zachować estetykę krajobrazu leśnego, przy jego spowolnionej wymianie pokoleniowej i zachowaniu trwałości lasu oraz pełnionych przez niego funkcji. Wskazane jest wyprzedzające wprowadzanie podsadzeń produkcyjnych pielęgnacyjnych w drzewostanach średnich klas wieku w celu kształtowania struktury przestrzennej i pionowej lasu.	Modyfikacje rębni: preferowanie rębni o wysokim stopniu złożoności, z długim okresem odnowienia prowadzących do uzyskania lasów o zróżnicowanym składzie, strukturze pionowej i bardziej zbliżonych do naturalnych w danych warunkach – przy jednoczesnym minimalizowaniu konfliktów społecznych;
BRAK RÓWNOWAŻNEGO ŚRODKA	Podwyższanie indywidualnego wieku rębności poszczególnych drzewostanów; Przejście na rębnie złożone z długim okresem odnowienia

	będzie skutkować cięciami w podobnym czasie na znacznym obszarze, co ma wady przyrodnicze i negatywne konsekwencje społeczne. Dlatego też modyfikacje rębni powinny być stosowane razem ze spowalnianiem wymiany pokoleń drzewostanu;
	Pozostawianie do naturalnego rozpadu fragmentów (np. kęp lub alei) starodrzewia podczas cięć rębnych – we wszystkich rodzajach rębni. W razie potrzeby zwiększanie ich powierzchni powyżej zwyczajowych 5%;
W celu zachowania różnorodności biologicznej oraz walorów krajobrazowych w lasach dąży się do zachowania w stanie zbliżonym do naturalnego lub odtworzenia śródleśnych zbiorników wodnych, cieków, bagien, trzęsawisk, mszarów, torfowisk i innych gruntów nieleśnych niepodlegających zalesianiu.	Wyłączanie z gospodarki leśnej pasm drzewostanu otulin przy wodach, mokradłach, w innych ekotonach;
Mając na uwadze oczekiwania społeczne wnoszone w postaci uwag podczas konsultacji projektu planu urządzenia lasu dla nadleśnictwa, zauważalna jest ograniczona akceptacja lub jej brak dla otwartych powierzchni odnowieniowych. Wyjściem naprzeciw tym oczekiwaniom jest odpowiedni wybór, zaplanowanie i wykonywanie rębni, zapewniające wymianę pokoleń w danych uwarunkowaniach siedliskowo-drzewostanowych lub przebudowę drzewostanu. W praktyce leśnej należy preferować stosowanie rębni złożonych z długim okresem odnowienia oraz umiarkowanym i rozłożonym w czasie poborem młaższości. Należy tu zauważyć, że znaczną część lasów na obszarach zurbanizowanych stanowią lit. e drzewostany sosnowe na siedliskach borowych. Prowadzenie takich drzewostanów w sposób zapewniający zachowanie trwałości lasu wymaga umiejętności działań hodowlano-ochronnych z	Ograniczanie zrębów zupełnych, a przypadku koniecznego stosowania – wyłącznie o niewielkich powierzchniach;

uwzględnieniem cech biologicznych odnawianych gatunków. Stosowanie zrębów zupełnych może mieć miejsce, jeżeli ustanowione plany ochrony w odniesieniu do określonych gatunków lub siedlisk przyrodniczych wymagają odpowiednich terenów otwartych, w przypadkach wystąpienia klęsk i szkód w lasach lub w przypadku uzyskania akceptacji społecznej dla takich działań gospodarczych. Zastosowanie tej rębni należy poprzedzić odpowiednim komunikatem, umieszczonym np. na stronie internetowej nadleśnictwa lub lokalnego samorządu. W zależności od sytuacji, powody zastosowania tej rębni należy przedstawić lokalnej społeczności. Na obszarach o zwiększonej funkcji społecznej preferowane jest stosowanie rębni stopniowej gniazdowej udoskonalonej (IVd) oraz rębni przerębowej (V).	
W zmieniających się warunkach przyrodniczych przyjmowane cele gospodarowania zapewniać mają zachowanie trwałości lasu, z uwzględnieniem potrzeb odnowienia, pielęgnowania, przebudowy, ochrony oraz ciągłości wielofunkcyjnego użytkowania lasu dla przyszłych pokoleń. Odnowienia naturalne rodzimych gatunków należy wykorzystywać w pierwszej kolejności i maksymalnym zakresie (nawet jeśli gatunkowo są niezgodne z siedliskiem), jako cenny element strukturalny przyszłego drzewostanu. Możliwa jest modyfikacja składu gatunkowego odnowienia w trakcie obowiązywania planu urządzenia lasu. W razie potrzeby należy stosować poprawki i uzupełnienia.	Przy odnawianiu lasu maksymalne wykorzystanie naturalnego odnowienia;
	Preferowanie punktowego przygotowania gleby;
	Ograniczanie grodzień;
Zabiegi pielęgnowania lasu związane z pielęgnowaniem gleby, wprowadzaniem	Minimalizowanie naruszeń powierzchni gleby przy zrywce i podwozie drewna;

podszytów i dolnego piętra, wykonywaniem trzebieży, kształtowaniem stref brzegowych drzewostanu, ekotonów i cennych elementów środowiska, prowadzone są w zależności od wieku drzewostanu oraz jego fazy rozwojowej i stanu zdrowotnego. Zasadą jest kształtowanie, dzięki zabiegom pielęgnacyjnym wykonywanym we wcześniejszym okresie życia, takich cech drzewostanu, które umożliwią jego harmonijny rozwój. W lasach na obszarach o zwiększonej funkcji społecznej należy w miarę możliwości preferować małoinwazyjne przygotowanie gleby pod przyszłe pokolenie lasu.	
Szczególną uwagę zwrócić należy na stanowiska gatunków chronionych. Działania ochronne w tym zakresie prowadzi się zgodnie z przyjętymi regulacjami prawnymi oraz wewnętrznymi przepisami w Lasach Państwowych. W celu zachowania różnorodności biologicznej oraz walorów krajobrazowych w lasach dąży się do zachowania w stanie zbliżonym do naturalnego lub odtworzenia śródleśnych zbiorników wodnych, cieków, bagien, trzęsawisk, mszarów, torfowisk i innych gruntów nieleśnych niepodlegających zalesianiu. W celu ochrony owadów i innych organizmów należy pozostawiać martwe drzewa, stojące i leżące, z zastrzeżeniem, iż drzewa martwe stojące pozostawia się w bezpiecznym oddaleniu od szlaków i ścieżek. Przy uczęszczanych ścieżkach, w sytuacji konieczności ścinki drzew niebezpiecznych, zaleca się ich pozostawienie na gruncie po ścięciu. Działania te nie mogą doprowadzać do powierzchniowego zamierania lasu i nagromadzenia martwych drzew w jednym miejscu. Szczególną uwagę należy zwrócić na	Troska o możliwość powstawania oraz pozostawianie martwego drewna i drzew biocenotycznych (w szerokim rozumieniu);

miejsca uczęszczane przez ludzi, drogi publiczne, ścieżki spacerowe, miejsca wypoczynku i rekreacji oraz miejsca postoju pojazdów, gdzie priorytetem jest zachowanie bezpieczeństwa. Należy zwrócić również uwagę na ochronę owadów zapylających. W zależności od warunków terenowych należy utrzymywać niewielkie powierzchnie otwarte z rodzimymi roślinami kwiatowymi, szczególnie nektarodajnymi, a podczas odnawiania lasu można zwiększyć liczbę domieszek biocenotycznych.	
Lokalne kształtowanie krajobrazu leśnego odbywa się w obrębie drzewostanów, wnętrza lasu oraz stref ekotonowych, będących miejscem nakładania się wpływów sąsiadujących ze sobą odmiennych ekosystemów.	Staranna troska o elementy krajobrazu: naturalne ciekі, źródła, wąwozy, dolinki, skały; elementy kulturowe itp. - pozostawianie tych elementów nienaruszonych wraz z otuliną drzewostanu;
W procesie odnowienia cenne fragmenty drzewostanów, np. młodsze i stabilne kępy drzew gatunków głównych, domieszkowych i biocenotycznych, można traktować jako przyszłe pokolenie lasu. Kępy starych drzew, drzewa dziuplaste, biocenotyczne i przestoje kształtujące krajobraz powinny pozostać, jako pożądane elementy strukturalne i funkcjonalne nowego drzewostanu, przy uwzględnieniu zachowania bezpieczeństwa na obszarach intensywnie użytkowanych rekreacyjnie.	Zarządzanie dynamicznym krajobrazem leśnym: zachowanie udziału starodrzewi i obszaru objętego cięciami podczas planowania gospodarki leśnej;
Zarządzenie nr 58(lasy o zwiększonej funkcji społecznej)	ONoL (lasy o szczególnych walorach społecznych)
BRAK RÓWNOWAŻNEGO SCHEMATU GOSPODARKI LEŚNEJ	OGRANICZENIA UŻYTKOWANIA (POZYSKANIA DREWNA)

	Kryterium definiujące: gospodarka leśna zakłada, że większość (min. 50%) dojrzałego drzewostanu nie jest pozyskiwana; pozostaje aż do naturalnej śmierci drzew i ich rozkładu
Zarządzenie nr 58(lasy o zwiększonej funkcji społecznej)	ONoL (lasy o szczególnych walorach społecznych)
BRAK RÓWNOWAŻNEGO SCHEMATU GOSPODARKI LEŚNEJ	WYŁĄCZENIE UŻYTKOWANIA (POZYSKANIA DREWNA) Kryterium definiujące: gospodarka leśna zakłada brak pozyskania drewna, pozostawianie drzew aż do naturalnej śmierci i ich rozkładu

Załącznik 5. Słownik pojęć stosowanych w procesie wyznaczania lasów społecznych

Metoda opracowania słownika pojęć

Przy opracowaniu słownika pojęć zastosowano podejście etapowe. Punktem wyjścia były definicje i opisy zawarte w materiałach Ogólnopolskiej Narady o Lasach, które następnie zostały skrótnie przeformułowane na język słownika, tak aby były syntetyczne i spójne z przyjętym podejściem.

W kolejnym kroku wyodrębniono pojęcia „lokalne”, charakterystyczne dla poszczególnych miast oraz powołanych zespołów ds. lasów społecznych. Terminy te zostały zrekonstruowane na podstawie sformułowań wykorzystanych w raportach podsumowujących proces dotyczący lasów o wiodącej funkcji społecznej oraz w ich załącznikach, opublikowanych pod koniec 2024 roku.

Następnie, w miarę możliwości, ujednolicono formę haseł, przyjmując dla nich zbliżoną strukturę: nazwę terminu, krótki opis pojęcia, odniesienie do jego kontekstu w procesie dotyczącym lasów społecznych oraz – gdy było to zasadne – dopowiedzenie, jak dane pojęcie funkcjonuje w ONoL, w pracach zespołów ds. lasów społecznych oraz w szerszej przestrzeni publicznej.

Słownik ma charakter roboczy i nienormatywny: nie ustanawia obowiązujących definicji, lecz porządkuje i wyjaśnia słownictwo używane zarówno w dokumentach dotyczących procesu wyznaczania lasów o wiodącej funkcji społecznej (lasów społecznych), jak i w dyskusji publicznej, w tym w materiałach publikowanych na stronach internetowych. Może być wykorzystywany jako narzędzie pomocnicze przy dalszych pracach koncepcyjnych, raportowych i komunikacyjnych związanych z lasami społecznymi.

Słownik opracowano na podstawie dwóch głównych źródeł:

- 1) Dokument *Wzmocnienie ochrony lasów cennych przyrodniczo i ważnych społecznie. Wytyczne i rekomendacje Ogólnopolskiej Narady o Lasach (ONoL)* – w wersji zatwierdzonej.
- 2) *Raporty z pilotażowego, uspołecznionego procesu zainicjowanego przez Ministerstwo Klimatu i Środowiska dotyczącego lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół miast (z załącznikami)*, prowadzonego w 2024 roku w 11 lokalizacjach.

Słownik pojęć

Aglomeracja

Termin potoczny, także stosowany w opracowaniach naukowych, osadzony w języku, ale bez jednoznacznej definicji prawnej. W języku formalnym stosuje się pojęcie „miejskiego obszaru funkcjonalnego (MOF), stanowiącego obszar tworzony przez miasto rdzeniowe oraz powiązane z nim funkcjonalnie gminy - charakteryzujący się silnymi powiązaniami przestrzennymi, gospodarczymi i społecznymi (dojazdy do pracy, wspólna infrastruktura, rynek pracy, usługi). W prawie funkcjonuje także pojęcie „obszar metropolitalny” stosowany w przypadku niektórych ośrodków (np. Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia - GZM).

Bezpieczeństwo w lasach społecznych

Zakres działań w lasach o wiodącej funkcji społecznej, który dotyczy ochrony życia i zdrowia ludzi oraz utrzymania lub dostosowania infrastruktury (ścieżki, drogi, obiekty turystyczne, mała architektura). Obejmuje m.in. cięcia i inne zabiegi dopuszczalne jako wyjątek od wyłączeń lub ograniczeń (np. drzewa zagrażające szlakom, drogom, zabudowie) oraz decyzje o lokalizacji i standardzie infrastruktury na obszarze LS.

Bufor ochronny

Pas lasu lub innego terenu zieleni o określonej szerokości (np. 50 m od szlaku, 100 m od cieku lub zbiornika), wyznaczany w celu ochrony szczególnie wrażliwych miejsc (woda, szlaki, zabudowa, granice lasu). W buforze zwykle ogranicza się lub wyłącza pozyskanie drewna, preferuje się minimalnie inwazyjne zabiegi i zachowanie naturalnego charakteru drzewostanu.

Cele lasów społecznych

Wartości, dla których wyznacza się lasy o wiodącej funkcji społecznej, takie jak:

- zapewnienie przestrzeni rekreacji i wypoczynku,
- ochrona zdrowia i dobrostanu (mikroklimat, cisza, estetyka),
- poprawa bezpieczeństwa wodnego i przeciwoświsiskowego,
- zachowanie walorów krajobrazowych i tożsamości kulturowej,
- dostarczanie usług ekosystemowych ważnych dla lokalnej społeczności.

Ochrona tych wartości jest punktem odniesienia przy określaniu zakresu gospodarki leśnej i wyboru sposobów gospodarowania: wyłączenie, ograniczenie, modyfikacje.

Dialog społeczny

Proces wzajemnej wymiany opinii, doświadczeń i argumentów między interesariuszami lasów (mieszkańcy, Lasy Państwowe, samorząd, organizacje społeczne, eksperci). W kontekście LS dialog społeczny zakłada realne słuchanie się nawzajem, gotowość do modyfikowania swoich stanowisk oraz szukanie rozwiązań, które mieszczą więcej niż jeden punkt widzenia.

Funkcje lasów społecznych

Funkcje lasu, w którym świadomie przesuwa się akcent z produkcji drewna na inne role. Na pierwszym planie znajdują się:

- rekreacja i turystyka,
- zdrowie i dobrostan (mikroklimat, cisza, estetyka),
- zasoby wodne (retencja, wodochronność, przeciwpowodziowość),
- krajobraz i tożsamość kulturowa, usługi ekosystemowe.

Funkcja produkcyjna lasu, rozumiana jako pozyskiwanie surowca drzewnego, może być w dalszym ciągu realizowana, jest jednak funkcją podporządkowaną ekologicznym i społecznym funkcjom lasu.

Gospodarka leśna w lasach społecznych

Zorganizowany system działań ochronnych, hodowlanych i użytkowych prowadzonych w lesie, w którym decyzje dotyczące lasu są podejmowane z udziałem społeczności (samorządów, NGO, mieszkańców), a priorytetem jest dobro wspólne i wielowymiarowa rola lasu, a nie przychody z pozyskania drewna.

Interesariusze lasów społecznych

Osoby, grupy i instytucje, które są zainteresowane sposobem funkcjonowania lasów społecznych, odczuwają skutki decyzji lub mogą na nie wpływać. W szczególności: mieszkańcy i codzienni użytkownicy lasu, turyści, grupy rekreacyjne, organizatorzy wydarzeń, samorządy, Lasy Państwowe, organizacje społeczne, nauka, biznes lokalny oraz podmioty związane z gospodarką wodną, transportem, ochroną zdrowia. W procesie LS interesariusze są kluczowi dla partycypacyjnego ustanawiania ich obszarów oraz współzarządzania.

Kanały komunikacji dotyczące lasów społecznych

Środki i narzędzia używane do informowania, konsultowania i kontaktu z mieszkańcami oraz innymi interesariuszami w procesie wyznaczania i wdrażania LS. Zalicza się do nich m.in.: strony internetowe, media społecznościowe, newslettery, adresy mailowe, otwarte spotkania, warsztaty, konsultacje, transmisje online oraz materiały informacyjne (mapy, prezentacje, infografiki, raporty). Jakość i dostępność kanałów komunikacji wpływa bezpośrednio na poziom przejrzystości i zaufania w procesie ustanawiania lasów społecznych.

Konflikt wokół lasów społecznych

Sytuacja, w której różne grupy interesariuszy mają sprzeczne oczekiwania wobec sposobu użytkowania lasu (np. intensywne pozyskanie drewna vs oczekiwanie „nienaruszalności” krajobrazu). Konflikt może dotyczyć m.in.: lokalizacji i skali cięć, inwestycji infrastrukturalnych, zakazu lub dopuszczenia konkretnych form użytkowania (np. imprezy masowe).

Las

Z punktu widzenia ekologii – biocenoza, „dynamiczny twór przyrody”, w którym rośliny (z przewagą form drzewiastych), zwierzęta, podłoże geologiczne, gleba, woda i klimat tworzą wzajemnie powiązaną całość. W odróżnieniu od potocznego „las = dużo drzew na konkretnym terenie”, definicja ta podkreśla relacje i procesy, a nie tylko liczbę czy gęstość drzew.

W kontekście gospodarki leśnej las jest przede wszystkim kategorią użytkowania terenu i obiektem planowego gospodarowania – gruntem pokrytym roślinnością leśną (lub przewidzianym do zalesienia), przeznaczonym do produkcji drewna i innych surowców oraz do realizacji funkcji ochronnych i społecznych, określonych m.in. w planie urządzenia lasu.

W procesie wyznaczania lasów społecznych powyższe sposoby rozumienia lasu były różnie akcentowane: reprezentanci sektora leśnego (w tym LP) odwoływali się do ujęcia gospodarczego i prawnego, natomiast strona społeczna j przyjmowała perspektywę lasu jako ekosystemu i źródła przede wszystkim regulacyjnych usług ekosystemowych (ochrona klimatu, gleb, łagodzenie skutków powodzi) oraz przestrzeni codziennej aktywności mieszkańców, wypoczynku i spotkań.

Las aglomeracyjny

Las silnie związany z codziennym życiem mieszkańców aglomeracji, pełniący głównie funkcje rekreacyjne i sprzyjające poprawie warunków życia w strefach zurbanizowanych. Termin ma charakter opisowy – brakuje jego formalnej definicji.

Las miejski

Las położony w granicach miasta lub bezpośrednio przylegający do zabudowy, pełniący przede wszystkim funkcje rekreacyjne i wypoczynkowe, zdrowotne (mikroklimat, „zielony azyl”) oraz krajobrazowe. W kategoriach ONoL lasy miejskie zazwyczaj spełniają kryteria S2 (intensywne użytkowanie rekreacyjne) i S4 (las przy zwartej zabudowie) i są naturalnymi kandydatami do objęcia statusem lasów społecznych.

Las spokojny

Potoczne określenie lasu, który jest postrzegany jako stabilny, nienaruszony, bez wrażenia intensywnej gospodarki: bez dużych „dziur” po zrębach, z widoczną obecnością starszych drzew i ciągłą, czytelną strukturą. „Las spokojny” to kategoria doświadczenia użytkownika, kluczowa dla społecznej akceptacji działań w lesie.

Lasy do retencji i dla ludzi

Lokalna nazwa strefy lasu (np. w koncepcji dla Nadleśnictwa Gdańsk), która łączy dwa główne zadania: funkcję wodochronną (w tym retencję wody) oraz funkcję społeczną (m.in. rekreacja i wypoczynek). Hasło podkreśla, że las jest jednocześnie dla wody i dla ludzi, co oddaje ideę łączenia funkcji w lasach społecznych.

Lasy dla ludzi

Komunikacyjne hasło/strefa używana lokalnie na określenie obszarów lasu, gdzie funkcje społeczne są szczególnie nadrzędne: rekreacja, wypoczynek, kontakt z przyrodą, komfort krajobrazowy. Termin „Lasy dla ludzi” stanowi przekaz dla mieszkańców służący podkreśleniu wagi i znaczenia ochrony lasów i modyfikacji gospodarki w lasach społecznych.

Lasy ochronne

Lasy, którym ustawowo nadano specjalną kategorię ze względu na dominującą funkcję ochronną, np. ochronę gleb i stoków (przed erozją, osuwiskami), ochronę wód, ochronę przed zanieczyszczeniami, ochronę ważnej infrastruktury. Lasy ochronne mogą (ale nie muszą) jednocześnie być lasami społecznymi, jeśli spełniają kryteria ONoL (np. są ważne dla bezpieczeństwa mieszkańców czy jakości środowiska).

Lasy o wiodącej funkcji społecznej

Kompleksy leśne, w których funkcje społeczne i pozaprodukcyjne są nadrzędne wobec produkcji drewna. Obejmują lasy szczególnie ważne dla: rekreacji i wypoczynku, zdrowia (np. lasy uzdrowiskowe, sanatoryjne), krajobrazu i tożsamości kulturowej, bezpieczeństwa wodnego i przeciwpowodziowego

oraz innych usług ekosystemowych. Na tych obszarach gospodarka leśna jest dostosowywana (wyłączenia, ograniczenia, modyfikacje), tak aby chronić i wzmacniać funkcje społeczne.

Lasy społeczne

W dokumentach związanych z pilotażem 2024 i debacie publicznej termin „lasy społeczne” funkcjonuje jako nazwa obszarów (np. „lasy społeczne wokół miasta X”) oraz jako część nazwy procesu („pilotaż lasów społecznych”). Pojęcie wymaga precyzyjnego zdefiniowania.

Lasy wodochronne

Lasy, których głównym zadaniem jest regulacja stosunków wodnych i ochrona zasobów wodnych: retencja wody opadowej, zabezpieczenie obszarów alimentacji wód podziemnych, ochrona ujęć wody pitnej, stabilizacja stoków i zboczy, przeciwdziałanie spływowi powierzchniowemu i powodziom. W wielu lokalizacjach lasy wodochronne stanowią jednocześnie lasy społeczne, bo ich stan bezpośrednio wpływa na bezpieczeństwo mieszkańców i dostęp do wody.

Mapa lasów spornych

Mapa, na której zaznaczone są obszary lasów, w stosunku do których istnieją najsilniejsze napięcia lub spory społeczne (np. planowane duże cięcia, kontrowersyjne inwestycje). Służy do przejrzystego pokazania „gdzie się iskrzy” oraz skupienia dialogu i procesów mediacyjnych na najbardziej konfliktowych obszarach.

Ochrona przyrody w lasach

Zbór działań i zasad, które mają na celu utrzymanie lub odtwarzanie różnorodności biologicznej, naturalnych procesów i elementów cennych przyrodniczo w lasach. Obejmuje m.in.: wyznaczanie powierzchni referencyjnych i drzew biocenotycznych, pozostawianie martwego drewna, ochronę gatunków chronionych i siedlisk, ograniczanie chemizacji oraz dostosowanie form cięć do wrażliwości ekosystemu. W lasach społecznych ochrona przyrody jest traktowana jako warunek długotrwałego pełnienia przez las funkcji społecznych.

Partycypacja (udział społeczny)

Sposób organizowania procesów decyzyjnych, w którym mieszkańcy i inni interesariusze mają realną możliwość uzyskania informacji, wyrażania opinii, zgłaszania propozycji lub współtworzenia rozwiązań. W lasach społecznych partycypacja powinna być prowadzona zgodnie z zasadami konsultacji (Dobra wiara, Powszechność, Przejrzystość, Responsywność, Koordynacja, Przewidywalność, Poszanowanie interesu ogólnego).

Pilotaż wyznaczania lasów społecznych

Określenie używane przez część uczestników procesu wyznaczania lasów społecznych, media i opinię publiczną w odniesieniu do procesu w 2024 roku. W tym znaczeniu termin „pilotaż” jest używany zamiennie z określeniami typu „pilotaż lasów społecznych”, „pilotażowy program wyznaczania lasów społecznych”. Dotyczy zarówno samego wyznaczania obszarów, jak i negocjacji, konfliktów oraz prób uzgodnień wokół lasów społecznych. Jest odnoszony do różnej liczby lokalizacji (9, 11 lub 14 miast), co dodatkowo zwiększa niejednoznaczność pojęcia.

Pozyskanie drewna

Termin techniczny oznaczający usuwanie drzew lub ich części z lasu w celu wykorzystania drewna. Obejmuje różne rodzaje cięć (rębne, przedrębne, pielęgnacyjne, sanitarne itd.), o różnej skali i

intensywności. W lasach społecznych pozyskanie drewna powinno być ograniczone (wyłączenia, ograniczenia, modyfikacje) i dostosowane do funkcji społecznych oraz przyrodniczych (np. unikanie dużych zrębów, stosowanie rozproszonych cięć, pozostawianie drzew biocenotycznych i martwego drewna).

PUL (Plan urządzenia lasu)

Podstawowy dokument planistyczny dla nadleśnictwa, zwykle na okres 10 lat, określający cele gospodarki leśnej, podział funkcjonalny i typologię drzewostanów, wielkość pozyskania, odnowienia, pielęgnację, zasady ochrony przyrody oraz rozwój infrastruktury. W kontekście lasów społecznych PUL powinien zostać dostosowany, tak aby w granicach LS odzwierciedlał ich cele, funkcje społeczne i przyrodnicze oraz przyjęte sposoby gospodarowania.

Rekreacja na co dzień

Forma rekreacji polegająca na codziennym lub bardzo częstym korzystaniu z lasu (spacer, bieganie, rower, wyprowadzanie psa, wyjście „na powietrze” po pracy). Jest silnie związana z miejscem zamieszkania i ma duży wpływ na jakość życia oraz zdrowie psychiczne i fizyczne mieszkańców. Lasy społeczne w pobliżu zabudowy są kluczową przestrzenią dla rekreacji codziennej.

Ruszt przyrodniczy

Lokalne pojęcie (np. w Gdańsku–Sopocie–Gdyni) oznaczające „szkielet” przyrodniczy lasów, czyli te obszary, które podtrzymują ciągłość ekologiczną (korytarze, węzły), mają szczególne znaczenie dla różnorodności biologicznej i procesów naturalnych oraz stanowią podstawę do tworzenia innych stref (np. „Lasy dla Ludzi”). Odpowiada idei trzonu przyrodniczego i korytarzy ekologicznych w ONoL, choć nie jako formalne pojęcie.

Tożsamość kulturowa (związana z lasem)

Zespół symboli, miejsc, zwyczajów i opowieści, w których las odgrywa ważną rolę w życiu lokalnej społeczności. Mogą to być konkretne miejsca spacerów i spotkań, historyczne związki z pracą w lesie, gospodarką leśną, tradycjami górniczo-leśnymi czy charakterystyczne panoramy, wzgórza i punkty widokowe. W ONoL lasy kluczowe dla tożsamości kulturowej są ujęte w kryterium S1.

Usługi ekosystemowe

Korzyści, jakie ludzie czerpią z ekosystemów leśnych. W lasach społecznych szczególnie ważne są usługi:

- regulacyjne (regulacja klimatu i mikroklimatu, retencja wody, ochrona przed hałasem i zanieczyszczeniami),
- kulturowe (rekreacja, estetyka krajobrazu, tożsamość, edukacja)
- podtrzymujące i zaopatrzeniowe (różnorodność biologiczna, gleba, woda oraz drewno pozyskiwane w sposób zrównoważony - podporządkowany innym funkcjom).

Perspektywa usług ekosystemowych pozwala przejrzysto przedstawić konkretne korzyści, jakie lasy społeczne zapewniają przede wszystkim mieszkańcom terenów zurbanizowanych.

Uspołeczniiony proces

Proces planowania i decydowania dotyczący lasów faktycznie włączający interesariuszy. Oznacza to możliwość udziału w spotkaniach, zgłaszania uwag i propozycji, dostęp do informacji i danych oraz

realny wpływ na kształt rozwiązań. Termin „uspołeczniony proces” stosuje się dla podkreślenia, że chodzi o coś więcej niż partycypację sprowadzoną wyłącznie do informowania lub formalnych konsultacji. Uspołeczniony proces jest fundamentem tworzenia lasów społecznych w duchu ONoL.

Wycinka

Potoczne określenie każdego usuwania drzew z lasu, bez rozróżniania typu i celu cięć. W świadomości społecznej „wycinka” kojarzy się zwykle z dużą skalą (widoczne „gołe” powierzchnie), szybkim i radykalnym przekształceniem krajobrazu oraz poczuciem utraty „lasu spokojnego”. W analizach dotyczących lasów społecznych warto odróżniać „wycinkę” jako społeczne doświadczenie od „pozyskania drewna” jako terminu technicznego.

Wyłączenie z użytkowania (z pozyskania drewna)

Tryb gospodarowania, w którym na danym obszarze rezygnuje się z pozyskania drewna; drzewa pozostawia się do naturalnej śmierci i rozkładu. Dopuszczalne są jedynie wąskie wyjątki, głównie: usuwanie drzew zagrażających bezpieczeństwu ludzi lub infrastruktury, konieczne działania wobec inwazyjnych gatunków obcych oraz ratunkowe działania w przypadku zagrożenia trwałości lasu – po indywidualnej ocenie. Wyłączenie jest najdalej idącą formą ochrony funkcji społecznych i przyrodniczych w LS i stanowi rozwiązanie bardziej radykalne niż ograniczenie użytkowania czy modyfikacje gospodarki leśnej, które dopuszczają częściowe lub jakościowe formy pozyskania drewna.

Wytyczne ONoL

Skrótowe określenie dokumentu „Wzmocnienie ochrony lasów cennych przyrodniczo i ważnych społecznie. Wytyczne i rekomendacje Ogólnopolskiej Rady o Lasach”. Zawiera definicje, funkcje i kryteria wyznaczania lasów o wiodącej funkcji społecznej (w tym S1–S7), opis sposobów gospodarowania (wyłączenie, ograniczenie, modyfikacje, wyjątki), zalecenia dotyczące partycypacji i konsultacji (7 Zasad) oraz wskazania w zakresie ochrony przyrody, usług ekosystemowych i planowania przestrzennego.

Współzarządzanie

Model zarządzania lasami, w którym formalny zarządca (np. Lasy Państwowe) dzieli się w określonym zakresie wiedzą, odpowiedzialnością i wpływem na las z innymi interesariuszami: samorządami, organizacjami społecznymi, społecznościami lokalnymi. W lasach społecznych współzarządzanie może przybierać formę stałych forów, rad, zespołów, które nie tylko opiniują, ale też współtworzą decyzje.

Zaufanie (w kontekście lasów społecznych)

Stopień, w jakim mieszkańcy i inni interesariusze wierzą, że decyzje dotyczące lasów są podejmowane rzetelnie, odbędą się zgodnie z ustalonymi zasadami, a ich głos jest brany pod uwagę. Zaufanie rośnie, gdy proces jest przejrzysty, przewidywalny i zgodny z deklaracjami (np. brak „niespodziewanych” wycinek w lasach społecznych), a maleje, gdy decyzje są postrzegane jako nagłe, nieprzejrzyste lub sprzeczne z wcześniejszymi ustaleniami.

Zespoły ds. lasów społecznych

Termin używany w odniesieniu do „Lokalnych zespołów do spraw lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół miast” lub „Zespołów do spraw lasów o wiodącej funkcji społecznej” – określa występujących w dokumentach dotyczących pilotażu 2024. Zespoły były powołane decyzjami regionalnych dyrektorów Lasów Państwowych właściwych dla lokalizacji pilotażu w miastach: Bielsko-Biała,

Katowice, Kraków, Łódź, Poznań, Szczecin, Bydgoszcz, Toruń, Wrocław, Gdańsk, Sopot, Gdynia, Kielce oraz Warszawa. Stanowiły forum współpracy różnych interesariuszy zaangażowanych w proces wyznaczania lasów społecznych.

Zespół Lokalnej Współpracy (ZLW)

Konsultacyjno-opiniodawczy zespół tworzony na potrzeby opracowywania planu urządzenia lasu, złożone z lokalnych interesariuszy. Opiniuje założenia do projektu i sam projekt PUL, działając zgodnie z Instrukcją urządzania lasu oraz wytycznymi RDLP, a jego stanowiska wchodzi do dokumentacji planistycznej.

Załącznik 6. Wyniki badania ankietowego na temat partycypacji w pierwszym etapie pilotażu

Celem badania ankietowego było poznanie opinii respondentów na temat ich doświadczeń związanych z pilotażem wyznaczania lasów społecznych w 2024 r., ocenianym pod kątem zgodności z „Siedmioma zasadami konsultacji społecznych”. Zasady te przewidziano do zastosowania w pilotażowym procesie zgodnie z dokumentem „Wzmocnienie ochrony lasów ważnych społecznie wokół miast w oparciu o wybrane rekomendacje i wytyczne Ogólnopolskiej Rady o Lasach”.

Badanie przeprowadzono w formie online w okresie od 15 do 21 września 2025 r. łącznie uzyskano 48 poprawnie wypełnionych kwestionariuszy ankiety. Wszyscy respondenci brali udział w pracach lokalnych zespołów ds. lasów społecznych. W tabelach poniżej przedstawiono informację o respondentach ankiety

Tab. 1. Reprezentacja grup i podmiotów przez respondentów ankiety

Grupy i podmiotów	Liczba respondentów
Lasy Państwowe (LP)	22
Organizacje pozarządowe (NGO)	20
Przedsiębiorstwa prowadzące działalność powiązaną z lasami	3
Liderzy nieformalni	1
Samorząd lokalny	1
Inne (związek zawodowy)	1
Samorządy powiatowe lub regionalne	0
Liderzy formalni (radni, sołtysi, parlamentarzyści)	0

Tab. 2. Reprezentacja aglomeracji objętych pilotażem

Aglomeracja	Warszawa	Kraków	Trójmiasto	Wrocław	Łódź
Liczba respondentów	10	4	3	6	2

Aglomeracja	Katowice	Bydgoszcz i Toruń	Szczecin	Bielsko-Biała	Kielce
Liczba respondentów	4	7	4	4	2

Najliczniej reprezentowane były Lasy Państwowe (22 osoby) i organizacje pozarządowe (20 osób). Respondenci pochodzili z różnych aglomeracji objętych pilotażem, przy czym relatywnie najwięcej osób reprezentowało Poznań, Warszawę oraz Bydgoszcz i Toruń.

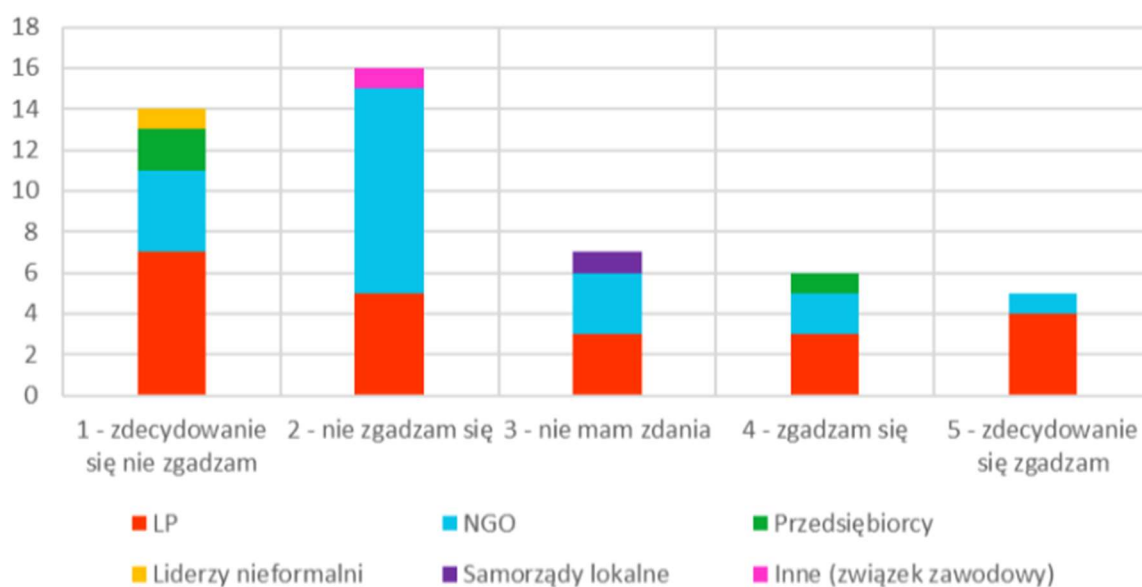
W dalszej części przedstawiono wyniki ankiety w odniesieniu do wymienionych wyżej siedmiu zasad konsultacji społecznych. Wybrane wyniki przedstawiono w formie graficznej.

Zasada dobrej wiary odnosi się do wartości jaką jest dialog. Partnerzy dialogu rozumieją przedmiot rozmów, są gotowi na opinie krytyczne i zmianę swoich pozycji. Przedstawiciele Lasów Państwowych

wykazywali lepsze rozumienie przedmiotu konsultacji niż przedstawiciele organizacji pozarządowych (NGO).

W wynikach ankiet ujawnił się brak ducha dialogu w trakcie pilotażu. Większość respondentów (30 osób) nie zgodziła się ze stwierdzeniem, że uczestnicy pilotażu byli otwarci na zmianę zdania, o ile padną przekonujące argumenty.

ZASADA DOBREJ WIARY - Uczestnicy pilotażu byli otwarci na zmianę zdania, o ile padną przekonujące argumenty

Organizator spotkań (LP) w swojej opinii był gotowy na opinie krytyczne oraz na wprowadzenie zmian w swojej propozycji (16 osób), a w opinii przedstawicieli NGO – nie (16 osób). Organizator nie dołożył starań, aby przygotować rzetelnie materiały stanowiące podstawę do prowadzenia pilotażu w opinii połowy respondentów (24 osób, w tym 16 osób z NGO). Poza tym, większość uczestników badania (27 osób) potwierdziła, że nie zaplanowano odpowiedniego czasu na przeprowadzenie dialogu.

Zasada powszechności odnosi się do możliwości wyrażenia opinii przez każdego zainteresowanego, przejawia się między innymi dostępnością informacji, w tym pod względem komunikacyjnym (zrozumiały przekaz). Zdaniem 26 osób możliwość udziału w pilotażu wszystkich zainteresowanych nie została w pełni zagwarantowana.

Powszechność dostępu do informacji była oceniana jako zapewniona tylko w pewnym stopniu (17 osób). Ze stwierdzeniem, że w ramach pilotażu zapewniono stosowanie zrozumiałego nieeksperskiego języka zgodziło się 27 respondentów.

Zasada przejrzystości dotyczy zapewniania w procesach partycypacyjnych jasności celu, reguł, przebiegu i wyniku procesu. Większość respondentów oceniła, że zapewnione zostały informacje o harmonogramie spotkań (40 osób) i informacje o podsumowaniu spotkań (protokoły z możliwością zgłaszania uwag – 31 osób). Wątpliwości pojawiały się w odniesieniu do czytelnych reguł prowadzenia spotkań i dochodzenia do konsensusu – 26 osób zgodziło się ze stwierdzeniem, że reguły te były jasno określone, ale 16 osób nie zgodziło się z taką tezą. Ze stwierdzeniami o jawności procesu rzadziej zgadzali się przedstawiciele NGO niż przedstawiciele pozostałych stron.

Responsywność jest zasadą zapewnienia merytorycznej odpowiedzi w rozsądnym terminie na zgłaszane uwagi. W odpowiedziach respondentów ujawniły się wątpliwości w odniesieniu do terminu podsumowania pilotażu oraz publicznej dostępności uwag i odpowiedzi w ramach procesu. Większość respondentów (26 osób) pozytywnie oceniała pilotaż w tym zakresie, jednak przedstawiciele organizacji pozarządowych robili to rzadziej niż pozostali respondenci. Uczestnicy ankiety mieli wątpliwości, czy zapewniono przekazywanie informacji o kolejnych etapach prac nad wyznaczaniem lasów społecznych osobom, które zgłosiły opinie i uwagi. Odpowiedzi „nie mam zdania” w tej kwestii udzieliło 14 osób; było to najwięcej wskazań spośród wszystkich odpowiedzi, zarówno na to pytanie, jak i na wszystkie pytania w ankiecie.

Zapewnienie politycznego i organizacyjnego gospodarza konsultacji, umocowanego w strukturze administracji publicznej jest przejawem zasady koordynacji. Role właściciela (organu władzy publicznej inicjującego proces) i organizatora (podmiotu organizującego proces na wniosek właściciela) w opinii respondentów zostały przedstawione na początku procesu (32 osoby). Jednakże przypisane funkcje budziły wątpliwości i nie były w pełni zrozumiałe dla dużej części respondentów (29 osób).

Zasada przewidywalności mówi o metodycznym podejściu do planowania procesu konsultacji, odpowiednio do procesu podejmowania decyzji. Uczestnicy ankiety w większości nie mieli poczucia sprawczości i wpływu na decyzje (33 osoby, w tym 21 osób reprezentantów innych podmiotów i grup niż LP). Respondenci nie wskazywali jednoznacznie, że pilotaż nie był prowadzony w odpowiednim czasie w kontekście całego procesu wyznaczania lasów społecznych. Informacja o spotkaniach dostępna była odpowiednio wcześniej dla uczestników (tak uważało 35 osób). Problem ujawnił się w odniesieniu do mechanizmów rozwiązywania konfliktów – 22 osoby wskazały, że nie zapewniono takich mechanizmów, a 18 osób, że mechanizmy te były zapewnione. Odpowiedzi w grupach LP ani NGO nie były jednoznaczne.

Poszanowanie interesu ogólnego odnosi się do wyniku pilotażu. Powinien on reprezentować interes publiczny i dobro ogólne, jednak podczas procesu prezentowane były partykularne interesy grup. Znaczna część respondentów nie miała poczucia, że kluczowe znaczenie w całym procesie miała troska o lasy jako dobro wspólne – tak wskazały 32 osoby, w tym 11 przedstawicieli LP, 15 przedstawicieli NGO oraz wszyscy przedstawiciele innych podmiotów i grup.

Wyniki wskazują na częściowe spełnienie zasad konsultacji oraz wątpliwości co do jakości dialogu i realnej partycypacji. Zasady przejrzystości i przewidywalności były oceniane stosunkowo najlepiej: większość respondentów potwierdziła dostępność informacji o harmonogramie, podsumowaniach spotkań i odpowiednio wczesnym informowaniu o terminach. Jednocześnie wielu badanych, zwłaszcza przedstawicieli organizacji pozarządowych, kwestionowało rzetelność przygotowania materiałów, otwartość na zmianę stanowiska, zapewnienie możliwości udziału wszystkim zainteresowanym, dostępność mechanizmów rozwiązywania konfliktów oraz klarowność ról „właściciela” i „organizatora” procesu. Dominował brak poczucia wpływu na decyzje, a znaczna część respondentów uznała, że w pilotażu nie podkreślano troski o las jako dobro wspólne, lecz ścierały się przede wszystkim interesy poszczególnych grup.

Załącznik 7. Propozycje rozwiązań zgłoszone przez uczestników procesu

W dokumentach procesu, badaniu ankietowym i podczas webinarium uczestnicy pilotażu wyrażali liczne sugestie i rekomendacje na przyszłość oraz konkretne propozycje rozwiązań. Poniżej przedstawione są najczęściej powtarzające się propozycje dotyczące systemowych aspektów pilotażu jako całości (pominięto propozycje rozwiązań dotyczących zagospodarowania lasów społecznych w poszczególnych aglomeracjach). Propozycje te są tu przytoczone, aby zobrazować oczekiwania samych uczestników co do dalszego procesu.

1. Proces pilotażu i dialog powinny być kontynuowane. Pomimo braku porozumienia w większości aglomeracji i zastrzeżeń do wielu aspektów samego procesu, uczestnicy i uczestniczki pilotażu generalnie wyrażali wolę kontynuowania dialogu i uczestnictwa w dalszych pracach. W przekazanych uwagach powtarzało się stwierdzenie, że lokalne zespoły mogłyby bardziej zbliżyć się do porozumienia, gdyby dano im więcej czasu. Świadczy to o tym, iż mimo trudności osoby uczestniczące w procesie uważają kompromis za możliwy i będący w zasięgu.
2. Dialog powinien trwać również po wyznaczeniu lasów społecznych, a lasy społeczne nie powinny być ograniczone do tych ujętych w pilotażu. W wielu aglomeracjach zwracano uwagę na potrzebę stworzenia stałego mechanizmu lokalnego dialogu na temat lasów społecznych. Taki mechanizm miałby zapewniać udział strony społecznej w monitorowaniu funkcjonowania lasów społecznych i umożliwiać ewaluację wdrożenia poprzez monitorowanie efektów. Zgłoszono propozycję sporządzania okresowych raportów, na podstawie których dokonywano by rewizji i korekt zasad funkcjonowania lasów społecznych, zasad gospodarowania w nich oraz ich zasięgów. W ramach takiego stałego mechanizmu mogłyby również być podejmowane działania służące wzmocnieniu roli lasów społecznych, dotyczące np. rozwoju turystyki, poprawy retencji, edukacji leśnej. W kilku przypadkach wskazano Lokalne Zespoły Współpracy, czyli formułę dialogu wynikającą z Zarządzenia nr 58, jako potencjalną ramę formalną dla stałego dialogu na temat wyznaczonych lasów społecznych. Uczestnicy zwracali uwagę na potrzebę umożliwienia tworzenia lasów społecznych również wokół mniejszych miejscowości i miast niebiorących udziału w pilotażu. Zwracano również uwagę na potencjał lasów prywatnych i potrzebę uwzględnienia ich w procesie lasów społecznych.
3. W wyznaczaniu lasów społecznych powinni móc wziąć udział wszyscy zainteresowani; konieczna jest także transparentna procedura szerszego angażowania przedstawicieli samorządu. W licznych uwagach podnoszono kwestię nietransparentnego trybu powołania lokalnych zespołów (decyzją Dyrekcji Lasów Państwowych według wytycznych Ministerstwa) oraz ich niereprezentatywności (niekiedy również braku transparentności prac zespołów, zwłaszcza jeśli nie były one transmitowane). W szczególności zwracano uwagę na wykluczenie dwóch kategorii interesariuszy. Pierwszą z nich byli mieszkańcy, w tym mieszkańcy aglomeracji niezrzeszeni w organizacjach społecznych oraz mieszkańcy terenów wiejskich, na których wyznaczano lasy społeczne. Drugą kategorią były samorządy, które wprawdzie miały w procesie reprezentację, ale nie obejmowała ona wszystkich samorządów potencjalnie zainteresowanych tematem lasów społecznych, a jedynie te, których terytorium wchodziło w zakres pierwotnych, ograniczonych propozycji zasięgu lasów społecznych. Zgodnie z przedstawionymi uwagami, na kolejnych etapach procesu wyznaczania lasów społecznych konieczne jest zapewnienie właściwej reprezentacji wszystkich zainteresowanych stron, w tym szerszej reprezentacji samorządów. Jako sposób naprawienia deficytu reprezentatywności w pierwszym etapie zaproponowano przeprowadzenie konsultacji społecznych końcowych ustaleń w zakresie obszarów lasów społecznych i sposobów prowadzenia gospodarki leśnej.

4. Ustalenia pilotażu powinny zostać usankcjonowane prawnie. W uwagach uczestników pierwszego etapu pilotażu powtarzał się postulat sformalizowania jego ustaleń. Zwracano uwagę na potrzebę przyjęcia uregulowań prawnych w celu wdrożenia wyników procesu. Zdaniem osób biorących udział w pilotażu pojęcie lasów społecznych powinno zostać wprowadzone do porządku prawnego, a wyznaczanie lasów społecznych – zyskać podstawę prawną. Wyrażone zostało także oczekiwanie, że przyjęcie ram prawnych dla lasów społecznych doprowadzi do ich skutecznej ochrony, tj. „zakończy wycinki”. Ponieważ wprowadzenie zmian ustawowych może być utrudnione ze względu na uwarunkowania polityczne, strona społeczna zaproponowała rozwiązanie przejściowe polegające na ustaleniu przynajmniej warunków brzegowych procesu, takich jak wyznaczenie przez Ministerstwo orientacyjnej powierzchni lasów społecznych do wyznaczenia, czy “przyjęcie konkretnych wskaźników lub normatywów” np. “[wiązących] wstępny, sugerowany rozmiar lasów społecznych z populacją danej miejscowości czy też natężeniem ruchu turystycznego w danej lokalizacji (co związane jest z funkcją turystyczną lasów)”³⁹.
5. Lasy społeczne powinny być uwzględnione w planowaniu przestrzennym. Ten aspekt nie był widoczny w pierwotnych założeniach pilotażu, ale pojawił się w rekomendacjach w większości aglomeracji. Zwracano uwagę na konieczność uwzględnienia zapisów istniejących planów zagospodarowania przy wyznaczaniu lasów społecznych, by nie wytyczać lasów społecznych na terenach, które już zostały przeznaczone na inwestycje w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego gmin, dla których gminy otrzymały już decyzję o zgodzie na zmianę przeznaczenia terenów na cele nieleśne i które są przeznaczone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego gmin pod funkcje „nieleśne”. Podnoszono również konieczność stałej współpracy z lokalnymi samorządami oraz innymi instytucjami publicznymi w celu uwzględnienia ich planów i założeń dokumentów strategicznych związanych z zagospodarowaniem przestrzennym w gospodarowaniu lasami. Z drugiej strony samorządy chciałyby być informowane z wyprzedzeniem o wszelkich działaniach i planach dotyczących lasów społecznych, aby móc uwzględniać je w planowaniu przestrzennym. Bardzo ważnym aspektem, podnoszonym w kilku aglomeracjach, była kwestia potencjalnych konfliktów pomiędzy wyznaczanymi lasami społecznymi a planowanymi inwestycjami liniowymi, strategicznymi itd. W tym kontekście zwracano uwagę na konieczność ustalenia priorytetów w kontekście planowania przestrzennego, a w przyszłych uregulowaniach prawnych - stworzenia jasnych ram dla planowania inwestycji na obszarze lasów społecznych, podejmowania decyzji i rozstrzygania sporów. W jednej z aglomeracji rekomendowano prawne usankcjonowanie statusu lasów społecznych jako lasów chronionych przed wpływem nowych inwestycji infrastrukturalnych, co pozwoliłoby zagwarantować trwałość ustaleń procesu lasów społecznych.
6. W wyznaczaniu i funkcjonowaniu lasów społecznych powinny być wykorzystywane instrumenty ochrony krajobrazu. Zaproponowano opracowanie dokumentu poświęconego ochronie krajobrazu na poziomie powiatowym, uwzględniającego waloryzację lasów i rozpoznanie funkcji lasów oraz określenie zasad gospodarowania w lasach społecznych. Opracowanie i zakres dokumentu byłyby wzorowany na audycie krajobrazowym opracowywanym przez samorządy na poziomie regionalnym. Propozycja obejmuje przyjęcie tego dokumentu uchwałą krajobrazową⁴⁰. Propozycja rozwiązania jest uzasadniona potrzebą ochrony fragmentów lasów przed zabudową. Zaproponowane rozwiązanie nie jest możliwe do realizacji w obecnym stanie prawnym, biorąc pod uwagę przepisy dotyczące audytu krajobrazowego oraz uchwały krajobrazowej, ale nie wyklucza to innych możliwości powiązania wyznaczania lasów społecznych z ochroną krajobrazu. Kierunkowym przykładem może być metoda opracowana przez Wielkopolskie Biuro Planowania Przestrzennego

w Poznaniu, w ramach której zaproponowano wykorzystanie audytu krajobrazowego województwa i innych dokumentów planistycznych oraz szereg parametrów związanych ze społecznym znaczeniem lasów do wyznaczania lasów społecznych w ujęciu planistycznym⁴¹.

7. Potrzeba więcej czasu i bardziej szczegółowych danych. Wśród uczestników pierwszego etapu pilotażu panowała zgoda, że na prace lokalnych zespołów przeznaczono zbyt mało czasu. Problem dotyczył zamknięcia procesu, zanim zespoły zdążyły przedyskutować wszystkie aspekty, ale także niedostatecznego przygotowania procesu, który przebiegłby sprawniej i szybciej, gdyby uczestnikom z odpowiednim wyprzedzeniem udostępniono szczegółowe materiały, w tym mapy i dane przestrzenne dotyczące omawianych lasów. Strona społeczna zwracała również uwagę, że uczestnictwo w procesie nie powinno wymagać od jej przedstawicieli umiejętności posługiwania się profesjonalnymi narzędziami, np. do przetwarzania danych przestrzennych. Pojawiały się uwagi, że postęp prac spowolniała konieczność długiego oczekiwania na udostępnienie danych przez organizatora procesu.
8. Lokalnie łatwiej się porozumieć. Wielu uczestników zwracało uwagę, że praca w kilkudziesięcioosobowych zespołach była trudna, i proponowało ograniczenie liczby członków w zespołach jako sposób na usprawnienie pracy. Biorąc pod uwagę konieczność większego otwarcia procesu i umożliwienia udziału w nim wszystkim zainteresowanym, nie jest możliwe proste ograniczenie liczby osób biorących udział w pracach w ramach pilotażu. Można jednak rozważyć tworzenie mniejszych grup roboczych ds. poszczególnych tematów lub obszarów, przy zachowaniu otwartości, transparentności i reprezentatywności całego procesu. Byłoby to zgodne ze zgłoszonym postulatem, by prac nad ustalaniem metod gospodarowania nie prowadzić dla całego obszaru lasów społecznych danej aglomeracji, tylko przenieść je na niższy szczebel, np. gminy, nadleśnictwa lub poszczególnych wydziałów leśnych. Taki tryb prac ułatwiałby uwzględnienie w pracach wizyt w terenie, co również było postulowane.
9. Potrzeba doprecyzowania kryteriów ONoL i zasad ich stosowania. W niektórych aglomeracjach (np. Bielsko-Biała, Warszawa) strona społeczna opierała swoją argumentację na obiektywnym wykazaniu, że poszczególne lasy spełniają kryteria ONoL, i jako takie powinny niejako obligatoryjnie być uznawane za lasy społeczne. Jednocześnie w wielu aglomeracjach zwracano uwagę, że kryteria wyznaczania lasów społecznych wypracowane w ramach Ogólnopolskiej Narady o Lasach są ogólne i nie umożliwiają zero-jedynkowego rozstrzygnięcia o tym, czy dany las jest lasem społecznym (choć w oczach strony społecznej obligatoryjne wyznaczanie lasów społecznych spełniających kryteria S1-S7 byłoby pożądane). W jednej z aglomeracji strona leśna postulowała, aby przed przystąpieniem do mapowania uczestnicy procesu uzgadniali wspólną interpretację kryteriów. Podobne zastrzeżenia pojawiały się pod adresem opisanych w dokumentach ONoL opisów wyłączeń, ograniczeń i modyfikacji – w tym przypadku wyrażano niekiedy potrzebę ujęcia tych kategorii w postaci dokładnych, ustandaryzowanych przepisów, które jednoznacznie rozstrzygałyby o tym, w jakich przypadkach poszczególne schematy gospodarowania mają zastosowanie i co konkretnie oznaczają. Powyższe postulaty nie są możliwe do bezpośredniego zrealizowania ze względu na różnorodność uwarunkowań i unikatowość poszczególnych lasów. Niemniej jest możliwe stworzenie elastycznych narzędzi umożliwiających wypracowywanie decyzji o sposobach gospodarowania w poszczególnych lasach na podstawie obiektywnych kryteriów.
10. Konieczność stworzenia wspólnego słownika pojęć. W dyskusjach często podnoszono potrzebę opracowania wspólnego słownika z definicjami podstawowych pojęć, przede wszystkim pojęcia lasu społecznego.

11. W ramach procesu powinny zostać przeanalizowane skutki gospodarcze i finansowe wyznaczania lasów społecznych oraz wprowadzone odpowiednie działania kompensujące. Uczestnicy zwracali uwagę na potrzebę wypracowania jasnych reguł dotyczących finansowania niezbędnych prac i inwestycji związanych z funkcjonowaniem lasów społecznych, takich jak należyte utrzymanie terenów leśnych o wzmocnionej funkcji społecznej. Podkreślano także potrzebę rozpoznania różnych skutków wyznaczania lasów dla lokalnych społeczności oraz gospodarki, wskazując, że to zadanie powinno zostać przeprowadzone na szczeblu centralnym przez MKiŚ. Powracającymi tematami były potencjalne obciążenia finansowe dla gmin, wpływ na lokalne przedsiębiorstwa z branży drzewnej i miejsca pracy, finanse nadleśnictw i ich zdolność do finansowania działań związanych z utrzymaniem lasów społecznych, oraz dostępność opału drzewnego dla lokalnych mieszkańców.
12. Konieczna jest zmiana przepisów o odpowiedzialności nadleśniczych za bezpieczeństwo. Obecny kształt przepisów, zgodnie z którymi nadleśniczowie ponoszą odpowiedzialność prawną za wypadki w lesie, był wskazywany przez wszystkie strony biorące udział w pilotażu jako bariera utrudniająca leśnikom uwzględnianie oczekiwań strony społecznej. Wśród uczestników panowała zgoda, że przepisy są nadmiernie restrykcyjne i wymagają zmiany. Jednocześnie pojawiały się postulaty dotyczące zdefiniowania standardów bezpieczeństwa (m.in. jeśli chodzi o drzewa niebezpieczne, bufory przy szlakach), organizacji ruchu i zasad utrzymania dróg/infrastruktury w lasach o wysokiej presji rekreacyjnej.

Materiały źródłowe wykorzystane w raporcie

1. Orzecnictwo i akty normatywne

Wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (druga izba) z dnia 2 marca 2023 r.

<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=270827&pageIndex=0&doclang=PL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=4563034>

Zarządzenie Nr 58 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 5 lipca 2022 r. w sprawie wprowadzenia „Wytycznych do zagospodarowania lasów o zwiększonej funkcji społecznej na gruntach w zarządzie Lasów Państwowych”

<https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzienniki-resortowe/wprowadzenie-wytycznych-do-zagospodarowania-lasow-o-zwiekszonej-38496470>

Dyrekcja Generalna Lasów Państwowych. 2024. Instrukcja urządzania lasu. Część 1: Instrukcja sporządzania projektu planu urządzania lasu dla nadleśnictwa

https://www.lasy.gov.pl/pl/publikacje/copy_of_gospodarka-lesna/urzadzanie/iul/instrukcja-urzadzania-lasu-2024/instrukcja-urzadzania-lasu-czesc-i.pdf/view

2. Dokumenty rządowe i programowe

Kancelaria Prezesa Rady Ministrów. 2023. Umowa „Koalicji 15 października” – ustalenia programowe.

<https://www.gov.pl/web/premier/koalicja-15padziernika-program>

Ministerstwo Klimatu i Środowiska. 2024. Pierwszy krok rządu w kierunku ochrony cennych lasów.

<https://www.gov.pl/web/klimat/pierwszy-krok-rzadu-w-kierunku-ochrony-cennych-lasow>

Ministerstwo Klimatu i Środowiska. 2024. Ogólnopolska Narada o Lasach.

<https://www.gov.pl/web/klimat/ogolnopolska-narada-o-lasach>

Ministerstwo Klimatu i Środowiska. 2024. Harmonogram ONoL 2024.

<https://www.gov.pl/attachment/ddb807c5-75d2-44ca-ad32-241b223c64f5>

Ministerstwo Klimatu i Środowiska. 2024. Wzmocnienie Ochrony Lasów Cennych Przyrodniczo i Ważnych Społecznie / Wytyczne i Rekomendacje Ogólnopolskiej Narady o Lasach.

<https://www.gov.pl/web/klimat/wytyczne-i-rekomendacje-onol>

Ministerstwo Klimatu i Środowiska. 2024. Wzmocnienie ochrony lasów ważnych społecznie wokół miast. W oparciu o wybrane rekomendacje i wytyczne Ogólnopolskiej Narady o Lasach.

<https://lasyspoleczne.lasy.gov.pl/documents/50189049/50238161/Wytyczne+i+rekomendacje+ONoL+-lasy+spo%C5%82eczne/5b5a1fd3-a32a-a78e-cbdc-a0790814af53>

Ministerstwo Klimatu i Środowiska. 2024. II Ogólnopolska Narada o Lasach.

<https://www.gov.pl/web/klimat/ii-ogolnopolska-narada-o-lasach>

Ministerstwo Klimatu i Środowiska. 2025. Mapy poszczególnych lasów społecznych.

<https://www.gov.pl/web/klimat/lasyspoleczne-mapy>

Ministerstwo Klimatu i Środowiska. 2024. Ramowy regulamin prac lokalnego zespołu do spraw lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół aglomeracji [nazwa miasta] – dokument przekazany Dyrektorowi Generalnemu Lasów Państwowych.

<https://lasyspoleczne.lasy.gov.pl/documents/50189049/50238161/Ramowy+regulamin+pracy+zespo%C5%82%C3%B3w/0b9be476-bd43-6a7a-10b2-e43ef266b3d0>

3. Korespondencja MKiŚ – DGLP (dot. asów społecznych)

Ministerstwo Klimatu i Środowiska. 2024. Pismo Mikołaja Dorożały, Podsekretarza Stanu w MKiŚ, do Witolda Kossa, Dyrektora Generalnego LP, z dnia 10 września 2024 r. (przekazanie materiałów ONoL). <https://lasyspoleczne.lasy.gov.pl/documents/50189049/50238161/Pismo%2BMKi%C5%9A%2B2024.09.10%2Bprzekazanie%2Bmateria%C5%82%C3%B3w%2BONoL/3785fe38-2b50-f771-6251-c5e293d2271e>

Ministerstwo Klimatu i Środowiska. 2025. Pismo Mikołaja Dorożały, Podsekretarza Stanu w MKiŚ, do Witolda Kossa, Dyrektora Generalnego LP, z dnia 17 czerwca 2025 r. (dot. zabezpieczenia lasów). <https://www.gov.pl/attachment/cc0800ea-50f4-4f44-a63d-54a48e49f010>
(także w zestawieniu: <https://www.gov.pl/web/klimat/lasyspoleczne-materialy>)

Ministerstwo Klimatu i Środowiska / Dyrekcja Generalna Lasów Państwowych. Polecenia i pisma wymieniane między MKiŚ i DGLP w ramach przygotowania pilotażu wyznaczania lasów społecznych wokół 11 aglomeracji w Polsce.
<https://lasyspoleczne.lasy.gov.pl/podstawy-procesu>

4. Materiały Lasów Państwowych dot. lasów społecznych

Dyrekcja Generalna Lasów Państwowych. Lasy społeczne. Pilotaż w roku 2024 dobiegł końca.
<https://lasyspoleczne.lasy.gov.pl/>

Lasy Państwowe. 2024. Mamy już lasy społeczne, a będzie ich jeszcze więcej.
<https://www.lasy.gov.pl/pl/informacje/aktualnosci/mamy-juz-lasy-spoeczne-a-bedzie-ich-jeszcze-wiecej>

5. Raporty z procesu wyznaczania lasów społecznych:

Lasy Państwowe. 2024. Raport z procesu wyznaczania obszaru lasów społecznych Nadleśnictwa Gdańsk wokół Gdańska, Sopotu i Gdyni z Załącznikami <https://lasyspoleczne.lasy.gov.pl/raport>

Lasy Państwowe. 2024. *Raport z pilotażowego, uspołecznionego procesu zainicjowanego przez Ministerstwo Klimatu i Środowiska dotyczącego lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół miast Bydgoszcz i Toruń* z Załącznikami <https://lasyspoleczne.lasy.gov.pl/raport1>

Lasy Państwowe. 2024. *Raport z pilotażowego, uspołecznionego procesu zainicjowanego przez Ministerstwo Klimatu i Środowiska dotyczącego lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół miasta Katowice* z Załącznikami <https://lasyspoleczne.lasy.gov.pl/raport2>

Lasy Państwowe. 2024. *Raport z pilotażowego, uspołecznionego procesu zainicjowanego przez Ministerstwo Klimatu i Środowiska dotyczącego lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół miasta Kraków* z Załącznikami <https://lasyspoleczne.lasy.gov.pl/pl/raport3>

Lasy Państwowe. 2024. *Raport z pilotażowego, uspołecznionego procesu zainicjowanego przez Ministerstwo Klimatu i Środowiska dotyczącego lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół miasta Łódź* z Załącznikami <https://lasyspoleczne.lasy.gov.pl/raport4>

Lasy Państwowe. 2024. *Raport z pilotażowego, uspołecznionego procesu zainicjowanego przez Ministerstwo Klimatu i Środowiska dotyczącego lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół miasta Szczecin* z Załącznikami <https://lasyspoleczne.lasy.gov.pl/raport5>

Lasy Państwowe. 2024. *Raport z pilotażowego, uspołecznionego procesu zainicjowanego przez Ministerstwo Klimatu i Środowiska dotyczącego lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół miasta Poznania* z Załącznikami <https://lasyspoleczne.lasy.gov.pl/raport6>

Lokalny zespół ds. lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół Warszawy. 2024. *Raport z pilotażowego, uspołecznionego procesu zainicjowanego przez Ministerstwo Klimatu i Środowiska wokół miasta Warszawa* z Załącznikami <https://lasyspoleczne.lasy.gov.pl/raport7>

Lasy Państwowe. 2024. *Raport z pilotażowego, uspołecznionego procesu zainicjowanego przez Ministerstwo Klimatu i Środowiska dotyczącego lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół miasta Wrocławia* z Załącznikami <https://lasyspoleczne.lasy.gov.pl/raport8>

Lasy Państwowe. 2024. *Raport z pilotażowego, uspołecznionego procesu zainicjowanego przez Ministerstwo Klimatu i Środowiska dotyczącego lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół miasta Bielsko-Biała* z Załącznikami <https://lasyspoleczne.lasy.gov.pl/raport9>

Lasy Państwowe. 2024. *Raport z pilotażowego, uspołecznionego procesu zainicjowanego przez Ministerstwo Klimatu i Środowiska dotyczącego lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół miasta Kielce* z Załącznikami <https://lasyspoleczne.lasy.gov.pl/raport10>

6. Opracowania naukowe i eksperckie

Rykowski K. 2012. Narodowy Program Leśny. Koncepcja i opis projektu – na początek debaty <https://www.ibles.pl/narodowy-program-lesny/o-projekcie/>

Giergiczny M., Draus B. 2024. Mapowanie potencjału i wartości rekreacyjnej lasów w Polsce. Raport techniczny.

Gójska A., Jagusztyn M. 2024. Lasy społeczne. Stracona szansa czy nauka na przyszłość. <https://lasyiobywatele.pl/wp-content/uploads/2025/05/Lasy-spoeczne-stracona-szansa-czy-nauka-na-przyszlosc.pdf>

7. Źródła społeczne i pomocnicze online

Fundacja Lasy i Obywatele. Mapa lasów spornych. Wersja 2.0 – informacje o najbardziej nagłośnionych sporach. <https://mapy.lasyiobywatele.pl/lasy-sporne-2024-XLFHSDKQS.html>

Encyklopedia Leśna. Komisja Założeń Planu (KZP). <https://encyklopedialesna.com/haslo/komisja-zalozen-planu-kzp/>

8. Polecenia i pisma wymieniane między MKiŚ i DGLP w ramach przygotowania pilotażu wyznaczania lasów społecznych wokół 11 aglomeracji w Polsce (w porządku chronologicznym)

<https://lasyspoleczne.lasy.gov.pl/podstawy-procesu> :

MKiŚ Polecenie do Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 26.04.2024 r. w sprawie wzmocnienia ochrony lasów społecznych wokół dziewięciu aglomeracji oraz opracowania propozycji obszarów lasów społecznych w ramach lokalnych zespołów.

DGLP Pismo do Ministerstwa Klimatu i Środowiska z dnia 21.05.2024 r. z prośbą o przekazanie informacji dotyczących przedstawicieli MKiŚ i organizacji społecznych w lokalnych zespołach.

DGLP Pismo do Ministerstwa Klimatu i Środowiska z dnia 12.06.2024 r. dotyczące realizacji polecenia w sprawie lasów społecznych, harmonogramu prac zespołów oraz konsekwencji braku wytycznych ONoL.

MKiŚ Polecenie do Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 13.06.2024 r. o wydłużeniu terminu prac lokalnych zespołów do 31.10.2024 r. oraz rozszerzeniu zakresu prac o propozycje zmian w gospodarce leśnej, w tym określeniu udziału przedstawicieli organizacji społecznych.

DGLP Pismo do Ministerstwa Klimatu i Środowiska z dnia 13.06.2024 r. zawierające informację o realizacji polecenia w sprawie lasów społecznych.

DGLP Pismo do Ministerstwa Klimatu i Środowiska z dnia 04.07.2024 r. z ponowną prośbą o przekazanie danych kontaktowych do członków lokalnych zespołów reprezentujących MKiŚ i organizacje społeczne oraz zestawieniem aktualnej liczby członków dziewięciu zespołów.

MKiŚ Polecenie do Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 11.07.2024 r. w sprawie uzupełnienia składu lokalnych zespołów o wojewodów oraz posłów lub senatorów wskazanych przez MKiŚ.

MKiŚ Pismo do Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 11.07.2024 r. przekazujące listę przedstawicieli organizacji społecznych wskazanych przez MKiŚ oraz z prośbą o pilne przesłanie składów lokalnych zespołów.

MKiŚ Pismo do Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 15.07.2024 r. przekazujące listę wojewodów, posłów i senatorów wskazanych przez MKiŚ do udziału w lokalnych zespołach.

DGLP Pismo do Ministerstwa Klimatu i Środowiska z dnia 15.07.2024 r. informujące o zamiarze skorzystania z pomocy facylitatorów w procesie prac lokalnych zespołów.

DGLP Pismo do Ministerstwa Klimatu i Środowiska z dnia 15.07.2024 r. dotyczące harmonogramu i ukonstytuowania składów lokalnych zespołów, udziału doradców zapraszanych przez LP oraz konieczności przekazania wytycznych ONoL.

MKiŚ Pismo do Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 16.07.2024 r. przekazujące mapę lasów spornych.

DGLP Pismo do Ministerstwa Klimatu i Środowiska z dnia 16.07.2024 r. z prośbą o spotkanie w siedzibie DGLP w dniu 18.07.2024 r. w sprawie procesu dotyczącego lasów społecznych.

MKiŚ Polecenie do Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 19.07.2024 r. modyfikujące zapis dotyczący liczby przedstawicieli organizacji społecznych w lokalnych zespołach.

DGLP Pismo do Ministerstwa Klimatu i Środowiska z dnia 19.07.2024 r. zawierające pytania dotyczące mapy lasów spornych.

DGLP Pismo do Fundacji „Lasy i Obywatele” z dnia 24.07.2024 r. stanowiące odpowiedź na pismo Fundacji z dnia 18.07.2024 r. w sprawie stanu informacji i działań Lasów Państwowych dotyczących lasów społecznych.

MKiŚ Pismo do Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 25.07.2024 r. uzupełniające listę wojewodów, posłów i senatorów wskazanych przez MKiŚ.

DGLP Pismo do Ministerstwa Klimatu i Środowiska z dnia 29.07.2024 r. z *prośbą o dopuszczenie do udziału w pracach lokalnych zespołów ekspertów i doradców lokalnych.*

DGLP Pismo do Ministerstwa Klimatu i Środowiska z dnia 05.08.2024 r. *zawierające analizę proponowanych ekspertów dla poszczególnych aglomeracji.*

MKiŚ Pismo do Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 06.08.2024 r. *wyjaśniające rolę nadaną wojewodom i Lasom Państwowym w procesie wyznaczania lasów społecznych.*

DGLP Pismo do Ministerstwa Klimatu i Środowiska z dnia 08.08.2024 r. *informujące o wyłonieniu facylitatorów dla aglomeracji Trójmiasta i Łodzi oraz z prośbą o umożliwienie zawarcia z nimi umów.*

DGLP Pismo do Ministerstwa Klimatu i Środowiska z dnia 12.08.2024 r. *informujące o wyłonieniu facylitatorów dla pozostałych siedmiu aglomeracji.*

MKiŚ Pismo do Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 17.08.2024 r. *wyjaśniające zasady zmiany przedstawicieli organizacji społecznych wskazanych przez MKiŚ.*

MKiŚ Polecenie do Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 19.08.2024 r. *rozszerzające proces wyznaczania lasów społecznych o aglomeracje Bielsko-Biała i Kielce oraz wyznaczające nowy termin realizacji do 29.11.2024 r.*

MKiŚ Pismo do Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 21.08.2024 r. *wyrażające zgodę na korzystanie ze wsparcia ekspertów, określające ich rolę oraz akceptujące udział prezydentów miast w pracach lokalnych zespołów.*

MKiŚ Pismo do Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 29.08.2024 r. *wyjaśniające tryb przekazywania wyników prac przez DGLP wojewodom i do MKiŚ oraz określające status wytycznych i rekomendacji ONoL jako wiążących aktów wewnętrznych.*

DGLP Zarządzenie nr 109 z dnia 30.08.2024 r. *w sprawie powołania lokalnych zespołów do spraw lasów o wiodącej funkcji społecznej dla dziewięciu aglomeracji, określenia ich składu, zadań oraz terminu zakończenia prac.*

MKiŚ Pismo do Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 09.09.2024 r. *przekazujące „Ramowy regulamin prac lokalnego zespołu do spraw lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół aglomeracji” dla dziewięciu lokalizacji.*

MKiŚ Pismo do Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 13.09.2024 r. *uzupełniające listę wojewodów, posłów i senatorów wskazanych przez MKiŚ o dodatkową osobę.*

MKiŚ Pismo do wojewodów oraz posłów z dnia 16.09.2024 r. *przekazujące wytyczne i rekomendacje ONoL oraz „Ramowy regulamin pracy lokalnego zespołu do spraw lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół aglomeracji”.*

MKiŚ Pismo do Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 18.08.2024 r. *wskazujące trzech członków Państwowej Rady Ochrony Przyrody jako członków lokalnych zespołów.*

MKiŚ Pismo do Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 25.09.2024 r. *przekazujące opracowanie dr hab. Marka Giergicznego „Raport techniczny: Mapowanie potencjału i wartości rekreacyjnej lasów w Polsce”.*

MKiŚ Polecenie do Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 30.09.2024 r. *wydłużające termin realizacji prac lokalnego zespołu dla aglomeracji Wrocławia do 29.11.2024 r. ze względu na sytuację powodziową.*

MKiŚ Pismo do Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 02.10.2024 r. *dotyczące uwzględnienia przedstawiciela gminy Stryków oraz wyjaśniające rozumienie terminu „aglomeracja” w kontekście zakresu procesu.*

MKiŚ, Pismo do Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 03.10.2024 r. *odmawiające uwzględnienia uwag DGLP dotyczących „Ramowego regulaminu prac lokalnego zespołu...”, z uwagi na zaawansowanie prac zespołów.*

MKiŚ, Pismo do Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 03.10.2024 r. *odmawiające wydłużenia terminu prac lokalnych zespołów, o które wnioskowała DGLP.*

MKiŚ Pismo do lokalnych zespołów z dnia 08.10.2024 r. *zawierające podziękowania za dotychczasowe zaangażowanie oraz podsumowanie ostatnich decyzji i informacji dotyczących procesu wyznaczania lasów społecznych*